

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

בהעלותך

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ד המקובל
רבי בניהו ישישכר שמואלו שליט"א

התשפ"ג

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מוצת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

דיני סעודת מלוה מלכה

א. לעולם יסדר אדם את שלחנו במוצאי שבת בלחם משנה ופריסת מפה על השלחן^א, ושאר דברים הנוהגים אצלו לעריכת השלחן, כדי ללוות השבת ביציאתו כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר, ואפילו שאינו יכול לאכול אלא רק כזית^ב.

ב. צריך להזהר במאוד מאוד בענין סעודת מלוה מלכה כי רבו סגולותיה ומעלותיה, ולכתחילה צריך לאכול פת שיתחייב בנטילת ידים ובברכת המזון, והוא שיעור של כזית פת, אלא שאם אוכל פחות מכביצה יטול ידיו בלי ברכה, ולכתחילה עדיף לאכול שיעור כביצה ולברך על נטילת ידים. ויש לעורר ענין זה ברבים, שכל ענין זה של סעודת מלוה מלכה בפת הוא חיוב גדול על פי הדין, ואינו ממידת חסידות^ג.

עיונים והארות

ושאר תבשילים. ואם חושש לאכילה גסה או שאין לו, יכול לקיימה בפירות.

כתב בשעה"כ (דף ס ע"ג) דע כי ב' מיני תוס' קדושת שבת נתוסף ביום שבת, הא' היא ע"י כוונת התפלה, והב' היא ע"י כוונת הסעודו', וכנגד המשכת תוס' קדושת שבת לימי החול מבחי' הסעודו' אנו עושי' סעודה ד' במ"ש. וכוונתה היא לכיון להמשיך אור קדו' סעודו' שבת לכל סעודות ימי החול, וכנגד המשכת תוס' קדושת שבת מבחי' התפלות אנו אומרים מזמור זה של ויהי נועם, ועי"ז אנו ממשיכים אותו נועם העליון בכל תפלו' השבוע. אמר חיים הכותב נלע"ד כי נודע שהסעודות והמזון הוא חיצוניות העולמו' והתפלו' הם פנימיות העולמות עכ"ל. ור"ל כי ע"י סעודה ד' יכוין להמשיך הארה מחיצוניות העולמות שנתקנו ע"י סעודות שבת לסעודות החול וע"י אמירת ויהי נועם וכו' יכוין להמשיך הארה מפנימיות העולמות שנתקנו ע"י תפלות שבת לתפלות החול. (כה"ח סי' ש' ס"ק ב). בא"ח (שנה ב' פ' ויצא אות נו)

ג. **כתב** בביאורי הגר"א בשו"ע (סי' ש), שמסמיכות המאמרים, שהסמיכו ענין סעודת ליל שבת לענין סעודת מלוה מלכה, משמע שסעודה רביעית צריכה להיות בפת דוקא, כמו סעודת ליל שבת. וכן כתב בספר חיי אדם (כלל ח סימן לו) שסעודה זו שנקראת סעודת מלוה מלכה, צריך לקיימה בסעודת פת, ומכל מקום מי שאי אפשר לו לאכול פת בסעודה רביעית, יאכל מיני מזונות, וזהו חיוב גמור. ע"ש. וכן כתב נמי רבנו החיד"א בס' מחזיק ברכה (סימן ש' ס"ק א). יעו"ש.

וכתב הרמ"ע מפאנו בס' עשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"א פרק כא) ויש בזה סוד גדול במצות עונג שבת שהיא לעדן הנשמה יתירה שתעשה בעצמה מצוה רבה, לכבוד שכינה בתחתונים, דהיינו לברך ברכת המזון שאינה נוהגת בעליונים כלל. והעולם בכללו מתברך בזכותה כל ו' ימי המעשה, והוא טעם אכילת לחם הפנים לכהנים בשבת, והוא תופס לילו עימו, כדין אכילת קדשים, לפיכך יסדר שולחנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית, ועל זה הסוד אמר אברהם לשלשה אנשים באלוני ממרא, "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו", על הדרך שאמרנוהו במאמר אם כל חי וכו'. יעו"ש.

א. **כ"ב** מו"ר הבא"ח (ש"ב פר' ויצא אות ו). ועיין כה"ח (סי' ש' ס"ק ה) וז"ל: אחר הבדלה מוצאי שבת יסדר שתי ככרות ולא ינקוט בידים אלא אחת ויאמר דא היא סעודתא דדוד מלכא ובזכותה ניצול מחיבוט הקבר. (פרי עץ חיים שער ח"י פרק י"ז).

ב. **גמ'** בשבת (ק"ט): ואמר רבי חנינא: לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, אף על פי שאינו צריך אלא לכזית. חמין (מים חמים) במוצאי שבת מלוגמא (רפואה), פת חמה (היינו טריה) במוצאי שבת מלוגמא. רבי אבהו הוה עבדין ליה באפוקי שבתא עיגלא תילתא (עגל שהוא השלישי לבטן אמו), הוה אכיל מיניה כולייתא (והיה אוכל ממנו רק כליה אחת). כי גדל אבימי בריה, אמר ליה: למה לך לאפסודי כולי האי, נשבוק כולייתא ממעלי שבתא (נשאיר למוצאי שבת כליה אחת מהבהמה שנשחטה בער"ש לצורך שבת). [בשבוע הבא] שבקוהו (אכן השאירו כליה אחת כדי לאוכלה במוצאי שבת), ואתא אריא אכליה (ובא אריה ואכל את העגל שהיה ראוי לשחוט למוצאי שבת).

כתב בשבלי הלקט (סי' קל) משל שמלוין את המלך ביציאתו כשם שמלוין אותו בכניסתו. ובסדורים מפרש אבר יש באדם ונסכויו שמו ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת עכ"ל. ועוד כתב נהגו לומר פיוטים וזמירות ללות השבת כדרך שמלוין את המלך בכניסתו וביציאתו. [ובמ"ב (סי' ש' ס"ק ג) הביא דמטעם זה יש נוהגים להרבות נרות במוצ"ש יותר מימי החול]. ואמרו הקדמונים דאבר אחד יש באדם ונסכויו שמו וזה האבר נשאר קיים בקבר עד עת התחיה ואפילו אחר שנרקבו בו כל העצמות וזה האבר אינו נהנה משום אכילה כ"א מסעודת מלוה מלכה. וכתב על זה הדברי מנחם שזה העצם לא נהנה מעץ הדעת, שהרי אינו נהנה אלא במוצאי שבת בסעודת מלוה מלכה, וחטא אדם הראשון היה בער"ש ע"כ מתקיים לעולם.

להלכה כתב השו"ע (סי' ש) לעולם יסדר אדם שלחנו במו"ש כדי ללוות את השבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית.

וכתבו הט"ז ותו"ש היינו לפרוס מפה על שולחנו דרך כבוד, וכן שאר דברים, אבל אינו מחויב לבשל תבשילים ולהכין יותר ממה שצריך לאכול. וכתב המ"ב (ס"ק א) משמע בגמ' דיקבע סעודה זו על הפת. והמג"א כתב טוב להדר בבשר

- ג. אם הוא אנוס מחמת חולי, שאין באפשרותו לאכול פת^ד, עם-כל-זה יסדר שלחנו במזונות ופירות, ויאכלו בני ביתו לחם, והוא גם כן יטעם עמהם מן השלחן כפי יכלתו.^ה
- ד. אף הנשים חייבות בסעודה רביעית.^ו
- ה. כל מי שאינו מקיים סעודה רביעית נחשב לו כאילו לא קיים סעודה שלישית לכבוד שבת, דנחשב לו שאכל את הסעודה שלישית בשביל סעודת הלילה, דכל אדם דרכו כל לילה לאכול, ואין זה לכבוד שבת.^ז ולכן אסור להתענות במוצ"ש בכל אופן.^ח
- ו. מובא בקדמונים שיש עצם באדם הנקרא "נסכו" או "לוז" והוא לבדו נשאר מהאדם לאחר קבורתו ולא נרקב, וממנו עומדים לתחיית המתים, ועצם זה לא ניזון משום אכילה רק מאכילת סעודת מלוה מלכה.^ט

עיונים והארות

יעו"ש. והפרי מגדים (באשל אברהם סי' ש) כתב, שלכאורה אפשר שאין הנשים חייבות בסעודה רביעית, אלא שלפי הטעם שהובא בטורי זהב בשם שבולי הלקט שהוא ללוות המלך, יש לחייב גם הנשים. ע"כ.

ובתוספת מעשה רב (סי' לט) כתב, שפעם אחת קבלה עליה אשתו של הגר"א מוילנא להתענות הפסקה, ולכן הפסיקה מלאכול לאחר סעודה שלישית בשבת, ותיכף אחר ששמעה הבדלה במוצאי שבת שכבה לישון. ויוודע הדבר להגר"א, ושלח להודיע לה, שבכל הפסקות שתעשה לא יכופר לה ההפסד של מניעת סעודה רביעית אחת, ואז תיכף קמה ואכלה סעודה רביעית. ע"ש.

ושם הובא מעשה רב בגודל החיוב של סעודה רביעית בכלל, שפעם אחת חלה הגר"א במוצאי שבת, והקיא, ולא אכל סעודה רביעית, ואחר שישן ונרגע, ציוה את בני ביתו העומדים לפניו שיראו אם לא עלה עדיין עמוד השחר, שיפררו לו כזית פת, ויאכילוהו בכף בעל כרחו, כדי לקיים מצות סעודה רביעית. ע"כ.

ז. **כ"ב** בא"ח (שם כז). וכ"כ הכה"ח (שם ס"ק טו) וז"ל איתא בזוה"ק מי שאינו מקיים סעודה ד' נחשב לו כאלו לא קיים סעודה ג' וכן הביא החסד לאברהם (אות א) וא"כ כשעושה פ"ד תעניות או הפסקה גדולה יזהר שלא לבטל סעודה ד', עכ"ל.

ח. **בא"ח** (שם). וכ"כ בשו"ת רב פעלים (ח"ג חלק א"ח סי' לה), שמאחר שבגמרא סמכו דין סידור השלחן במוצאי שבת, לדין סידור הסעודה של ליל שבת, משמע שדינם שוה, וגם בסעודה רביעית צריך לאכול כזית פת דוקא. כמו בסעודת ליל שבת. ולכן הנוהגים לעשות הפסקה של תענית בשנה מעוברת, אסור להפסיק מלאכול אחר סעודה שלישית של שבת, ולבטל סעודה רביעית. ע"ש. וכן כתב הגאון רבי חיים פלאג'י בספר כף החיים (סי' לא אות סא). יעו"ש. וכן כתב הכה"ח (ס"ק יז) בשם השל"ה מי שמתענה במו"ש כגון שמפסיק מבע"י אזי יטריח להכין סעודה זו לאחרים וילמוד מאמרים ודינים המוזכרים בסעודה ע"כ. אמנם כבר כתבנו לעיל אות טו דאין לבטל סעודה ד' משום הפסקה. עכ"ל.

ט. **הטור** והשו"ע כתבו (סי' ש סעי' א) ומקור הדבר בגמרא (שבת קיט:): "לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת כדי ללוות

ומתבאר מדברי הרמ"ע מפאנו זיע"א דאכילת מוצאי שבת היא כאכילת שבת, ועיי' נמי בזוה"ק (פר' ויקהל דף ריח ע"א) דאיתא התם, רבי יוסי פתח ואמר, (רות ג, ז) "ויאכל בעז וישת וייטב לבו", מהו וייטב לבו, דברין על מזוניה וכו' וסימנך סעודתי דשבת, דאתר אחרא אתהני מההיא ברכה דשבעא וחידו, והכא אתהני מההוא ברכה דשבעא. מאי טעמא, בגין דמזונא איהו קשה קמי קודשא בריך הוא, ההוא אתר, וכיון דבר נש אכיל ושתי וקא מברך, ההיא ברכתא סלקא, ואתהני מאינון מלין דשבעא דסלקין, ואשתכח דאתהני ממזונא מתתא ומלעילא, ודא איהו רזא דבין חברייא. רזא בחול לא אתהני ההוא אתר אלא מאינון מילין דסלקין מגו שבעא, וכלהו מילין מתעטרן ורוון ושבעין בחדו, וההוא אתר אתהני מנייהו. בשבת איהו רזא אחרא, במזונא ממש, ובההוא חדוה דמזונא דמצוה דשבת, ובכללא אשתכח כלילא מעילא ותתא, ורזא דא (דברי הימים א כט, יז) כי ממך הכל ומידך נתנו לך, ודאי בהנאותיה דא, ובההוא חדוה דמזונא דמצוה דשבת וכו'. יעו"ש.

ועיי' למו"ר מופת הדור בשו"ת יחווה דעת (חלק ד סי' כה) שאחר שהאריך בענין חשיבות סעודה רביעית, סיים וכתב, ומכאן תוכחת מגולה לאלה שאינם נזהרים לקיים סעודה רביעית כהלכה, וחושבים שהיא רק ממדת חסידות, ואין זה נכון לדעת רבותינו הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים. ובפרט לפי מה שאמרו בזוהר הקדוש שכל מי שלא קיים סעודה רביעית כאילו לא קיים סעודה שלישית, והובא בספר חסד לאלפים (סי' ש). לכן ראוי להזהר לקיים מצות סעודה רביעית בכל מוצאי שבת. יעו"ש.

ד. **עיינ'** כה"ח (סי' ש ס"ק ד).

ה. **בא"ח** (שם כו - כז). וכ"כ כה"ח (סי' ש ס"ק א). והטעם הוא מפני שכתבו המקובלים שיש עצם באדם שאינה נהנית משום אכילה אלא רק מסעודה רביעית דמוצאי שבת, ועצם זו נשאר קיימת בקבר ואין שולט בה רקבון.

ו. **כה"ח** (שם). וכ"כ מופת הדור בחזון עובדיה (שבת ב' דיני סעודת רביעית הלכה א). ועיין עוד בשו"ת יחווה דעת (ח"ד סי' כה) לכאורה יש ללמוד עוד מסמיכות מאמרים הנ"ל, שהסמיכו ענין סעודת שבת לענין סעודת מלוה מלכה, שכשם שבסעודת ליל שבת נשים חייבות משום שאין קידוש אלא במקום סעודה, כך לענין סעודה רביעית הנשים חייבות. וכן כתב במחצית השקל (סי' ש).

עיונים והארות

העיסה, והוא עצם קיים לעולם, ואינו נרקב לעולם ונקרא בתואל הארמי מפדן ארם... ויען בו תלויה התחיה נקרא זמן התחיה לזו על שם העצם ההוא, ונודע כי התחיה תהיה בעמק יהושפט סמוך לחומת ירושלים ושם יקומו כל המתים במשפט, ולכן שם העיר ירושלים תקרא אז לזו כי בה תהיה עיקר תחיית המתים.

נמצינו למדים מכל האמור כי שלשה שמות יש לעצם הזה. (א) בזוהר הקדוש הוא נקרא "בתואל הארמי" על שם שהוא רמאי. (ב) במדרש הוא נקרא "לזו של שדרה", ולפי המבואר בגמרא הכוונה בזה על "חוליא קטנה של שדרה" - החוליא התשע עשרה שתקנו כנגדה הברכה התשע עשרה "ולמלשינים". (ג) בדברי הקדמונים מבואר שנקרא "נסכווי", ואינו נהנה כי אם מאכילת מלוה מלכה במוצאי שבת.

הנה"ק מו"ר בעל "בן איש חי" (פרשת ויצא שנה שניה הלכה פז) נתן סימן נאה על שלושת שמותיו של העצם - לב"ן ראשי תיבות ל'זו בתואל ונ'סכווי. ונראה שכוונתו לפרש בזה המשך הכתוב: "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה". וכבר למדנו מדברי הזוהר הקדוש הפירוש על כך: "יצחק" הוא רמז על הנשמה שעתידה להיכנס בתוך הגוף הנקרא "רבקה" בתחיית המתים, "בת בתואל הארמי", בזכות הלז"ז שנקרא "בתואל הארמי".

דברים נפלאים שכותב היעב"ץ על עצם הלז

וכתב היעב"ץ וז"ל: אמר יעקב עמדיו, מעודי הייתי משתאה ומשתומם על המראה, כשראיתי בספרים מדברים אודות העצם הלז לזו של שדרה, ויש שקראוהו נסכווי שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת, ואמרו שממנו בנין גוף האדם, ואך הוא לבדו נשאר בקבר אחרי ריקבון עצמות הגוף, כי ממנו תתחיל התחיה לעתיד שהוא כשאר לגוף כידוע, ולא נודע מה טיבן של שמות הללו שנתנו לו, ומדוע אינו נהנה רק מזאת האכילה בלבד.

יותר מזה גדלה הפליאה כשלמדתי במדרש הנעלם פרשת תולדות שנקרא בתואל רמאה, ואמרו דהוא רמאה מכל שאר גרמי, לפי שאינו סובל טעם מזונות כמוהם, ובגין כך הוא תקיף מכל שאר גרמי, והוא ליהוי עיקרא דגופא אתבני מניה. ומי הרואה מאמר זה ולא יפלא ממנו, מה ענין שם בתואל, ומה דבר הרמאות, ומאי טעמא אהני ליה לרמאה רמאותיה כולי האי. צער גדול היה לי על דבר זה, ובדקתי בספרים פורש אין להם. וכו'.

לסיום מבאר היעב"ץ הטעם שעצם זה אינו נהנה רק מהמאכלים של סעודת מלוה מלכה, כי מאחר שהקב"ה בראו כך שלא יצטרך להתקיים ממזון גשמי, אין ביכולתו ליהנות רק ממאכל שאוכלים בלתי לה' לבדו בלי שום הנאה גופנית, ולכן הוא נהנה רק מסעודת מלוה מלכה שאדם אוכל אחרי שכבר שבע בשלש סעודות של שבת קודש, ועיקר

את השבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית". וכתב הבית יוסף הטעם לכך בשם שבלי הלקט (סי' קל): "אבר יש באדם ונסכווי שמו, ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת".

וכתב על זה המטה משה (סדר הבדלה סימן תקיג) שהכוונה בזה על אותו עצם לזו של שדרה שנזכר במדרש הנ"ל:

וטעמא דמילתא, כי ידוע שאותו עצם לזו שמה, והוא עיצומו ועיקרו ושרשו וממנו נתהוו האדם בעצם הטיפה, וכאשר ימות האדם העצם ההוא אינו נימוח ולא נפחת, ואם יכניסו אותו באש אינו נשרף, ברחיים אינו נטחן, בפטיש אינו מתפוצץ, והוא העצם שיש בו קיום נצחי, וממנו יחיה האדם לעת התחייה, והוא המקבל עונג ועונש אחר מיתת אדם, ועצם הזה שרשו ועיקרו מעצם השמים". אחרי שהאריך עוד בזה הוא מסיים בלשון קדשו: "ובכן כל הזהיר בסעודה זו ומשביע לעצם הזה, יזכה שישביע בצחצחות נפשו בתענוגי רב טוב הצפון לצדיקים ולשבוע שמחות, אשר עליהם התפלל המשורר (תהלים טז יא) תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח". וכדי לקבוע בלב העם אמונת שכר ועונש ואמונת התחיה, אוכלים מעט במוצאי שבת, להורות כשם שעצם זה אין לו הנאה כי אם אחר כלות שבעת ימי השבוע, כמו כן יקבל עצם הזה תענוג והנאה מתענוג עולם הבא אחר כלות ימי שנות האדם, שהם שבעים שנה.

והטעם שאבר זה אינו נפסד, הביא בפרי מגדים (מ"ז, סי' ש"ס"ק א), בשם אליה רבה (פ"ק ג) דאדם הראשון אכל מעץ הדעת ונהנה כל האברים, נגזר עליהם לעפר תשוב, משא"כ אבר זה אין לו הנאה כי אם מסעודת מוצאי שבת, ובערב שבת לא נהנה, לכך קיים.

סוד עצם הלזו ושלשה שמות יש לו וסימניך לבן,
ר"ת לזו, בתואל, נסכווי

מובא בזוה"ק שמה שכתוב "רבקה בת בתואל הארמי", הוא רמז על הגוף שיקום בתחיית המתים בזכות הלזו שלא נרקב.

ואומר הרשב"י "הוא הרמאי, ומעולם רמאי, ושכן יצר הרע דאיהו רמאי, זהו שכתוב בת בתואל הארמי, עצם שהוא רמאי".

וא"כ רשב"י מכנה את עצם הלזו שממנו יבנה הקב"ה את הגוף בתחיית המתים בתואר "רמאי".

ועוד כותב הזוה"ק הלזו שנקרא נסכווי אינו נהנה משום מאכל, מלבד מהסעודה של מלוה מלכה במוצאי שבת.

ועוד אומר רשב"י הלזו נקרא רמאי כי נראה כאילו נהנה מהאוכל, זאת ועוד שנראה כאילו הוא מת.

ועוד מביא הזוה"ק עצם הלזו נשאר בחיים, משום שלא נהנה מעץ הדעת שהביא מיתה לעולם.

עוד כותב הזוה"ק (פרשת תולדות קלז). כי תחיית הגוף מתחיל מן החוליא של השדרה הנקראת לזו, והוא כשאר אל

ז. קודם סעודה רביעית, לא יתעסק במלאכה שאינה לצורך אכילה, וי"א שאפילו לא יעסוק בתורה. ואין הכוונה לומר שח"ו יתבטל מלימוד תורה אלא כוונתנו שיזדרז תיכף ומיד אחר ההבדלה לאכול סעודה רביעית.

ח. לא יסיר בגדי שבת מעליו אלא עד אחר סעודה רביעית א.

עיונים והארות

בתורה עד אחר סעודה דמו"ש עכ"ל. והביאו המחזיק ברכה אות ב', שערי תשובה אות א', ומטעם זה נוהגים שאין להחליף בגדי שבת עד אחר סעודה ד' וגם כדי ללוות את המלך בבגדי פאר. עכ"ל ק.

ועיין בשו"ע האר"י ז"ל (דיני הבדלה סוף סעיף ג) שכתב, הנפש יתירה אינה הולכת לגמרי עד עת סעודת מוצאי שבת, ולכן אין לעסוק במלאכה שאינה אוכל נפש, עד לאחר סעודת מוצאי שבת, ובס' נגיד ומצוה הוסיף דאין לעסוק גם בתורה עד אחר סעודת מוצאי שבת. יעו"ש. וכתב על זה בשו"ת אז נדברו (ח"ט סי' נו אות ב) והדבר מתמיה היאך חשדו את רבנו הגדול שר"ל שאין לעסוק בתורה שמצותה יומם ולילה, והם חיינו ואורך ימינו, אלא הכוונה שיש למהר הסעודה, ולא לאחר אותה בגלל לימוד התורה, אלא יעסוק בתורה אחר כך, ופשוט דאם יש איזה אונס שעדיין אינו יכול לערוך סעודת מלוה מלכה, דיעסוק בתורה, ואין לך דבר המשיב את הנפש שנחלשה על ידי שנפרדת מהנשמה היתרה, יותר מלימוד התורה, וכבר כתבו בספרים הקדושים שיש במוצאי שבת להתחיל מחדש ולהתעורר בתשובה ויראת שמים. ואולי גם מה שמביא בשם נגיד ומצוה הנ"ל, הכוונה על דרך שנתבאר. יעו"ש.

וע"ע בשו"ת נחמות יוסף תאומים (סי' מח) שהביא בשם גורי האר"י ז"ל שהנפש יתירה אינה הולכת לגמרי, עד סעודת מוצאי שבת קודש, לכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש, או בתורה, עד אחר שסועד סעודת מוצאי שבת. עכ"ל.

ועי' בספר תשית לראשו (הלכות והנהגות מוצאי שב"ק הערה פו) שכתב ע"ז בארוכה.

יא. כ"ב הגר"ח פלאג' בס' כף החיים (סי' לא אות נט) ז"ל: כתב בס' חמדת ימים דלא יסיר בגדי שבת כי אם אחר סעודה רביעית. יעו"ש. וכן כתב נמי הגר"ח בס' בן איש חי (ש"ב פרשת ויצא אות כז) שכתב שם, וכתבו האחרונים ז"ל, שלא יסיר בגדי שבת מעליו אלא עד אחר סעודה רביעית. יעו"ש. ולכן מכלל כבוד סעודת מלוה מלכה שהוא מלוה את המלך יש לו להשאר בבגדי שבת עד לאחר סעודה רביעית.

ומה גם עוד דאין הנשמה היתירה הולכת ונפרדת מן האדם, עד שיאכל סעודה רביעית, וכמו שכתב מרן החידא המחזיק ברכה (סי' ש"ק ב) שכתב שם כתבו גורי האר"י זצ"ל, וזה לשונם: הנפש יתירה אינה הולכת לגמרי עד סעודת מוצאי שבת לכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש או בתורה עד אחר שסועד סעודת מוצאי שבת. עד כאן לשונם

אכילתו במוצאי שבת היא לשם מצוה ללוות את השבת ולא לשם תענוג חומרי, ובלשון קדשו:

"אמנם הוא נהנה מסעודה שאין בה אכילה גמורה, דהיינו סעודת מוצאי שבת שהיא נאכלת על השובע, ואין אוכלים אותה אכילה גמורה, באופן שאין הנאה מגעת לעצמות האחרים כי אם לזה, כי לא לאכילה הוא צריך, רק מכוונת המצוה הוא נהנה, ולא מגשמיות האכילה, שאיננה נמצאת בכאן ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד, ועל כן היא סעודת דוד המלך עליו השלום, שלא היו לו חיים בעולם הזה כנודע, ונקרא חי וקים, ודי בזה למבין.

הפוסק הגדול רבן של ישראל בעל "פרי מגדים" מביא את דברי ה"אליהו רבא" ב"משבצות זהב" (שם ס"ק א) ביתר ביאור: "עיין אליהו רבא להכי אבר זה אין נפסד וממנו יברא לעתיד לבוא, דאדם הראשון אכל מעץ הדעת ונהנה כל האברים, נגזר עליהם לעפר תשוב, מה שאין כן אבר זה אין לו הנאה כי אם מסעודת מוצאי שבת, ובערב שבת לא נהנה לכך קיים.

איתא בכמה דוכתי שהתחיה שתהיה לעתיד, תתחיל מאבר אחד שיש באדם ששמו נסכו. וצריכים לדעת מפני מה כל העצמות נרקבים זולת עצם זה. ויש לומר שהנה הפוסקים הביאו טעם לסעודת מלוה מלכה, מפני שהעצם ששמו נסכו אינו נהנה משום אכילה שאדם אוכל רק מן האכילה של מוצאי שבת.

והשתא ניחא שהנה כאשר אכל אדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע גרם מיתה לעולם, וכל האברים שנהנו מאותה האכילה כולם מעותדים למיתה. נמצא שהאבר הנזכר לעיל שאין לו הנאה כי אם מאכילה של מוצאי שבת, אם כן אותו האבר לא נהנה כלום מאכילת אדם הראשון, דהא בו ביום שנברא חטא וזה היה בערב שבת, משום הכי לא שייך בו מיתה ואינו נרקב.

ובן כתב הגר"א ב"יהל אורי" על הזוהר הקדוש (פרשת תרומה קנב): "והלז של אדם לא טעם מעץ הדעת טוב ורע ולכן נשאר בסטרא דטוב". וכן כתב ב"מאור ושמש" (פרשת ויחי ד"ה ונראה): "והנה באדם יש עצם קטן הנקרא לו"ז שלא נהנה מעץ הדעת, לפי שאין לו שום הנאה ממאכל כל ששת ימים רק מסעודת מוצאי שבת כידוע, והוא חי לעולם וממנו יהיה תחיית המתים לכל הגוף לעתיד לבוא".

י. בא"ח (שם כז). וכתב הכה"ח (שם ס"ק 1) ז"ל: בס' פע"ח (שער ח"י פכ"ד) דנפש יתירה אינה הולכת לגמרי עד אחר סעודת מו"ש, ולכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש או

- ט. יש משתדלים להביא על השלחן לאכול איזה דבר חדש מין פרי או מין מרקחת ומיני מתיקה - שלא אכלו ממנו בשלש הסעודות של אותה השבת י.²
- י. אע"פ שטוב ונכון לאכול סעודה רביעית בסמוך ונראה לצאת השבת שבזה מלוה את המלכה מ"מ זמנה לכתחילה עד סוף שעה רביעית. ובדיעבד, אם נאנס - יוכל לקיימה עד חצות לילה. ואם נאנס יכול לקיימה כל הלילה ובתנאי שלא ישן י.³
- יא. בברכת המזון אומרים "מגדול" כמו בסעודת שבת ז.⁴
- יב. סגולות רבות נאמרו למקיים סעודת מלוה מלכה שהיא מסוגלת לפרנסה טובה ט,⁵ וכן לבל יצטרך לבריות ט,⁶ ושלא יצטרך לשתות סמים לרפואה ז,⁷ ומציל מחיבוט הקבר י,⁸ ומקרב את הגאולה השלמה י.⁹

עיונים והארות

סעדני ואושעה ואשעה בחוקיך תמיד, והיינו כך אמר דוד המלך ע"ה, סעדנו כל מי שמקיים את סעודתי, ואושעה, ובמה תהא ישועתו, ואשעה בחוקיך תמיד, וידוע דחוק לישנא דמזוני (ביצה טו). וכ"ה בספר אבקות וכולים (קצח פרק י ב) דבקי קבלה)

ובספר אמרי נועם (פרשת משפטים) עה"פ אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, כתב: יש לרמז מה שאמרו הצדיקים אשר סעודתא דוד מלכא הוא מסוגל להמשכת פרנסה צרכי עולם, והנה תיבת 'עמי' רומז על ג' סעודות של שבת כי 'עמי' ר"ת מ'לכות ע'תיקא י'עקב. 'ותלוה את עמי', רומז על סעודת מלוה מלכה, אז הוא המשכת כסף ופרנסה, וזהו את העני עמך, כי דוד קרא לעצמו עני ואביון. וכעין זה כתב בספר סגולת ישראל (מערכת פ אות ט) "סגולה לפרנסה לקיים בכל מוצאי שבת קודש, סעודת מלוה מלכה ורמז לדבר (שמות כב, כד) אם כסף - רמז לכסף ופרנסה, תלוה - תעשה סעודת מלוה דמלכא".

טז. בספר צמח דוד (רינוב, עניני שבת, עמי' רה) כתב, "מה שאמרו רז"ל (שבת קיח, א) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, יש לרמז דקאי על סעודת מלוה מלכה, שעושים במוצאי שבת ששייך לימי החול, והוא סגולה לבל יצטרך לבריות.

יז. בספר ארחות חיים (ספינקא, סי' ש סעי' ב) הביא: כתב בספר יפה ללב בשם ספר ארחות יושר דאף שהוא שבע ונפשו קצה באכילה ושתיה, מכל מקום ידחוק את עצמו, ובזה ינצל שלא יצטרך לאכול מאכלים ומשקים מי המרים לרפואה.

יח. בא"ח (שם אות כז). ומקורו מפע"ח (שער יח פרק יז) וז"ל, ואחר הבדלת מוצ"ש יסדר שתי ככרות ולא ינקוט בידים אלא אחת ויאמר דא היא סעודתא דדוד מלכא, ובזכותו ניצל מחיבוט הקבר" עכ"ל. וכ"כ ביסוד ושורש העבודה (שער ח פרק יג) וז"ל "וראיני בספרים שארבע סעודות דשבת מעוררים ארבע רגלי המרכבה העליונה, והם אברהם יצחק יעקב דוד, אברהם מציל את האדם מדינה של גהינם בזכות סעודה ראשונה, יצחק מציל מחבלו של משיח בזכות סעודה שניה, יעקב מציל ממלחמת גוג ומוגו בזכות סעודה שלישית, דוד מציל מחיבוט הקבר בזכות סעודה רביעית" עכ"ל. וכ"כ החיד"א (מורה באצבע, סי' ה אות קסד) "סעודה רביעית אחר הבדלה פליאה נשגבה, ומצלת מחיבוט הקבר".

יט. בספר סגולת ישראל (מערכת פ, אות ט) עה"פ (שמות כב, כד) אם כסף תלוה: "תלוה - תעשה סעודת מלוה דמלכא. את

בס' הכוונות הישן. יעו"ש. וכמבואר בס' נגיד ומצוה (דף כו ע"א). ובס' פרי עץ חיים שער השבת (פרק כד). יעו"ש. וכ"כ גם הגר"א פאפו בס' חסד לאלפים (סי' ש) שאין הנשמה היתירה הולכת מן האדם עד שיאכל סעודה רביעית. יעו"ש.

יב. בא"ח (שם כז).

יג. בא"ח (שם כז). כה"ח (שם ס"ק יד). וכן כתב העיב"ץ בסידורו (מחיצה ד, אות ג): "יש לסמכה ליציאת שבת כל אפשרי, כי אחר עבור שעה, חלף הלך לו שבת קודש. אמנם מהגמרא במס' שבת (ק"ט): נראה שיש לה משך זמן יותר, כי לעשיית ובישול עגל, וכן לאפיית פת חמה, יצטרך הרבה יותר משעה אחת, ויראה כי משעת ההכנה וההזמנה נחשבת הסעודה ללויית מלכה, ועל כל פנים צריך לתכפה אל השבת כל מה שיוכל. וכ"כ המשנ"ב (סי' ש ס"ק ב), נראה שטוב להקדימה, כדי שתהיה סמוכה ליציאת השבת.

ומ"מ אם נאנס ולא היה באפשרות לאכול בתוך ד' שעות יכול להשלים לאכול כל הלילה וכמובא לעיל בשם הגר"א.

וכ"פ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם במקורות להלכה א ד"ה ולענין סוף זמן סעודה רביעית).

והישן וקם אחר חצות וטרם עשה סעודה רביעית דעת מו"ר האול"צ (ח"ב פכ"ב אות יג) שאין לו לעשות סעודה רביעית. ודעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה ה) דאף אם התעורר אחרי חצות יקיים סעודה רביעית. ובתשו' שכ' בקובץ "תפארת" (ח"א) מבואר דאם היה ער בנקודת חצות אע"פ שישן קודם לכן או אח"כ לכו"ע יכול לעשות סעודה רביעית עיי"ש וירוח לך.

יד. כה"ח פלאג'י (סי' לב, אות נט) כתב, ויאמר בברהמ"ז מגדול. וכ"כ בא"ח (שם אות כז) וכ"כ כה"ח סופר (סי' קפט ס"ק יא). ומו"ר מופת הדור סובר לומר מגדיל (הלכו"ע ח"ג פר' ויצא הלכה טו).

טו. כתב הרי"ץ גיאת (הל' הבדלה) אמרו חכמים לעולם יסדר אדם שלחנו במוצ"ש וכו' כדי שתהא סעודתו מתוקנת לכל השבוע כולה, ע"כ. נראה מדבריו דסעודה זו מסוגל לפרנסה. (מבואו ועד צאתו).

ובספר מלכי בקודש (ענינים, שבת, עמי' קכג) הובא בשם הרה"ק ר' דוד מסטעפין זצוק"ל (חתן הרה"ק ר' יהיאל מיכל מחלאטשוב זצוק"ל), שאמר: כל מי שישמור סעודת מלוה מלכה בטוח הוא במזונות תמיד, ורמז לזה מה שנאמר (תהלים קיט, קיז)

וכן היא סגולה לנשים שעל-ידי שיאכלו לשם מצות סעודת מלוה מלכה, לא יתקשו בלידתן וילדו בנקל, בעזרת השם.^כ

יג. יש שכתבו שסידור השלחן לסעודת מלוה מלכה יהיה על ידי בעל הבית עצמו, שמצוה בו יותר מבשלוחו, דומיא דהכנת צרכי שבת, שגדולי האמוראים היו מכינים בעצמם.^{כא} ונוהגים להדליק נרות לכבוד מלוה מלכה, ומובטח לו שלא יסתלק מן העולם עד שיראה דוד המלך ע"ה.^{כב}

יד. צריך לשמוח בסעודה זו כמו בסעודת שבת, כי בסעודה זו יש גם כן הארת שבת. ונוהגים להרבות בזמירות שירות ותשבחות בסעודת מלוה מלכה, כדרך שמלווין את המלך בצאתו מן העיר.^{כג}

עיונים והארות

שאמרו לעולם יסדר וכו', רצה לומר דרך קביעות סעודה בפריסת מפה, ועריכת שלחן, והדלקת נרות, כמו בליל שבת. וכ"כ היעב"ץ בסידורו (מחיצה ד אות א), כי סעודת דוד המלך ע"ה הוא, וצריך ללותו בכל דבר כבוד מעין שבת כדלעיל, לכן ידליק גם כן נר נוסף לכבודו.

ובספר משמרת שלום (קארינאוו, סי' כט אות ב) כתב: "כשמדליקין הנרות ומניחים אותם על השלחן אני אומר אלו התיבות, לעולם יסדר אדם שלחנו במוצ"ש אע"פ שאינו צריך אלא לכזית".

ובקונטרס אמרי א"ש (להרה"ק רבי שמואל אברהם ממעזביז צוק"ל, אות ט) כתב "אומרים בשם הבעש"ט הק' צוק"ל, שמי שיטול ידיו לסעודה, וידליק ארבעה נרות בכל מוצש"ק לדוד מלכא, מובטח לו שדוד המלך ע"ה בוודאי נמצא שם, ולא יסתלק מן העולם עד שיראה דוד המלך ע"ה".

נג. כ"ב הגה"ק מקאמרנא בס' שולחן הטהור (סעודת מלוה מלכה דף רסו ע"ב) שכתב שם, דעיקר סעודת מלוה מלכה הוא השירים והתשבחות ששרים בעת סעודה זאת. יעו"ש.

ועי' בדברי רבנו החיד"א בס' מחזיק ברכה (סי' ש ס"ק ג) שכתב שם, דמטעם זה דסעודת מלוה מלכה הוא כדי ללוות את השבת, על כן כתבו גורי האר"י ז"ל שנהגו לומר פיוטים אחר ההבדלה ללוות את השבת ביציאתו. יעו"ש. ומכל מקום נכון הוא גם לזמר בעת סעודת מלוה מלכה, כיון שהוא עיקר העת שמלוים את המלך. וק"ל.

והמנהג לזמר ולשיר פיוטים המזכירים את אליהו הנביא וכגון הפיוט אליהו הנביא אליהו הנביא וכו' וכן על בית זה ויושבהו תהיה ברכת אליהו אשר חברו רבנו הרי"ח הטוב. ופיוט המבדיל בין קודש לחול וכו'. והאשכנזים נוהגים להקפיד מאוד לשיר במוצאי שבת קודש את הפיוט "איש חסיד היה", כי יסודתו בהררי קודש, המיוסד על פי סיפור שהיה ומובא בספר תשית לראשו (שם הערה פח) שכתבו בשם ס' מעיל צדקה (דף כט, ויש דפוסים שהוא בס' תקסח), אמרו חז"ל (והוא נמצא נמי באוצר המדרשים עמוד 320) שהיה איש אחד עני ביותר, והיו לו חמשה בנים ואשה אחת, ויהי היום ויצר לו מאד כי לא היה לו פרנסה ומחיה, ותאמר לו אשתו קום ולך לשוק אולי יזמין לך הקב"ה פרנסה ולא נמות ברעב. ויאמר לה אנה אלך ואין לי קרוב ולא אוהב להושיעני מצרה הזאת אלא רחמי שמים, ותחריש האשה, וירעבו הילדים ויבכו ויצעקו, ותוסף האשה ותאמר לו

העני - ירמוז לעני ורוכב על החמור. סעודת משיח בן דוד הוא סגולה לקרב את הגאולה.

כ. כה"ח (סי' ש' ס"ק ד).

ובספר אור אלימלך (אות קסז) הביא מהרה"ק ר' אלעזר מליזענסק צוק"ל שאמר: "כי בסעודת מלוה מלכה יכולים לפעול ישועות על ישראל יותר מסעודות שבתות וימים טובים. ואמר על זה משל למדינה אחת שהיתה סובלת ממסי מלך ושריו וארנונות גדולים, פעם אחת הגיעה אליהם ידיעה כי המלך בכבודו יבא לשכון במדינתם על איזה ימים, וילבשו כולם בגדי יו"ט ויצאו לקראת המלך בשמחה וחדוה וקול משוררים ומנגנים, וכל הימים אשר המלך ישב ביניהם עשו סעודות גדולות ושמחו ע"פ נבל וכנור. ובהגיע היום אשר המלך יסע לביתו, נתקבצו כל אנשי המדינה וילכו ונפלו לפני רגלי המלך, ויאמרו: אדוננו המלך אמנם כי כל הימים אשר שכנת בתוכנו היינו שמחים ומשמחים, ולא הודענו לפניך את צרת נפשנו, כי לא רצינו להדאיב את הוד מלכותך, אבל כעת לפני נסיעתך מאתנו מוכרחים אנחנו לגלות לך, כי כשל כחנו מנשוא רוב המסים אשר העמסת עלינו, ולזאת מבקשים אנחנו להקל מעלינו את עולך הקשה, ודבריהם מצאו חן בעיני המלך וימלא את בקשתם.

בן אנחנו בני ישראל כאשר כל איש ישראל סובל מדאגות עול פרנסה ועול גלות, ועם כל זאת כאשר יגיע יום שב"ק כל אחד ילבש בגדי כבוד, ומכבד שבת מלכתא בשלש סעודות, ושירות ותשבחות, ואין מעלה על שפתיו שום תחנה ובקשה לטובת נפשו, כאשר אסרו לנו חז"ל לשאול צרכיו בשבת. אבל בהגיע עת סעודת מלוה מלכה עם פרידת יום קדשנו, אז האיש המשכיל יכול לבוא לפני המלך מלכו של עולם, להשתפך נפשו בדברים כנ"ל, ואז בטח השי"ת ימלא כל משאלות לבנו לטובה עכ"ד הקדושים. (מבוא ועד צאתו)

כא. בפתח הדביר (סי' ש אות ג) כתב, מדברי הגאון ראב"ן במסכת שבת משמע לי קצת דסידור שלחן זה דמוצאי שבת יהיה על ידי הבעל הבית עצמו, אפילו יש לו כמה משרתים, דמצוה בו יותר מבשלוחו, דומיא דהכנת צרכי שבת, שגדולי האמוראים היו מכינים בעצמם... ונראה דדייק לה מלישא דיסדר אדם שלחנו, דמשמע על ידי עצמו, ולא על ידי שלוחו, דהבעל הבית עצמו יכין שלחנו שיאכל עליו.

כב. במחצית השקל (סי' ש) כתב וז"ל: ועי' בטו"ז שכתב מה

עיונים והארות

החסד הזה. עכ"ל המדרש.

ובן הביא לפיוט זה נמי בסדר מוצאי שבת קודש המחזור ויטרי (סימן רג). יעו"ש.

ובספר שערי האמונה מביא בשם ספר ש"ט וז"ל: שמעתי בשם הה"ג הצדיק הר"ר ישי בן הה"ג המפורסם רבי מרדכי יפה זצ"ל בעל הלבושים כי הוא חיבר את הפיוט איש חסיד שאומרים במוצאי שבת קודש, ומרומז שמו אחר הא"ב אשר מיוסד הזמר הזה, ישי בר מרדכי חזק, ובסידורים כתיב שלקח מאיזה ברייתא, אבל לא זכיתי לראותה, והרב רבי ישי הנ"ל עשה שאלת חלום, היכן מבואר מעשה זה, והשיב לו האיש לבוש הבדים זה גבראל, כי זה מבואר בברייתא. יעו"ש. ואכן כאמור ברייתא זאת מובאת במגילת סתרים לרבנו ניסים גאון בדברים הנ"ל. יעו"ש.

וע"ע נמי בספר הזמירות "עת הזמיר" שכתב על פיוט זה וז"ל: ושמעתי מאיש זקן ומהימן ששמע מהצדיק הגה"ק מוהר"ר חיים מצאנז זיע"א, שהפלטין הזה שבנה אליה הנביא זכור לטוב נבנה בפאדובה, וכן מביא נמי בס' פרחי שושנים. יעו"ש.

הזכרת שמו של אליהו הנביא

הקדמונים הוסיפו שיש להזכיר את הפסוקים שבהם מוזכר אליהו הנביא, ולהזכירו בכל מוצאי שבת ואף האריכו בשבח אמירתו.

בספר המנהיג כתב בטעם הדבר דנהגו שמשוררין בכל גבול ישראל מאליהו הנביא, לפי שהוא הוא המבשר שיבוא לנו במהרה לפני המשיח, כדכתיב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא", וכבר מובטח להם שאין אליהו בא בערבי שבתות וימים טובים מפני הטורח כדאיתא בעירובין (מג.), ויבוא לנו המבשר במוצאי שבת, שבזכות שבת הצור ה' יואל, ובא לישראל ולציון גואל". דבריו אלו הובאו בטור (סי' רצה) שכתב: "ורגילין להזכיר אליהו הנביא", ופירש באבן הירחי (הוא בעל ספר המנהיג) הטעם, לפי שהוא עתיד לבשר הגאולה.

ובמהרי"ל כתב טעם נוסף, וז"ל: "מהר"ש אמר מה שנהנו לומר פסוקי דאליהו וזמירות המיוסדים על שמו במוצאי שבת, היינו משום דאיתא בתוספתא (מאמר דומה לזה איתא בסדר עולם רבה פרשה י"ז) דבמוצ"ש יושב אליהו הנביא זכור לטוב תחת עץ החיים וכותב זכיות של שומרי שבת.

ובמדרש תלפיות (ערך אליהו ואלישע) כתב: מפני שפנחס הוא אליהו שכתוב בו ויכפר על בני ישראל שמכפר והולך עד תחת המתים, דאליהו נכנס לקבל יסורין תחת כל צדיק וצדיק להיות נידון מעונות השבוע, ובשל כך רגילין להזכיר אליהו במוצאי שבתות.

וכתב יסוד ושורש העבודה (שער ח) "זכירת אליהו הנביא בפיוטים ובפסוקים במוצאי שבת הוא תיקון גדול אל הנפש, ותועלת גדולה להנצל מדינה של גיהנם".

צא לשוק ואל תראה במות הילדים, ויאמר לה ואיך אצא ואני עירום, והיה לאשה לבוש קרעים ותתן אותו לבעלה להתכסות בו, ויצא החוצה ויעמוד משתאה ולא ידע אנה ילך, ויבכה וישא עיניו אל השמים ויאמר רבון העולמים אתה יודע שאין לי אדם למי אפנה בעניי ודלדולי שירחם עלי, לא אח ולא קרוב ולא אוהב, ועוללי קטנים רעבים צועקים ברעב, יהי חסדך ה' עלינו לרחמנו או אסוף אותנו ברחמין וננוח מעצבנו. ותעל שועתו אל האלהים, והנה אליהו ז"ל בא אליו ויאמר לו מה לך ולמה תבכה? ויספר לו קורותיו ותלאותיו, ויאמר לו מהר ולך עמי ואל תבכה, ויאמר לו אל תחוש קח אותי ומכרני בשוק וקח מחירי ותחיה בו, ויאמר לו אדוני ואיך אמכרך ובני אדם יודעים שאין לי עבד ואני מפחד שיאמרו כי אני העבד ואתה אדוני, ויאמר לו אליהו ז"ל אל תירא עשה מצותי, וכשתמכרני תתן לי זוז אחד, ויעשה כן ויוליכהו לשוק, והיה כל הרואים אותו חשבו כי האיש העני הוא העבד ואליהו ז"ל הוא אדוניו, עד ששאלו אותו ויאמר הוא אדוני ואני עבדו, ויעבור שם אחד משרי המלך ויראהו וייטב מאד בעיניו ורצה לקנותו בשביל המלך, ויעמוד ויכריז עליו עד שמונים דינרין, ויאמר אליהו ז"ל מכור אותי לשר הזה ואל תקח תוספת עלי ויעשה כן, ויקח מן השר שמונים דינרין ויתן לאליהו ז"ל אחד ויחזירהו לידו ויאמר לו קח וחיה אתה ואנשי ביתך ולא ישיג אותך חוסר ועוני כל ימין.

וילך אליהו ז"ל עם השר וישב האיש אל ביתו וימצא את אשתו ואת בניו עטופים ברעב וישם לפניהם לחם ויין ויאכלו וישבעו ויותירו, ותשאלהו אשתו ויגד לה כל אשר קרהו, ותאמר לו עשית עצתי והנה טוב לך, כי אם היית מתעצל היינו מתים כולנו. ומהיום ההוא והלאה ברח ה' את בית האיש והיה עשיר גדול באין חקר ולא ראה חוסר וצוקה כל ימיו ולא בנו אחריו. ויביא השר את אליהו ז"ל לפני המלך והיה בלב המלך לבנות ארמון גדול חוץ למדינה ויקנה עבדים רבים להסיע אבנים גדולות ולכרות עצים ולתקן צורך הבנין, וישאל המלך את אליהו ז"ל ויאמר לו מה מלאכתך, ויאמר לו אני חרש ובקי במלאכת בנין חשוב, וישמח המלך מאד ויאמר לו אני רוצה שתבנה לי ארמון גדול חוץ לעיר וצורותיו ומדותיו כך וכך, ויאמר לו אני אעשה כדברך, ויאמר המלך אני רוצה שתמהר הבנין בשהה חדשים ותהיה חפשי ואעשה עמך חסד, ויאמר לו אליהו ז"ל צוה את עבדיך שיתקנו כל צרכי הבנין ויעשה כן. והיה בלילה ויקם אליהו ז"ל ויתפלל לה' וישאל ממנו לבנות את הארמון כרגע כחפץ המלך, ותשלם כל המלאכה טרם השחר, וילך אליהו ז"ל לדרכו ויוגד למלך וילך לראות הארמון וייטב בעיניו וישמח שמחה גדולה ויתמה מאד על הדבר הזה, ויבוקש אליהו ולא נמצא ויחשוב כי מלאך הוא, וילך אליהו עד שפגע בו האיש אשר מכרהו וישאלהו לאמר מה עשית עם השר, ויאמר לו עשיתי מה שבקש ממני ולא עברתי על דברי ולא רציתי שיפסיד ממנו, כי בניתי לו ארמון ששוה אלף פעמים יותר מממונו, ויברכהו האיש ויאמר לו החייתי, ויאמר לו אליהו ז"ל תן שבח לבורא אשר עשה עמך

טו. יש נוהגים לספר בסעודת מלוה מלכה סיפורי צדיקים, ובפרט להזכיר ולספר משבחיו ותהלכותיו של מרן הבעל שם טוב הקדוש, והיא סגולה להצליח בכל השבוע בכל הענינים.
תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

עיונים והארות

כתב בהקדמת ספר זיקוקין דנורא (על התנא דבי אליהו): "כל אדם האומר ק"ל פעמים אליהו הנביא במוצאי שבת בכונה, זוכה שניצוץ קדוש מן נשמת אליהו מאיר על נשמתו להבין רזי התורה וכו', והפסוקים שמוזכר בהם שמו של אליהו הנביא מסוגל מאוד להאומר אותם במוצאי שבת להבין סודות התורה".
וכן כתב גם ב"אליה רבה" לומר כמספר הזה את השם אליהו הנביא. וב"סדר היום" כתוב ששמע שהמזכיר אליהו הנביא נ"ב פעמים כמנין אליהו, מצליח בלימודו.

מאמרי הזוה"ק

ענין החצוצרות

ח"ג קמח ע"ב

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת תְּנִירוֹת [א] וְגו' אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, (במדבר ח) רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח, (תהלים יט) וְהוּא בְּחַתָּן יוֹצֵא מִחוּפָּתוֹ וְגו' ישיש כגבור לרוץ אורח, ותחילה הקדים בשבחם של ישראל ובשבחה של התורה, ואמר: וְכַאֲשֶׁר חוֹלְקֵיהוֹן דִּישְׂרָאֵל, דְּקוֹדֵשׁא בְּרִיךְ הוּא אֶתְרַעֵי בְּהוֹן, וַיְהִי לְהוֹן אוֹרְיֵיתָא דְקִשׁוּמַּי, אֵילָנָא דְחַיִּי אשרי חלקם של ישראל שהקב"ה בחר בהם, ונתן להם תורת אמת, שהיא סוד התפארת הנקרא אמת, שעל שמו נקראת התורה תורת אמת, שהוא סוד עץ החיים, שהאוכל ממנו חי לעולם, דְּבִיָּה אֶחִיד בַּר נָשׁ (ס"א בְּרִית) חַיִּין לְהָאֵי עֲלֵמָא, וְחַיִּין לְעֲלֵמָא דְאֶתִּי שעל ידו יורש האדם חיים לעולם הוזה וחיים לעולם הבא. דְּכָל מָאן דְּאֶשְׁתַּדַּל בְּאוֹרְיֵיתָא וְאֶחִיד בֵּיהּ, אֵית לֵיהּ חַיִּין (ס"א אֶחִיד בְּחַיִּין) כי כל מי שעוסק בתורה, ואוחז בה תמיד, דהיינו שחוזר על תלמודו שלא ישכחנו, כי לא די במה שעוסק בתורה, אלא צריך גם לאחוז בה בדרכי הזכירה, כי אז זוכה למעלת עץ החיים העולה גימ' זכור, ואחוז בחיים העליונים. וְכָל מָאן דְּשָׁבִיק מְלֵי דְאוֹרְיֵיתָא, וְאֶתְפָּרַשׁ מֵאוֹרְיֵיתָא וְכָל מִי שְׁעוֹזֵב אֶת דְּבְרֵי הַתּוֹרָה וְשׁוֹכַח אוֹתָהּ, עַל יְדֵי שֶׁנִּפְרַד מֵעֶסֶק הַתּוֹרָה, כְּבָאֵלּוּ מִתְפָּרַשׁ מִחַיִּין, כְּגִין דְּהֵיֵא חַיִּין, וְכָל מְלוֹי חַיִּין נחשב לו כאילו נפרד מהחיים גם בעוה"ז וגם מהחיים העליונים, לפי שהתורה בכללות היא חיים, וכל דבריה בפרטות הם חיים, וגם "וכל מלוי" היינו המלות לבדם בקריאה בגירסא בעלמא בוזהר הקדוש הן חיים, למה זה דומה, לחולה השותה רפואה שמועילה לו, אף על פי שאינו יודע חכמת הרפואה, הָרָא הוּא דְכְּתִיב וְזֶה שְׁכַתוֹב, (משלי ד) בִּי חַיִּים הֵם וְגו' למוצאיהם ולכל בשרו מרפא. וְכְּתִיב (משלי ג) רַפְּאוֹת תִּתֵּי לְשִׁרְךָ וְגו' ושקוי לעצמותיך.

עיונים והארות

א. הנרות אותיות תורה נ', שהיא התורה שניתנה ביום ומדליקים את האור העליון. החמשים והם חמשים שערי בינה, כי ע"י התורה מעלים

ח"ג קנב ע"א

רְבִי שְׁמַעוֹן אָמַר, וְוִי לְהִהוּא בְּרַ נְשׁ דְּאָמַר, דְּהָא אוֹרֵייתָא אָתָּא לְאַחֲזָאָה סְפוּרִין בְּעֵלְמָא, וּמְלִין דְּהֶדְרִינְטִי רשב"י אומר אוי לאותו האדם האומר שהתורה באה להראות ולספר סיפורים בעלמא ודברים פשוטים של לבן ובלעם וכדומה. **דְּאִי הָכִי, אֶפִּילוּ בּוֹמְנָא דָּא, אֲנִין יְכַלִּין לְמַעְבַּד אוֹרֵייתָא בְּמְלִין דְּהֶדְרִינְטִי, וּבְשִׁנְחָא יְתִיר מְבַלְּהוּ** שאם כן אפילו בזמן הזה אנו יכולים לעשות תורה בדברים פשוטים, ובשבח ויופי יותר מכל הסיפורים שבתורה, כלומר במעלות יתירות כפי שכל האנושי, ועוד **אִי לְאַחֲזָאָה מְלָה דְּעֵלְמָא, אֶפִּילוּ אֲיִנּוֹן קַפְסִירִי דְּעֵלְמָא, אִית בִּינְיִיהוּ מְלִין עֲלָאִין יְתִיר** אם התורה באה רק להראות ולספר דברי הימים של העולם, אפילו אותם השרים ושליטי העולם שיש להם ספר דברי הימים, יש בהם דברים חשובים ומועילים יותר ללמוד מהם חכמה ומוסר. **אִי הָכִי גִזִּיל אַבְתְּרִייהוּ, וְנַעֲבִיד מְנִייהו אוֹרֵייתָא, כְּהֵאִי גִוּוֹנָא** ואם כן נלך אחריהם ונעשה מהם תורה כדוגמתם. **אֵלָא, כָּל מְלִין דְּאוֹרֵייתָא, מְלִין עֲלָאִין אֲיִנּוֹן, וְרוּזִין עֲלָאִין** אלא ודאי כל דברי התורה כולל הסיפורים, הם ענינים נשגבים וסודות עליונים וגדולים.

תָּא חֲזִי, עֲלְמָא עֲלָאָה וְעֵלְמָא תַּתָּאָה בְּחַד מִתְקָלָא אֲתַקְלוּ בא וראה, העולם העליון והעולם התחתון במשקל אחד נשקלו, כי כל מה שיש למעלה יש דוגמתו למטה, כמו **יִשְׂרָאֵל לְתַתָּא, מְלָאכִי עֲלָאִי לְעֵילָא** ישראל למטה הם כנגד מלאכים העליונים למעלה. **מְלָאכִי עֲלָאִי כְּתִיב בְּהוּ, (תהלים קד) עוֹשֶׂה מְלָאכִיו רוּחוֹת** במלאכים העליונים כתוב בהם עושה מלאכיו רוחות שהקב"ה ברא אותם רוחות בלא גוף גשמי, לכן. **(האי בְּאֶתְרַ עֲלָאָה) בְּשַׁעֲתָא דְּנַחְתִּין לְתַתָּא** (אף על גב דנחתין), **מִתְלַבְּשִׁי בְּלְבוּשָׁא דְּהֵאִי עֲלְמָא** בשעה שהם יורדים למטה לעולם הזה, הם מתלבשים בלבוש גשמי של זה העולם. **וְאִי לָאו מִתְלַבְּשִׁי בְּלְבוּשָׁא בְּגוּוֹנָא דְּהֵאִי עֲלְמָא, לָא יְכַלִּין לְמִיקַם בְּהֵאִי עֲלְמָא, וְלָא סְבִיל לִזְנוֹן עֲלְמָא** ואם לא היו מתלבשים בלבושים כעין זה העולם, לא היו יכולים לעמוד בזה העולם, וגם העולם לא היה יכול לסבול אותם. **וְאִי בְּמִלְאכִי בְּדָ וְאִם בְּמִלְאכִי הוּא כֶּךָ, אוֹרֵייתָא דְּכָרָא לְהוּ, וּכְרָא עֲלָמִין בְּלָהוּ, וְקִיִּימִין בְּגִינָה**, התורה שבכתב שבכוחה ברא הקב"ה את המלאכים ואת עם ישראל, ובכוחה ברא גם את כל העולמות, וכל העולמות עומדים ומתקיימים בזכות לימוד התורה, **עַל אַחַת בְּמָה וּבְמָה, בִּינּוֹן דְּנַחְתִּת לְהֵאִי עֲלְמָא** על אחת כמה וכמה כיון שירדה לזה העולם ללמדה לבני ישראל, **אִי לָאו דְּמִתְלַבְּשִׁי בְּהֵאִי לְבוּשִׁין דְּהֵאִי עֲלְמָא** אם לא היתה מתלבשת באלה הלבושים של עניני עולם הזה, **לָא יְכִיל עֲלְמָא לְמַסְבֵּל** לא היה העולם יכול לסבול קדושתה, ולא היה אפשר להבין אורה וזיוה ועומק סודותיה, כי בעוד שאדם מלוכבש בגוף חומרי אי אפשר ששיג שום ענין

רוחני.

וְעַל דָּא הָאֵי סְפוּר דְּאוֹרֵייתָא, לְבוּשָׁא דְאוֹרֵייתָא אִיהוּ וְעַל כֵּן סִיפּוּר הַזֶּה שְׁבוּרָה הוּא לְבוּשׁ שֶׁל הַתּוֹרָה. מֵאַן דְּתַשִּׁיב דְּתַהוּא לְבוּשָׁא אִיהוּ אוֹרֵייתָא מִפְּשֵׁי, וְלֹא מִלָּה אַחְרָא מִי שְׁחוּשֵׁב שׁוּה הַלְבוּשׁ הוּא הַתּוֹרָה מִמַּשׁ וְאִין בַּה דְּבַר אַחַר תַּחַת אוֹתוֹ הַלְבוּשׁ כְּלוּמַר סוּדוֹת הַתּוֹרָה, תִּיפַח רוּחִיה, וְלֹא יְהֵא לִיה חוּלְקָא בְּעֵלְמָא דְאַתִּי תַצַּא רוּחוֹ וַיְמוֹת, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. בְּגִין כִּד אָמַר דְּיֹד וּבִשְׁבִיל זֶה אִמַּד דּוּד, (תְּהֵלִים קִיט) גַּל עֵינֵי וְאַבְיִטָה נְפִלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ. מַה דְּתַחֲוֹת לְבוּשָׁא דְאוֹרֵייתָא הֵיינּוּ שְׁאוּכָה לְהַבִּיט מַה שְׁהוּא תַּחַת לְבוּשׁ הַתּוֹרָה, דְּהֵיינּוּ הַסּוּדוֹת

הַמְּכּוּסִים בְּסִיפּוּרֵי הַתּוֹרָה.

תָּא תְּוִי, אִית לְבוּשָׁא דְאַתְתְּוִי לְכֻלָּא בַּא וְרַאה עוֹד מִשַׁל לְזוּה, כִּי יֵשׁ לְבוּשׁ הַנְּרַאה לְכֻל, וְאַיְנוּן טַפְּשִׁין, כִּד חֲמַאן לְכַר נָשׁ בְּלְבוּשָׁא דְאַתְתְּוִי לֹזֵן שְׁפִירָא, לָא מְסַתְּבְּלִין יְתִיר וְהַטְּפִשִׁים כְּשִׁרְאוּם אָדָם שְׁהוּא לְבוּשׁ בְּלְבוּשׁ יְפָה, שְׁנַרְאָה לְהֵם הַדּוּר בְּלְבוּשׁוֹ, אִינֵם מְסַתְּכְּלִים יוֹתֵר מִיְהוּ אוֹתוֹ הָאָדָם, אִלֵּא מַחְשִׁיבִים אוֹתוֹ לְפִי חֲשִׁיבוֹת לְבוּשׁוֹ. אִבַּל בְּאַמַּת, תְּשִׁיבוּ דְתַהוּא לְבוּשָׁא, גּוּפָא, וְחֲשִׁיבוּ דְגּוּפָא, נְשִׁמְתָא חֲחִשִׁיבוֹת שֶׁל זֶה הַלְבוּשׁ הוּא הַגּוּף, וְחֲשִׁיבוֹת הַגּוּף, הִיא הַנְּשִׁמָּה.

כְּהֵאִי גּוּוּנָא, אוֹרֵייתָא אִית לָהּ גּוּפָא כַּעִין זֶה, הַתּוֹרָה יֵשׁ לָהּ גּוּף, וְאַיְנוּן פְּקוּדֵי אוֹרֵייתָא, דְּאַקְרוּן גּוּפֵי תּוֹרָה וְאַלוּ הֵם מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְדִינֵיהּ הַנְּקִרָאִים גּוּפֵי הַתּוֹרָה. הָאִי גּוּפָא מִתְּלַבְּשָׁא בְּלְבוּשִׁין, דְּאַיְנוּן סְפוּרִין דְּהֵאִי עֵלְמָא זֶה הַגּוּף מִתְּלַבֵּשׁ בְּלְבוּשִׁים שְׁהֵם סִיפּוּרִים שֶׁל זֶה הָעוֹלָם שְׁבוּרָה, כְּאִילוּ הַסִּיפּוּרִים גִּרְמוּ אֶת הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ מִצְוֹת גִּיד הַנְּשָׂה בְּסִיפּוּר שֶׁל יַעֲקֹב שְׁנֵאבַק עִם הַמְּלֹאךְ, וְהַלְכוֹת נַחֲלוֹת בְּסִיפּוּר שֶׁל בְּנוֹת צִלְפַּחַד וְכְדוּמָה, וְכֵן מְכַל סִיפּוּרֵי הָאִבּוֹת אֲפֻשֵׁר לְלַמּוּד מִזֶּה מוֹסֵר וּמְדוֹת טוֹבוֹת וְחֲסִידוֹת. טַפְּשִׁין דְּעֵלְמָא, לָא מְסַתְּבְּלִי אִלָּא בְּתַהוּא לְבוּשָׁא דְאַיְהוּ סְפוּר דְּאוֹרֵייתָא הַטְּפִשִׁים שְׁבַעֲוֹלָם אִינֵם מְסַתְּכְּלִים אִלֵּא בּוּזָה הַלְבוּשׁ שְׁהוּא הַסִּיפּוּרִים שְׁבוּרָה, וְלֹא יְדַעֵי יְתִיר, וְלֹא מְסַתְּבְּלִי כְּמָה דְאַיְהוּ תַּחֲוֹת תַּהוּא לְבוּשָׁא וְאַיְנֵם יוֹדְעִים יוֹתֵר, וְאַיְנֵם מְסַתְּכְּלִים בְּמָה שִׁישׁ תַּחַת זֶה הַלְבוּשׁ. אִינּוּן דִּיְדַעִין יְתִיר, לָא מְסַתְּבְּלֵן בְּלְבוּשָׁא, אִלָּא בְּגוּפָא דְאַיְהוּ תַּחֲוֹת תַּהוּא לְבוּשָׁא אֵלֶּה הַתּוֹרָה שִׁיּוֹדְעִים יוֹתֵר, אִינֵם מְסַתְּכְּלִים בְּלְבוּשׁ, אִלֵּא בְּגוּף שְׁהוּא תַּחַת אוֹתוֹ הַלְבוּשׁ. חֲבִימִין, עֲבָדֵי דְמִלְכָּא עֵלְאָה, אִינּוּן דְּקִימוּ בְּטוֹרָא דְּסִינֵי [ב] הַחֲכָמִים שְׁהֵם עֲבָדִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הָעֲלִיּוֹן, אוֹתָם שְׁעִמְדוּ עַל הַר סִינֵי, לָא מְסַתְּבְּלִי אִלָּא בְּנְשִׁמְתָּא, דְּאַיְהֵי עֲקָרָא דְּכֻלָּא, אוֹרֵייתָא מִפְּשֵׁי אִינֵם מְסַתְּכְּלִים אִלֵּא בְּנְשִׁמְתָּא הַתּוֹרָה שְׁהִיא עֵיקַר כֻּל הַתּוֹרָה מִמַּשׁ, כְּלוּמַר שִׁיּוֹדְעִים שְׁבְּסִיפּוּרִים וְגַם בְּגוּפֵי הַתּוֹרָה יֵשׁ פְּנִימִיּוֹת, שְׁהֵם רְזִי הַתּוֹרָה וְהַכּוּוֹנוֹת שְׁצִרִיךְ לְכוּיֵן בְּכֻל מִצְוָה וּמִצְוָה.

עִיּוּנִים וְהֶאֱרָוֹת

ב. מִשְׁמַע כֵּאֵן כִּי אוֹתָם שְׁאִינֵם מְאִמִּינִים בְּסוּדוֹת הַתּוֹרָה לֹא עִמְדוּ רְגֵלֵהֶם עַל הַר סִינֵי.

וּלְזַמְנָא דְאַתִּי, וְמִינִין לְאַסְתַּפְּלָא בְּנִשְׁמָתָא דְנִשְׁמָתָא דְאוּרֵייתָא ולעתיד לבוא הם עתידים להסתכל ולהתבונן בנשמה של הנשמה של התורה, כי אחר תחיית המתים עתיד הקב"ה לדרוש תורה חדשה בסודות נעלמים, מה שאי אפשר בזמן הזה לידע מהותה.

תָּא תְּחוּי, הֵכִי נִמְי לְעִילָא בא וראה, כך גם כן הוא למעלה בפרצופים העליונים, אֵית לְבוּשָׂא, וְגוּפָא, וְנִשְׁמָתָא, וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא יש לבוש, וגוף, ונשמה, ונשמה לנשמה, דהיינו, שְׂמִיָּא וְחִילֵיהוּן. אֵלִין אִינוּן לְבוּשָׂא השמים וצבאם וכל עולמות ב"ע הם סוד לבוש המלכות דאצילות המנהגת את העולם, וכנגד זה הם סיפורי התורה שבהם נתלבשו המצוות. וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, דָּא גּוּפָא וכנסת ישראל שהיא המלכות דאצילות היא סוד הגוף, וכל מעשה המצוות תלויות בה, ולכן היא נקראת מצוה, דְמִקְבְּלָא לְנִשְׁמָתָא, דְאִיהִי תַפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל שהיא מקבלת את הנשמה שהיא סוד תפארת ישראל דהיינו ז"א. וְעַל דָּא אִיהוּ גּוּפָא לְנִשְׁמָתָא ועל כן המלכות היא גוף לנשמה, כי ז"א מתלבש בה כנשמה בתוך הגוף. ומפרש נִשְׁמָתָא דְאִמְרֵן דָּא תַפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, דְאִיהִי אוּרֵייתָא מִפְּשׁ הנשמה שאמרנו היא תפארת ישראל, שהיא התורה שבכתב ממש, שם גנוזים כל סודות המצוות שבמלכות. וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא, דָּא אִיהוּ עֲתִיקָא קְדִישָׂא והנשמה לנשמה הוא עתיקא קדישא, דהיינו א"א המתלבש בז"א מטבורו ולמטה, ובו הם הסודות העמוקים שבתורה שיתגלו רק לעתיד לבוא כנוכר לעיל. וְכִלְא אַחִיד דָּא בְּדָא והכל אחוז וקשור זה בזה, כי א"א מתלבש בז"א וז"א במלכות, ומלכות בעולמות ב"ע ובכל צבאם.

וְוִי לְאִינוּן חֵיבִיָּא, דְאִמְרֵי דְאוּרֵייתָא לְאוּ אִיהִי אֵלָא סְפוּרָא בְּעֵלְמָא, וְאִינוּן מִסְתַּבְּלֵי בְּלְבוּשָׂא דָּא וְלֹא יִתִיר ומסיק רבי שמעון ואומר, אוי לאלה הרשעים האומרים שהתורה אינה אלא סיפורים בעלמא, והם מסתכלים רק בזה הלבוש ולא יותר. וְכַפְאִין אִינוּן צְדִיקֵיָּא, דְמִסְתַּבְּלֵי בְּאוּרֵייתָא בְּדָקָא יְאוּת אשריהם הצדיקים שמסתכלים ומתבוננים בתורה כראוי, כי חֲמָרָא לָא יִתִיב אֵלָא בְּקִנְקֵן היין אינו יושב ונמצא אלא בקנקן, בְּדָּא אוּרֵייתָא, לָא יִתִיב אֵלָא בְּלְבוּשָׂא דָּא כך התורה אינה יושבת אלא בלבוש הזה. וְעַל דָּא לָא בְּעִי לְאַסְתַּפְּלָא, אֵלָא בְּמָה דְאִית תַּחֲוֹת לְבוּשָׂא ועל כן לא צריכים להסתכל אלא במה שיש תחת הלבוש. וְעַל דָּא, כָּל אִינוּן מְלִין וְכָל אִינוּן סְפוּרִין, לְבוּשֵׁין אִינוּן ועל כן כל אותם הדברים שבתורה, וכל אותם הסיפורים הם רק לבושים.

ח"ג ק"נ ע"א

פְּתַח רְבִי יוֹסִי וְאָמַר: (במדבר ח') בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת, בְּהַעֲלוֹתְךָ מִפְּשׁ בְּאֵדְלָקוֹתְךָ פִּי מִמַּשׁ בְּהַדְּלַקְתָּךְ, וְקוּרָא לְהַדְּלַקְתָּ הַנְּרוֹת "עליה" כיון שע"י הדלקת הנרות בביהמ"ק למטה נדלקת המנורה למעלה, ומאירות הספירות העליונות. דְּהָא בְּחָדָא אֲתַעֲבִיד עַל יְדָא דְכַהֲנָא תִרִין פּוֹלְחָנִין שהרי בפעם אחת נעשים על ידי הכהן שתי עבודות. דְּאִינוּן קְשׁוּרָא חָדָא שהם קשר אחד. וּמֵאֵן אֲנוּן וּמֵה הֵן שְׁתֵּי הָעֲבוֹדוֹת. שְׁמֵן וְקִטְרֶת. שיש בהם סודות גדולים שעל ידם נמשכים המוחין בְּדְכַתִּיב

כמש"כ, (משלי כז) שָׁמֵן וְקִטְרֵת יִשְׁמַח לֵב הם משמחים את הלב שהוא בחי' זו"ן ע"י שממשיכים לו המוחין. וְכִתִּיב, (שמות ל) וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהְרֵן וְגו' קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות. וְכִתִּיב אַח"כ וּבַהֲעֹלוֹת אֶהְרֵן אֶת הַנְּרוֹת בֵּין הָעֲרֵבִים יִקְטִירָנָה הרי ששתי העבודות נעשות יחד, הדלקת המנורה והקטורת. מֵאִי שָׁנָא הָכָא בְּהִטִּיבוּ מדוע שינה הכתוב כאן וכתב בהיטיבו את הנרות, וּמֵאִי שָׁנָא הִתָּם וּבַהֲעֹלוֹת ומדוע שינה שם וכתב ובהעלות את הנרות, הרי גם בהיטיבו הוא ענין הדלקה, וגם בבקר היו מדליקין את המנורה כמש"כ הרמב"ם בהלכות תמידין פ"ג, וכן בזה"ק פרשת אמור דף פ"ח. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כֹּלָא חַד מְלָה הכל בין הטבה ובין העלאה דבר אחד הוא.

רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק וְאוֹמֵר אָמַר: בְּהִטִּיבוּ כְּמָה דְאֵת אָמַר כמו שנאמר (שיר השירים א) כִּי טוֹבִים דוֹרְדֵי מַיִן. טוֹבִים רַוּוּי תְּמָרָא טובים פי' שבעי יין. כְּמָה דְאֵת אָמַר כמו שנאמר, (ירמיה מד) וְנִשְׁבַּע לָחֶם וְנִהְיָה טוֹבִים הרי שאצל שביעה נאמר טובים, דהיינו, שממשיכים שפע גדול מיסוד דאמא שבו בחי' יין המשומר בענביו. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַטְּבָה מִפֶּשׁ פִּי הטבה ממקום הנקרא טוב שהוא מיסוד דאבא בחי' השמן הטוב שהוא החכמה. כְּמָה דְאֵת אָמַר וְטוֹב לֵב מִשְׁתָּה תְּמִיד כמו שנאמר (משלי טו) שהוא בחי' ל"ב נתיבות שביסוד דאבא. וּבַהֲעֹלוֹת גם הוא ביסוד דאבא, דְּהָא כּוֹמָנָא דְאֵת שְׁקִינִין וְאֵת רַוּוּיִן מִשְׁקִינֵי דִּנְחָלָא שהרי בזמן שהם נשקים ונשבעים מהשקאת הנחל העליון שהוא היסוד דאבא, כְּדִין עֲלָאִין עֲלוּיָא, וּבִרְכָאן (ס"א עֲלָאִין וְתַתְּאִין) אֲשֶׁתְּפָחוּ בְּכֻלָּהוּ אז מתעלים העליונים וברכות נמצאות בכל העולמות, וְחָדוּ בְּכֻלָּא וּשְׂמַחָה יֵשׁ בְּכֻלָּם כִּי כֻלָּם שְׂמִיחִים. וְעַל דָּא וּבַהֲעֹלוֹת ועל זה נאמר בהעלות.

ח"ג קנ"ו ע"א

(במדבר י"ב) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ. הָא אוֹקְמוּנָה הרי כבר בארו אותו החברים, וְהוּא רָזָא דְשָׂמָא קַדִּישָׁא, מִחַד סְרִי אֲתוּוֹן והוא סוד של השם הקדוש היוצא מאחת עשרה אותיות שיש ב-אל נא רפא נא לה, וְלֹא בָּעָא מֹשֶׁה לְצַלָּאָה יְתִיר ולא רצה משה רבנו להתפלל [ג] יותר בארוכה, כְּגִין דְּעַל דִּי דִּיָּה לְמִלְכָּא לָא בָּעִי (דף קנ"ו ע"ב) לְאַטְרָחָא יְתִיר בשביל שעל עצמו כלומר בענינים שלו ושל משפחתו אינו רוצה להטריח יותר את הקב"ה. כְּגִין כְּדִי קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּעָא עַל יְקָרָא דְמֹשֶׁה לפיכך הקב"ה רוצה ותובע על כבודו של משה. וְכִבְלֵ אֲתֵר קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּעָא עַל יְקָרֵיהוֹן דְּצַדִּיקֵיָא ובכל מקום הקב"ה רוצה ותובע כבודם של הצדיקים, יְתִיר עַל דִּילֵיהּ יוֹתֵר מֵעַל הַכְּבוֹד שְׁלוֹ. וְלִזְמָנָא דְאֵתִי וְלַעֲתִיד לְבָא, עֲתִיד קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַתְּבַע עֲלִבּוֹנָא דִּישְׂרָאֵל מֵעַמּוּיִן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת עֲתִיד הַקְּב"ה

עיונים והארות

ג. ספר הליקוטים דף נ"ב ע"ד, וז"ל: דע, כי תפלה זו יש בה י"א אותיות, שהם אל נא רפא נא לה. ואות פ' ונתרפאה. באמצע, ופ' באתב"ש היא ו', לרמוז כי מרע"ה המתקן

לתבוע עלבונם של ישראל מכל אומות העולם שעובדים ע"ז, ולמַחֲרֵי לֹון בְּחֶדְוֹתָא דְצִיּוֹן ולשמח את עם ישראל בשמחה של ציון. דְבַתִּיב כמש"כ, (ירמיה לא) וּבָאוּ וְרַגְנֵנוּ בְּמָרוֹם צִיּוֹן וְגו'. ובְרִינ (ישעיה נט) וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְגו'.
בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. יְמִלֹוךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

מאמרי הפרשה

"דַּבֵּר אֶל אֱהֲרֹן וְאֶמְרָתְךָ אֵלָיו בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מִזְבֵּחַ הַמִּנְחָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת" (ח, ב)
פני האדם דומים למנורה הטהורה וצריך לקדש ולהאיר את השבעה הושיים שלו ואז יזכה לאור התורה, ולאור השכינה בזמן בית המקדש היתה לנו המנורה, שהיה נמשך ממנה אור רוחני אור הגנוז, ואותו אור היה מאיר את נשמות ישראל והיה מקדש אותם. היום אין לנו את המנורה שתקדש אותנו, ואסור לנו לעשותה, ככתוב "במתכונתה לא תעשו", ולכן העבודה שלנו לתקן המידות בעה"ת, ולכן אמר בהעלותך את "הנרות" אותיות תורה נ', כדי להגיע לתורה במעלת נ' שערים צריך להעלות ולקדש את הנרות. וכמו שאמרו רבותינו לכל אדם יש שבעה נקבים בראש והם ארבעת החושים שבראש, שהם כנגד ז' קני המנורה והאדם מתקדש על ידם וסדר שבעה קני מנורה הם: הנר האמצעי כנגד הפה. ב' נקבי החוטם סמוכים זה לזה, העיניים ב' נקבים נבדלים זה מזה. האזניים הנבדלים והרחוקים, וכולם ניזונים ומאירים מהנר האמצעי, כי על הפה נאמר "כל עמל אדם לפיו", והם משמשים לארבעת החושים ראייה, שמיעה, ריחא, דיבור, כנגד ד' אותיות הוי"ה ב"ה.

ואלו החושים אם האדם מקדש אותם גורם לייחד את שם הוי"ה ב"ה, א"כ אד"ם ראי"ה שמיע"ה, ריח"א, דיבור, גי' ע"ה 1118 כמנין שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד שבפסוק זה אנחנו מיחדים שמו יתברך וממליכים אותו על כל אבר ואבר שלנו.

ולכן צריך לשמור מכל משמר את הנרות הללו שהם קודש ואין לנו רשות להשתמש בהם בדברים האסורים ח"ו, ומי הם הנרות הללו הם העיניים האזניים החוטם והפה שהם האברים הראשיים של הגוף, וזש"כ, "וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרון וכו' וידבר הוא לשון "הנהגה" כמו דַּבֵּר דעמיה, כמש"כ "ידבר עמים תחתינו", שהם המנהיגים את הגוף. "לאמר" - ר"ת של ד' קליפות קשות שצריך האדם להתגבר עליהם שהם ב' קלי' זכרים וב' נקבות, ונודע כי בקליפות הנוק' יותר חזקה מהזכר והסדר שלהם לילי"ת והזכר שלה הוא השר של אדום ס"מ, וכן מחל"ת וזכר שלה הוא שר של ישמעאל הנקרא רה"ב, ורמוזים בר"ת לאמ"ר - לילי"ת, אדו"ם, מחל"ת, רה"ב, שאם האדם מכניע אותם אינם שולטים בו ואז מקדש את ארבעת החושים הנ"ל.

ואם אדם זוכה להדליק ולהאיר את החושים הללו בשמן זית זך שהם סוד המוחין שבחכמה שבהם מתלבשת הנשמה והמוחין שלו בקדושה, גורם שאור החושים היוצאים מהנקבים שהם שבעת הנרות, יהיו זכים וצלולים.

והנה המנורה היא הקנה האמצעי שכל ששת הקנים תלויים וקשורים בו והוא עץ החיים שהיא התורה הקדושה וכל הששה קנים ניזונים מהקנה האמצעי שהיא התורה הקדושה, וצריך שהלימוד בה יהיה מקשה אחת כלומר שלא יפסוק באמצע לימודו ח"ו לדברים בטלים, כמו שאומרת הגמרא בחגיגה - הקוטפים מלוח עלי שיח שורש רתמים לחמם, כלומר שקוטפים ומפסיקים משני לוחות הברית שהיא התורה על שיחה בטלה ח"ו ומאכילים אותם גחלי רתמים. לכן "מקשה תיעשה המנורה".

ורבנו בחיי כתב ידוע שהנשמה נהנית מהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעידוני ההוד והשמחה. מפני שהיא עצמה באה מן האור הגדול הרוחני ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה אע"פ שהוא גשמי והנשמה אור רוחני זך ופשוט. וכתב האלשיך הקדוש ועשית "מנורת" הוא האדם שהוא כמנורה מוכן לקבל אור להאיר בעולם הבא על ידי תורה ומצוות ומעשים טובים.

ועל כן המנורה היא ח"י טפחים כמידת אדם בינוני ועם היותו חומר עכור יעשה עצמו יקר וחשוב כזהב כלומר שיהיה טהור מכל סיג לכלוך עוון ואשמה לקבל האור העליון.

מקשה תעשה המנורה - והוא ע"י הקשות שמקיש בקורנס - והוא רמז לקבלת היסורים להתיק ולמרק כל חלאת העוונות, וכולה גוף זהב אחד בלא חתיכות כי היסורים ממרקין מכל גופו של האדם את הזוהמה והפגמים שפגם בעולמות העליונים.

הנה אמרו רבותינו (במסכת בבא בתרא דף כ"ה ע"ב) "הרוצה להחכים ידרים, להעשיר יצפין", ופירש מו"ר הרי"ח הטוב, כי הנה יש במנורה שבעה קנים וכנגד זה התורה היא שבעה ספרים, כי פסוק "ויהי בסוּע הארון" הוא ספר בפני עצמו.

והיינו לרמוז כי ע"י עסקם בתורה שהיא שבעה ספרים, יזכו לקבל שפע חכמת התורה מכח מצות הדלקת המנורה, שהיא שבעה קנים שבעה עמודים, וז"ש "חכמות" התורה "בנתה ביתה" של בית ישראל, "חצבה עמודיה שבעה" הם שבעה קנים שבמנורה, וזה שאמר דוד המלך בתהלים "מזקנים אתבונן" רוצה לאמר מז' קנים שהיא הדלקת המנורה שהיא שבעה קנים אתבונן ואבין בתורה הקדושה, ואקנה חכמה בינה ודעת, יען "כי פקודיך" שהיא התורה שיש בה שבעה ספרים "נצרת".

וכעין זה פירש הרב "זרע בירך" חלק א' בפרשת בהעלותך, משם רבנו האריז"ל שהמנורה כלליה ופרטיה רמוז לתורה, וכתב משם הרב הגדול מהר"ר אברהם זלה"ה כי בעבור זה חלקו הטבת הנרות חמשה לבד ושנים לבד כאשר יעריך אביי משמא דגמרא, שהמנורה רמוז לתורה שהם חמשה ספרים, ונחלקו לשבעה ספרים, ועוד שני נרות דבצרוף הם שבעה, דנתלכשה תורה בחמשה חומשי תורה שהם עתה חמשה ספרים, ולעתיד לבוא הם שבעה, דאז הם צירופי שמות הקדש, ולכן הטבת חמשה נרות לבד והשנים לבד, לפי הזמן שהם חמשה ספרים, והטבת שניים כי השניים הם גנוזים עתה בתוכן, ולעתיד לבוא יתגלו.

וממשיך רבנו הרי"ח הטוב וכותב והנה צורת המנורה עצמה מסוגלת להצלחה, דהיינו אם יצייר האדם לפניו צורת המנורה יצליח, לכן שלמה המלך עשה עשר מנורות בהיכל אע"פ שלא היה מדליק בהם אלא במנורה שעשה משה רבנו במשכן, והיינו כי ציור המנורה לבד הוא מסוגל להצלחה, וכיון בזה להמשיך לבית המקדש שפע הצלחה מעשר ספירות ומשם לכל עם ישראל.

הנשמה נקראת נר שנאמר "נר ה' נשמת אדם", התורה והמצות נקראות נר שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור", אמר הקב"ה אם אתה משמר את נרי שהיא התורה הקדושה, אני משמר את נרך שהיא הנשמה, וז"ש "בהעלותך את הנרות".
אם אתה רוצה ליתן עלויו לנשמתך הנקראת נר, צריך לקיים "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", שהם שבעה האברים שבאדם, א. שתי עיניים, ב. שתי אזניים, ג. הפה, ד. הידיים, ה. הרגליים, ו. ברית קודש, ז. השיניים, שלא יסורו ממצות ה'.

והנה "נר דולק" גימ' השכינה. וע"י שמדליקים הנרות, אם של שבת ואם של חנוכה ואם של ביהכנ"ס, מאירים את השכינה הקדושה, ומוסיף הארה בנרות של מעלה, וגורם לסילוק הס"מ.

ואמרו רבותינו במסכת שבת (דף כב ע"ב) וז"ל: "מחוץ לפרוכת העדות" וגו', וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, מאי עדות, אמר רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים, עד כאן.

וכתב "האור החיים" הקדוש בפרשת בהעלותך על פי הדברים האלה צוה ה' להאיר אל מול פני המנורה, שהוא נר המערבי, להראות כל נר ונר שלא בא אלא בשביל עדות אשר יגיד נר הפונים אליו כולם להראות נסו. ובדרך רמז ירמוז בשבעה נרות לאומות העולם שהם שבעים אומות, כל אחד ירמוז לכלל העשירי, ורמז כי כולן מאירים לנוכח המערבי שהם ישראל, שהם בחינת המערב כידוע ליודעי חן.

ורמז גם כן שכולן פְּלִים, ונר ישראל לא יכבה, ותמצא שהארת הנרות אינה אלא בלילה, והוא סוד הגלות שנקראת לילה, מה שאין כן בבא זמן הישועה המתייחס לבקר כתיב אתא בקר וגו', יכבה נר האומות וישאר מכללותם נר ישראל שהוא הולך ואור עד נכון היום.

גם רמז במצות "הדלקת הנרות" שיכוין המדליק בהדלקתם שתהיה הארתם למול פני המנורה, שהכל יהיו לצרכי ישראל המתייחס להם שם פנים, כידוע למבינים, עכ"ל.

בעת שהוקם המשכן למטה הוקם המשכן למעלה

וצריך שיהיו ג' קני המנורה מכאן וג' קני המנורה מכאן ופונים אל האמצעי והוא פונה אל עבר פניה שהיא כנגד קדש הקדשים. ואמרו רבותינו ז"ל בעת שהוקם המשכן למטה הוקם המשכן למעלה וכן הוא אומר מכון לשבתך פעלת ה'. וזהו שרמזו הקדוש ברוך הוא למשה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". מדוע לא נאמר בתוכו בלשון יחיד אלא בתוכם? אלא רוצה לומר בעליון ובתחתון. ולא היה יכול ה' לשכון כבוד בבית המקדש למעלה עד שיעשה משכן למטה, אלא אמר ה' אל משה עשו לי מקדש למטה כנגד משכן העליון, אז ושכנתי בתוכם בשני מקדשים שלמעלה ושלמטה. המנורה של מטה כנגד מנורה של מעלה, והמזבח של מטה כנגד מזבח של מעלה. ואמר הקב"ה לאהרן כאשר אתה מדליק את המנורה למטה תדליק גם למעלה לפי שהמנורה של מעלה היא מול מנורה של מטה שם יאירו שבעת הנרות לעולם.

וכמו שכתב בזהר הקדוש: בא וראה בשעה שכהן גדול מתכוין להדליק נרות למטה, והיה מקריב קטרת סמים בשעה זו, הנרות העליונים מאירים והתקטר הכל יחד, ושמחה נמצאת בכל העולמות זה שכתוב (משלי כו' ט) שמן וקטרת ישמח לב.

שבעת קני המנורה מכוונים כנגד שבעת כוכבי הלכת

ובמדרש תנחומא מובא כי שבעת קני המנורה מכוונים כנגד שבעת כוכבי לכת שמשוטטים בכל הארץ. והנה שבעת כוכבי לכת הם נרות ברקיעים ופועלים בשפלים ומנהיגים את העולם השפל הזה שאנחנו נמצאים בו. והנה האמצעי הוא כנגד גלגל חמה שהוא אמצעי לשבעת כוכבי לכת על דרך שצ"ם חנכ"ל, וכן היום הרביעי הוא האמצעי בשבעת הימים ועל כן נבראה החמה ביום הרביעי.

בכל חומש מחמשה חומשי תורה הפסוק הראשון שבו רומז למנורה בבחינת דרך ארץ קדמה לתורה

ספר בראשית: "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" - שבע תיבות כנגד שבעת קני המנורה.

ספר שמות: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו". - אחת עשרה תיבות כנגד אחד עשר כפתורים שבמנורה.

ספר ויקרא: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" - תשע תיבות כנגד תשעה פרחים.

ספר במדבר: "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר". - שבע עשרה תיבות, כנגד י"ז טפחים גובה המנורה.

ספר דברים: "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" וכו'. - כ"ב תיבות כנגד כ"ב גביעים שבמנורה.

והיא הקדמה של כל ספר וספר, בבחי' דרך ארץ קדמה לתורה- לשמור את החושים, וא"כ יש לנו שבעה קנים, י"א כפתורים ט' פרחים כ"ב גביעים, סה"כ מ"ט בחינות המרמזים על ימי העומר שבהם תוקנו ז' מדות שכל אחת כלולה מכולם, הרי סה"כ מ"ט בחי' ושער הנ' הוא חג מתן תורה, אז זוכים לתורה שהיא בחי' מקשה אחת זהב טהור.

משה רבנו עשה מנורה של ז' קנים לכבות אורות של שבעה אומות, שלמה המלך עשה מנורה של שבעים קנים לכבות אורות של שבעים אומות העולם

כתב בספר "ליקוטים מפרדס" בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ויש לדקדק, שהרי היה לו לכתוב יאירו ששת הנרות, אלא יובן בהקדים שבמנורה של משה היו בה שבעה נרות, ושל שלמה היו בה שבעים נרות, כי שלמה שלט בשבעים אומות, ומשה לא עקר אלא שבעה עממין, והענין, כי כל אומה יש לה אור מלמעלה ומלאך מאיר ומשפיע לאומתו וכשישראל מדליקין מלמטה מכבים את אותם הנרות שלמעלה דוגמת שמדליקים הנר התחתון וכבה נר שלמעלה ממנו, וכהאי גוונא בימי משה שלא רצה לכבות אלא רק שבע אומות אמרו הפסוק אל מול פני המנורה העליונה יאירו שבעת הנרות התחתונות והם יכבו את האורות של שבעה עממין אבל בימי שלמה עשה שבעים לכבות את אורן של שבעים אומות, עכ"ל.

והנה שבעים נרות שעשה שלמה המלך ושלט על שבעים אומות וכבה את אורם רמוז בפסוק "וזה מעשה המנורה" וזה עולה י"ח, שגבהה של המנורה היה י"ח טפחים "כמראה" גימטריא גבריאל, מלמד שגבריאל הראה לו למשה דמות המנורה: כן עשה, כ"ן נרות עשה שלמה בי' המנורות: עשה בגימ' שלמה.

למה נסמכה פרשת בהעלותך לענין שלמעלה דכתיב ובבוא משה אל אהל

כתוב בילקוט ראובני: דבר אל אהרן בהעלותך את הנרות, ולמה נסמכה פרשת בהעלותך לענין שלמעלה דכתיב בבוא משה אל אהל מועד ולהלן הוא אומר ובבוא משה לך שאין הקב"ה צריך לאורן של ישראל שהרי משה קרן עור פניו בדברו אתו אלא לזכות את ישראל הרבה להם תורה ומצות, מכאן אמר רבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

אמר הקב"ה אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון, תדע כמה חביבה מצות נרות שאף על פי שאין צריך לאורה מכל מקום צוה בהעלותך את הנרות.

והנה עלה זית טרף בפיה לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים שהיו מדליקים נרות בשמן זית אז אבדה פליטת יהודה מן העולם. למה נאמר ויקחו אליך שמן זית לפרשת מועדים, מלמד שהיו ישראל עתידים להתחדש יום טוב להם על עסקי השמן ואיזה זה חנוכה.

"בהעלותך" - ב' מעלות

א. רבנו יוסף חיים ע"ה אומר: "בהעלותך" - ב' מעלות שצריך האדם לדעת ולזכור תמיד, דבר אחד: שהכל הוא מאת ה' יתברך וכל מה שנעשה זה בהשגחת ה', וכמו המעשה המובא בגמ' (חולין דף ס'). בבת המלך שאמרה לרבי יהושע בן חנניה: כתוב (תהילים ק"ד ג') "המקרה במים עליותיו" א"כ אלקיכם נגר הוא, תתפלל אליו שיעשה לי פלך שטוויין בו חוטים, התפלל עליה ונעשתה מצורעת, והיה מנהג באותו מקום שמי שיש לו צרעת יושב בשוק עם פלך וטווה חוטים כדי שאנשים יראו אותו ויבקשו עליו רחמים, אחרי כמה ימים עבר שם רבי יהושע ושאל אותה האם הפלך טוב?! אמרה לו תגידי לאלוהי שלכם שיקח את זה בחזרה, אמר לה רבי יהושע בן חנניה: המדה של הקב"ה שהוא רק נותן ולא לוקח בחזרה, ומה הרמז בזה? אלא הפלך הוא עגול, והפלך מסתובב ע"י שאחד מסובב אותו, והיא אמרה לו אני רוצה סימן מובהק שהקב"ה הוא המסובב את הכל כמו הפלך הזה שהאדם מסובב אותו, לכן התפלל עליה ונעשתה מצורעת, ואיך יתכן שבת הקיסר תהיה מצורעת הרי משגיחים עליה בכל הזהירות ממאכלים לא טובים, ויש לה רופא מיוחד של המלך, ואיך נהייתה מצורעת? אז הבינה שהכל מאת ה', והוא משגיח על כל העולם ומסבב את הסיבות וע"פ גזירתו באה הצרעת על בת המלך.

והדבר השני: שצריך שיהיה אהבה ואחוה בין כל ישראל כאילו כולם אחד וזה מביא את העלייה כשכולם באחדות אחת. וז"ש "בהעלותך" ב-העלותך, שתי מעלות צריך לדעת, דבר ראשון: "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", "פני המנורה" זה הקב"ה - המנורה הגדולה שהיא האור שנותנת אור לכל הנשמות, "יאירו שבעת הנרות" - זה שבעת ימי השבוע שכל חיותם זה מהקב"ה, ודבר שני: "מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא" - שכמו קנייה כפתוריה ופרחיה הכל ממקשה אחת כך עם ישראל צריכים להיות מקשה ובאחדות אחת ובזה הם מתעלים.

ב. ואם נתבונן נראה שהקב"ה הטביע בעצם הבריאה שכל אחד צריך לשני ואיש את רעהו יעזור, כל אחד יש לו דבר אחר והוא עוזר עם זה לכולם וכך יש לכולם מהכל, ואפילו העשיר לפעמים נצרך לעני, ויש ע"ז משל לאחד שהלך עם בנו לעיר דרך המדבר, הבן שלו היה עדיין קטן וקשה לו ללכת דרך ארוכה כ"כ אז אביו הרים אותו על כתפו והלך אתו, כשהגיעו לעיר כבר היה מאוחר ושומר העיר נעל את השערים, האיש הזה הלך סביב לחומה ולא מצא פתח להכנס עד שראה במקום אחד חור קטן אבל הוא לא יכל להכנס משם, אמר לבנו תראה עד עכשיו אני הולכתי אותך אבל עכשיו אני לא יכול לעשות כלום אבל אתה יכול לעזור לי - תכנס בפתח הקטן הזה ותראה בפנים מונח המפתח של השער ותפתח לי את הדלת, א"כ כעת האבא ראה שלא רק הקטן צריך את הגדול אלא הגדול צריך ג"כ את הקטן, ולכן צריכים לחיות יחד באהבה ואחוה שלום ורעות שכל אחד צריך לשני וכל אחד משלים את השני, וכולם יחד הם מקשה אחת. (דרש יהודה)

ישראל חייבים להדליק אור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהם כמקדש

כתוב במדרש הגדול: על כן באורים ככדו ה' (ישעיה כד' טו') מלמד שישראל חייבים להדליק אור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהם כמקדש, שנאמר ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל י"א ט"ז) מה המקדש לא היה הנר נכבה בו כן עם ישראל חייבין להדליק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, לפיכך הקב"ה מזהיר למשה שיזהיר את אהרן על פרשת הנרות.

בהעלתך כדי לזכותך

כשהשלים משה המשכן והעמידו, מיד הבהיק אור גדול והוא אור השכינה, נתבייש אהרן ואמר אני לא יכולתי להסתכל באור, אמר לו הקב"ה בהעלתך כדי לזכותך.

"אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה" (ח, ב)

מנורה בדרום שולחן בצפון

בדרך העולם שהשמש הירח והכוכבים אור בדרום, ומקום הישוב לצד צפון, כן האדם צריך להדמות לזו המנורה הנרות שבבית בדרום וכנגדו השולחן בצפון שכל מעדני עולם נמצאים בו.

"וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֹן אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הָעֵלְיָה נִרְתִּיחָה בְּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (ח, ג)

אהרן בכוונת המנורה, משך את אותו האור הגנוז - לבית המקדש

ופירש"י "ויעשה כן אהרן" מלמד שלא שינה. וידועה קושית המפרשים מה חידוש הוא זה. פשיטא וכי סלקא דעתך שאהרן ישנה מציווי של הקב"ה.

אלא פי' בספר "חנוכת התורה" דהנה איתא במדרש על הפסוק, "על כן לא יקומו רשעים במשפט" וגו'. אמר הקב"ה לרשעים אני אמרתי כן, ואתם לא אמרתם כן, "על כן לא יקומו רשעים במשפט". ומדרש פליאה הוא, אלא דיודועים דברי המדרש שבכל מעשה הבריאה בכל ששת הימים נאמר "ויהי כן", ואילו אצל בריאת האור, לא נאמר "ויהי כן", והטעם

כיון שאין ראוי לתת את האור הגדול לרשעים לכן עמד הקב"ה וגנוז לצדיקים, וזו כוונת המדרש, אמר הקב"ה אני אמרתם כן. אני רציתי להוריד את האור לעוה"ז, ולכתוב בתורה ויהיה כן גם ביום הראשון בבריאת האור. אבל אתם הרשעים אמרתם לא כן, ובגללכם גנזתי את האור, "על כן לא יקומו רשעים במשפט".

והנה כתוב בספרי המקובלים, שאהרן בכוונת המנורה, משך את אותו האור הגנוז - לבית המקדש.

א"כ אהרן גרם שלא יהיה הבדל בין כל ימי בראשית שנאמר בהם "ויהי כן" לבין יום הראשון בבריאת האור שגם על זה שייך לומר ויהי כן. כי עכשיו נעשה רצון ה', שירד אותו האור לעולם. ולפי זה דברי רש"י הפלא ופלא - "מלמד שלא שינה". פירוש, "ויעש כן" - אהרן - כיון שגרם אהרן לעשות "כן" שיהיה "ויהי כן" גם ביום הראשון, א"כ מלמד "שלא שינה" - את יום הראשון - מכל הימים, ובכולן נאמר "ויהי כן".

אהרן אף שהיה דבוק במחשבתו באלוקיו ובהתלהבות גדולה, עם זאת לא שינה ועשה הכל בסדר נכון ולא שינה ויעש כן אהרן - להגיד שבחו של אהרן, שלא שינה (רש"י, על פי ספרי)

אחת התמיהות הנודעות בפרשיות התורה, היא על דברי הספרי שהביא רש"י: איזה שבח הוא לאהרן, וכי מי העלה על דעתו שאהרן הכהן ישנה, ולו במשהו, מציווי הקב"ה.

ידוע, מה שהיה אצל איש האלוקים, הגאון רבי לוי יצחק מברדיטשוב, שבשעת קיום מצות הבורא, מרוב התלהבות ושמחה, היה רוקד ומדלג ויוצא מן ההרגשה באותה שעה, וכל מחשבתו דבוקה היתה בחי העולמים, וסיים ה"שר שלום" מבעולא, שאם היו מצווים להבארדיטשובער להדליק את המנורה, בודאי היה שופך השמן אילך ואילך על הארץ, מרוב התלהבות...

אבל אהרן, אף שהיה דבוק במחשבתו באלוקיו ובהתלהבות גדולה, עם זאת לא שינה ועשה הכל בסדר נכון ולא שינה, וזהו שאמר הספרי: ויעש כן אהרן - מלמד שלא שינה.

ברש"י, להגיד שבחו של אהרן וכמו שמסופר על הגאון רבי שלמה לניאדו זצ"ל, אב בית הדין בארם צובא ובעל ספר "בית דינו של שלמה", חברו של מרן החיד"א, שהיה רגיל לעבור לפני התיבה בראש השנה וכן לתקוע בשופר. כשהגיע לזקנה ולא היה לו את הכח לתקוע, אמר לגבאים שבנו רבי אפרים יהיה שליח ציבור ויתקע בשופר, וכן היה. בנו רבי אפרים תקע בשופר, ור' שלמה עשה מנין בביתו. לאחר התפילה באו גבאי בית הכנסת לבקר את ר' שלמה והבין מהם שבנו רבי אפרים טעה מעט בתקיעות. שאל אותו אביו לפשר הדבר, והשיב לו בנו שכאשר קרא את ה"יהי רצון" שם נאמר "ושלח מלאכך הממונים על התקיעות", פתאום עפו לפניו שני מלאכים ואכן התרגש ונבהל. אמר לו אביו, פלא עליך, הרי אתה הזמנת אותם ואתה פוחד מהם, ולפי זה מובן שבחו של אהרן שלא שינה שלמרות שאהרן ראה את המלאכים העליונים שמדליקין המנורה והייתה לו התלהבות גדולה בכל זאת לא שינה.

"וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה" (ח, ד)

כיון ששער החמשים לא ניתן למשה, על כן נתקשה בעשיית גוף המנורה

ברש"י, "וזה מעשה המנורה שהראהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה, וקשה למה נתקשה משה דווקא במעשה המנורה. "ל כידוע כי המנורה מרמזת על אור החכמה כדאיתא (ב"ב כה): אמר רבי יצחק הרוצה שיחכים ידרים, ושיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום, והנה איתא (ראש השנה כא): חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר "ותחסרהו מעט מאלהים", הנה החמשים שערי בינה מרומזים במנורה שהיא מרמזת על החכמה באופן הזה, למנורה היו שבעה קנים, אחד עשר כפתורים, תשעה פרחים, ועשרים ושנים גביעים, סך הכל ארבעים ותשעה כנגד מ"ט שערי חכמה שנתגלו למשה, וגוף המנורה הוא כנגד שער החמשים, וכיון ששער החמשים לא ניתן למשה, על כן נתקשה בעשיית גוף המנורה. (הגר"א).

משה רבנו נתקשה בסודותיה של צורת המנורה שמכוונים כנגד סדרי העולמות העליונים

שהראהו הקב"ה באצבע, לפי שנתקשה בה, לכך נאמר וזה, משה רבנו אדון הנביאים, התקשה בעשיית המנורה, ברם ודאי אין לומר כי נתקשה משה בעשיית המנורה כפשוטה, אלא יש לפרש שנתקשה משה בסודותיה ובשורש טעמיה, כידוע, כל מעשה המשכן וצורתו היו מכוונים כנגד סדרי כל העולמות העליונים, והנה משה רבנו אדון הנביאים ידע את טעמו וסודו של כל מעשה המשכן וזולת מעשה המנורה. ולפי זה מתבארים דברי המדרש, זעזע את העולם והראה לו מעשה המנורה, הנה כי כן, אילו היה הפירוש שמשה נתקשה באופן עשייתה ממש, לשם מה הוצרך העולם להזדעזע, אלא ודאי יש לפרש ולומר כי גילה לו הקב"ה למשה סודותיו של מעשה המנורה, המכוונים כנגד העולמות העליונים, ועל כן נזדעזע העולם.

בהעלותך את הנרות, רמז לחינוך הבנים שהם הנרות של ההורים, כלומר, ילמדום בתלמודי תורה ובישיבות שיהיו למאורות

כתב בספר "קול יהודה" למרן מו"ר רבי יהודה צדקה ראש הישיבה זצוק"ל, בהעלותך את הנרות, רמז לחינוך הבנים שהם הם הנרות של ההורים, אם רוצים וחייבים להעלות אותם אל מול פני המנורה, יאירו, כלומר, ילמדום בתלמודי תורה ובישיבות שיהיו למאורות, ואז יאירו בעולם הזה, וזה תפקידו של כל יהודי להעביר את תורת ישראל לבניו אחריו, כמבואר בתהלים (עח' א') "משכיל לאסף האזינה עמי תורת ה' הטו אוזנכם לאמרי פי, לא נכחד מבניהם לדור אחרון ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם, למען ידעו דור אחרון בנים יולדו ויספרו לבניהם", הנה המזמור הזה מלמד אותנו מה תפקידו של כל יהודי, כלומר התורה ניתנה לישראל למען יספרו לבניהם ויחנכו על דרך התורה וכל יהודי שאינו מקיים זאת הרי הוא מועל בתפקידו בתור אב, וכן הוא בקריאת שמע, ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם, ואחרי זה אומר למען ירבו ימיכם, רש"י מפרש מכלל הן אתה שומע לאו ה' ישמרנו.

סוד מזמור למנצח שנוהגים לקוראו בצורת המנורה

כתב מו"ר השמן ששון (על שעה"כ דרוש ה' מדרושי העומר אות כ"ג): מצאתי כתוב בכתב יד במנורה של בית כנסת בקהילתנו ק"ק חסידים בית אל תכב"ץ ז"ל: איתא בספר חסידים שהראה הקב"ה למשה רבנו ע"ה את המנורה על טס של זהב וכתב שם מי שרואה את המנורה בכל יום ומכוין בה מעלה עליו כאילו הדליקה ומבטח לו שהוא בן עולם הבא.

המקור הראשון לזה הוא מהראשונים: הרוקח כתב: "הרואה אותו תמיד מצויר בצורת המנורה ימצא חן וחסד בעיני אלהים ואדם והאומרו בכל יום קודם הנץ החמה לא יקרה לו מקרה רע וכו'". הובא בפסקי תשובות סימן א' אות ח'. ובפתח הדביר סי' רל"ד כתב שהמנהג לאומרה קודם תפילת שחרית, דשחרית נגד זריקת דם התמיד ולפני כן היה זמן הטבת המנורה והדלקתה. וראיתי לנכון להביא לפני הקורא הנעים מה שכתב מו"ר החכם השלם רבנו שלמה לורי"א בעל "ים של שלמה" דברים נפלאים שכתב על למנצח בצורת המנורה ז"ל:

מזמור למנצח בצורת המנורה, רמז לעניינים גדולים, ויש בו סגולות רבות, והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור, כתוב ומצוייר במגיניו בצורת מנורה, כשהיה יוצא למלחמה, והיה נוצח אותם, ונופלים לפניו אויביו.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה, כל מי שיראה זה המזמור בכל יום מצוייר כצורת מנורה, ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ואם הוא מצוייר על ארון הקודש יגן בעד גזירה רעה לקהל.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה שהקב"ה הראה לדוד המלך ע"ה ברוח הקודש המזמור כתוב באותיות של זהב מופז עשוי בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה רבנו ע"ה דכתיב "כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה".

ואמרו חכמים ז"ל, כל מי שמתפלל זה המזמור במנורה בכל יום בהנץ החמה לא תקרה לו שום גזירה רעה, ויהיה חשוב לפני הקב"ה כאלו הוא מדליק נרות בבית המקדש, ויהיה מובטח שהוא בן עולם הבא.

וכל האומר אותו אחר ברכת כהנים בבוקר, בשבעה שבועות של ימי הספירה, לא יקרה לו שום נזק בכל השנה כולה ויהיה מצליח במעשיו. ועיין למופת הדור בחזון עובדיה הלכות יו"ט דף רל"ו למטה בעיונים שאין הכוונה על "ברכת כהנים" בשעה שנושאים כפיהם לברך את ישראל אלא לאחר ברכת כהנים שלאחר ברכות השחר ע"כ. ועיין במועד לכל חי סימן ה' אות כ"א שכתב לאמרו "בשעת" ברכת כהנים והוא מסוגל להצלחה, והביא בספר הגדת "אורח חיים" למו"ר הבא"ח בסופו. וכזה המזמור תמצא שבעה ענינים נגד שבעת הקנים שיש במנורה, והם: חנינה, ברכה, אור, ישועה, הודאה, שמחה, רננה, שכל אלו הענינים עתידים להיות לישראל. וכמו כן כל הקורא אותם בכונה שיכוין בו, וכל ההולך בדרך יאמר אותו שבע פעמים ויכוין כי ילך לשלום ולהצלחה.

זה המזמור עשה דוד המלך ע"ה ויש בו סודות ורמזים גדולים ונפלאים והוא עשוי בצורת מנורה. והם שלשה פסוקים ראשונים בצד ימין והפסוק ישמחו וירננו באמצע. ושלשה פסוקים אחרונים בצד שמאל. והם שבעה פסוקים כנגד שבעת קני המנורה. והקנה האמצעי הוא גוף המנורה. שנאמר שלשה קני מנורה מצדה האחד ושלשה קני מנורה מצדה השני. והפסוק הראשון שהוא למנצח בנגינות אינו מן המנין אלא הוא שם המזמור והם שמות קדושים מן הקב"ה והם כתובים על כל אחד ואחד משבעת קני המנורה והם ג' אותיות על כל קנה וקנה מן ששה קני המנורה וב' אותיות על קנה האמצעי.

והז' פסוקים מן המזמור הזה, דע כי הז' פסוקים מן המזמור הזה רומזים לששה קצות העולם שהם מזרח מערב צפון דרום שמים וארץ, והקב"ה הוא אדון ומלך על כל - הוא רומז לקנה האמצעי שהוא גוף המנורה. וזה הפסוק רומז ליום השביעי שהוא שבת ומעלתו וקדושתו הוא על ו' ימי המעשה. והוא סוד עץ החיים אשר בתוך הגן ר"ל באמצע הגן, ומזה

הקנה האמצעי היה בא שפע שמן לכל הנרות שעל קני המנורה, וזה הנר מקנה האמצעי היה מאיר ונותן אור גדול יותר מכל הששה נרות שעל ו' קני המנורה. כמו כן רומז להקב"ה שממנו בא האור והברכות וההצלחות לכל העולם. וכמו כן ארץ ישראל הוא קנה האמצעי וירושלים הוא הנר מן הקנה האמצעי ובית המקדש הוא האור המתפשט ומתנוצץ. וירושלים של מעלה מכוונת נגד ירושלים של מטה דכתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. וירושלים של מעלה שער השמים ובית המקדש וכסא הכבוד. ומזה הקנה האמצעי. שהוא ארץ ישראל ישפיעו ממנו הברכות והצלחות והתנועות לכל הארצות משה אקלימים שיש בעולם. ולפיכך אמר הנביא (יחזקאל כ, ו) "צבי היא לכל הארצות" וממנו מוצצות ומתפרנסות כל הארצות שבעולם כמו שמוצץ הילד חלב אמו, כי א"י היא האם ושורש ועמוד החזק באמצע העולם שעליה נשענין כל ז' האקלימים מן העולם וממנו מתפרנסים ומקבלים שפע הברכות והצלחות והתנועות לכל הארצות בצינורות. ובזה הענין תבין סוד קדושת יום השבת.

בשעה"ב (דף יד ע"ב) כתב, תאמר בכל יום אחר תפלת ערבית ומנחה ושחרית אחר העמידה קודם אלהי נצור מזמור (תהלים ס"ז) והוא למנצח בנגינות מזמור שיר, אלהים יחנונו וגו' ויכוין שיש בו שבעה פסוקים זולת פסוק ראשון ויש בו מ"ט תיבות וכוונתם במזמור נרמזה בכוונת העומר. ועוד יכוין כי ראשי תיבות שלשת הפסוקים הראשונים הם אל"י,

וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הם י"ה,

וראשי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם יא"י כמנין שם אהי"ה,

וסופי תיבות שלשה פסוקים הראשונים הם הכ"ם כמנין שם אדני"י,

וסופי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם מו"ץ כמנין קול.

הרי נתבאר כי שבעה פסוקים הנזכרים ראשי תיבות הוא אלי יא"י ועולה כמנין שם ע"ב, וסופי תיבות כל הששה פסוקים זולת פסוק האמצעי הם גימטריא קול אדני, וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הוא י"ה, נמצא קול אדני י"ה ע"ב.

גם תכוין כי מספר כל האותיות של זה המזמור הוא רי"ו אותיות שבשם ע"ב הנזכר, ע"כ.

עוד עיין בשעה"כ"ו דרוש י"א דספירת העומר דף פ"ו טור ב' שכתב רבנו האריז"ל וז"ל: גם ראיתי למוז"ל מקפיד וזהיר מאד לומר אחר ספירת העומר מזמור אלהים יחנונו כו' כולו מעומד ולכוין בכל יום ויום מן המ"ט ימים בתי' א' ממ"ט תי' שיש בזה המזמור. גם יכוין באות א' ממ"ט אותיות שיש בפסוק ישמחו וירננו כו' זה מספר אותיות המ"ט של הפ' ישמחו כו' כדי שלא תטעה בהם תיבת לאמים חסר ו' תשפוט מלא ו' תי' מישור מלא ו'. עכ"ל.

וכן בשעה"כ"ו דרוש א' דתיקון חצות דף נ"ח ע"ג וז"ל: והענין הוא כי אחר אשר השכינה תערוג כאיל כו' וענה אותה במזמור יענך ה' ביום צרה אז אנו שואלים על עצמנו אלהים יחנונו ויברכנו לנו אנו ישראל התחתונים. ודע שבימי העומר תכוין בכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות מן הנוגעים ומיוחדים לאותה הלילה כנו' בדרוש ס"ה וע"ש.. עכ"ל.

ובשער היחודים בתיקון המגפה (פי"ג דף ח"י) כתב: ר"ת כל הז' פסוקים גימ' ע"ב, וכל האותיות שבמזמור זה הם רי"ו, ע"ב ורי"ו גימ' רפ"ח ניצוצין שירדו במאנין תבירין שמהם באים הקלי' והעונש, לפיכך יכוין ד' פעמים ע"ב כיצד וכו' הרי ד' פעמים ע"ב שגימ' רפ"ח להמתיק רפ"ח ניצוצין, עכ"ל. (ועי' במשנת חסידים בתיקון המגיפה שאחרי יום ד' דף ק"ב ע"ב פ"ג סעיף ג-ד (דברי יעקב)).

כתב מו"ר החיד"א בצפורן שמיר (סימן ב' אוה ח"י) וז"ל: מה מאד הפליגו באמירת למנצח בנגינות בציור המנורה וכתבו ז"ל ששכרה רב ועצום וכו' ולפחות לעשות נחת רוח ליוצרנו נאמר אותו בכוונה בציור מנורה כתוב על קלף צבי עכ"ד. והרב כה"ח פלאגי' (סימן י"ב אות י"ד) הפליג בשבח האומרה מתוך קלף והביא דברי החיד"א בספרו מדבר קדמות וז"ל: בספר מנורת זהב (כתב) דלדוד המלך עליו השלום הראהו הקב"ה ברוח הקודש מזמור בנגינות אלהים יחנונו כתוב על טס של זהב מופז עשוי בצורת מנורה וכן הראה אותו למשה רבנו ע"ה והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור כתוב ומצויר וחקוק במגיניו בטס של זהב בצורת מנורה כשהיה יוצא למלחמה והיה מכוין סודו והיה נוצח אותם ואויביו נופלים לפניו. ועיין שם סודות ונפלאות הרמוזים במזמור זה. ובכן אנן יתמי דיתמי דלא בינת אדם לנו ראוי לכוין לדעתם של משה רבנו ע"ה ודוד המלך ע"ה וכל הקדושים עמו דהווי ידעי עומקן של דברים סוד ה' ליראיו. עכ"ל.

עוד ראיתי להרב החסיד שמן ששון (שם) שכתב סגולותיה של המנורה הכתובה על קלף ומנאן אחת לאחת וז"ל:

(א) כל מי שיאמר מזמור זה בכל יום בצורת המנורה ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

(ב) אם יצייר בבית הכנסת על ארון הקודש יגן על כל צרה שלא תבוא על ק"ק.

ג) מי שאומרה בכל יום בהנץ החמה לא יקרה לו מקרה רע.
 ד) האומרה בכל יום ז' פעמים כאילו מקבל פני שכינה ואל יחסר מזונו.
 ה) דוד המלך ע"ה כתבו על טס של זהב והיה מוליכו למלחמה ונוצח אויביו.
 ו) האומרו בכל יום בימי העומר אחר ברכת כהנים לא יקרה לו שום נזק בכל השנה לפי שיש בו ז' פסוקים ומ"ט תיבות ובפסוק "ישמחו" יש בו מ"ט אותיות כנגד ימי שבוע העומר.

ז) כל האומרו בכל יום ז' פעמים כשיוצא לדרך ילך לשלום. ובעת מגפת הדבר ח"ו טוב לכתוב על גבי מנורה פסוק "ה' זכרנו יברך" וכו' עד "שמים וארץ", ועיין להרב החיד"א שעיקר המנורה היא שתהיה כתובה על קלף.

בספר עקידת יצחק לרבנו יצחק עראמה ז"ל (פרשת אמור) כתב, סוד הכתוב הזה וצורך הענינים המיוחסים אל השמאל לסיוע פעולות הימין, וצורתם ותבניתם, צויירו ונרשמו במזמור נכבד ומעולה, היה המנהג לאומרו בימי הספירה. והוא אלקים יחננו ויברכנו וגומר (תהלים ס"ז), שבא בקבלה שהיה מצוייר במגן דוד כדמות מנורה. שלשה קני מנורה מצדה האחד, והם שלשה פסוקים רצופים אלקים יחננו. לדעת בארץ. יודוך עמים. ושלשה קני מנורה מצדה השני, והם, יודוך עמים. ארץ נתנה יבולה. יברכנו אלקים. והקנה האמצעי, הוא פסוק ישמחו וירננו לאומים, העומד באמצע, כי הוא ארוך מכולם, כמשפט הקנה האמצעי. והנה יש בשבעה הקנים מ"ט תיבות, כמספר ימי הספירה. כמו שמספר הפסוקים הנוכרים היו על מספר שבתותיה.

בספר בן איש חי למור"ר יוסף חיים זצ"ל (שנה ראשונה פרשת ויגש ד'), כתב, טוב לומר מזמור אלקים יחננו ויברכנו, בצורת המנורה. ובציור ההשכלה בלבד סגי, אם אין ציור מונח לפניו. ובספרו עוד יוסף חי (פרשת ויגש אות ג'), כתב, כשאומר למנצח בנגינות מזמור שיר, המצוייר בצורת המנורה על קלף או על ניר, יזקוף את הציור של המנורה שמסתכל בו, כדי שיהיה הציור זקוף לפניו, כדמיון המנורה שהיתה זקופה ועומדת בהיכל, ולא יניח הציור מושכב ושטוח לפניו.

בסידור שער השמים, של השל"ה, לפני התפילה, כתב: מצאתי כתוב שיש לומר זה המזמור בצורת המנורה. ויועיל כוונתו לכמה דברים טובים, כי יש בו סודות גדולים, ובפרט בלילי הספירה.

וכתב בספר אבודרהם דהמזמור למנצח בנגינות מזמור שיר אלקים יחננו וגו'. נקרא מזמור המנורה. והקורא אותו בכל יום נחשב כמדליק המנורה הטהורה בבית המקדש, וכאילו מקביל פני שכינה. כי תמצא בו שבעה פסוקים, כנגד שבעה קני המנורה. וגם יש בה מ"ט תיבות, כנגד מנין הגביעים והכפתורים והפרחים והנרות, שבשבעה קני המנורה, שעולין למנין מ"ט. כיצד, גביעים כ"ב. פרחים ט'. כפתורים י"ב. נרות ז'. סך הכל מ"ט. ופסוק ראשון יש בו ד' תיבות, כנגד מלקחיה תרי ומחתותיה תרי, עד כאן לשונו. ועיין מה שכתב (הרב המחבר בהלכות ספירת העומר בשם אגרות הרמב"ם) דכל האומרו בצורת המנורה בכל יום בהנץ החמה, לא יקרה לו שום מקרה רע, וחשוב כאילו הדליק הנרות בבית המקדש, עד כאן לשונו. וזה לשון (הש"ץ דרח"צ ע"ד): מצאתי כתוב בשם אגרת הרמב"ן, דכל ימי העומר כשאומרים ברכת כהנים, אם יאמר היחיד מזמור זה יצליח במעשיו, ואם יסתכל בצורת המנורה שבו, לא יהא ניזוק כל היום. ומסיים, וטוב לאומרו בכל יום, וכל האומרו בצורת המנורה בכל יום בהנץ החמה, לא יקרה לו שום מקרה רע, וחשוב כאילו הדליק את הנרות בבית המקדש, עד כאן לשונו.

ועיין במגלה עמוקות פרשת בהעלותך, שהקשה דלפי הפירוש השני של רש"י היה צריך לכתוב בעלותך, וה' יתירה היא. ותירץ שמרמו על החלונות של בית המקדש שרחבים מבפנים וצרים מבחוץ, ופירש רבנו בחיי שזה כצורת אריה רחב למטה וקצר למעלה, וה' גם כן צורת אריה שרחבה למטה פתח רחב, ולמעלה פתח קצר. ולכן נקרא בית המקדש אריה-ל, ולכן במזמור (תהלים ס"ז) למנצח בנגינות מזמור שיר, שהיתה מצויירת כמין מנורה, יש בה אותיות מנין ארי-ה. עד כאן לשונו. ומכאן מעלת המזמור הלזה.

וראה מה שכתב בספר אגרא דפרקא בענין מזמור זה, וזה לשונו. בכוונה למנצח בנגינות, מקובל בידינו, שעל מגינו של דוד היתה מצויירת צורת המנורה (עיין בספר תורת העולה למרן מהרמ"א זצ"ל) ונ"ל, דהנה סוד המנורה, ה"ס נו"ק דזעיר רחל (מלכות"ת בית דוד, ח' נרותיה הם בנין גופני מה"ג המתפשטים בה' קצוות מחסד עד הוד ונכללים ביסודה, ואחר כך במלכותא כידוע מכתבי מרן). והנה מגינו של דוד להגביר הגבורות על אויבי ישראל היה בשביל זה מצויירת עליו צורת המנורה, וזה שאמר דוד, (תהלים יח, כט-ל) כי אתה ה' תאיר נרי וגו' כך ארוץ גדוד וגו'. ומעתה תתבונן כשגברה יד בית חשמונאי, נעשה נס במנורה והושם זכרון לדורות, להגביר הגבורות על אויבינו, והדלקה עושה מצוה להאיר אורותינו, כי אורות הם החסדים אשר יאירו לנו, ודי בזה הערה למבין. ותתבונן מעתה, אשר מקובל בידינו לומר מזמור ס"ז, אלקים יחננו וגו' בכל גוים ישועתך וגו', בצורת המנורה דייקא.

ועיין בספר לשון חכמים למו"ר הרי"ח הטוב שסידר תפילה מיוחדת ויפה לומר כשאומר מזמור למנוח:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעשה למען רחמיך וחסדיך ולמען המזמור הזה ופסקויו ותבותיו, ונקדויותיו, וטעמיו וסודותיו, ולמען שמותיך הקדושים הרמוזים בו, שתחוס ותחמל ותרחם עלי ותשלח לי ברכה והצלחה בכל מעשי ובכל עסקי ותצליחני בכל מחשבותי ודבורי, ובכל אשר אהשב ואדבר ואעשה אצליח, ותקיים על ידי מקרא שכתוב והיה כעין שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּה ה' הצליחה נָּא ותקיים בְּנוּ מִקְרָא שְׁכָתוֹב וְתִיפִי בְּמֵאֵד מֵאֵד וְתִצְלַחִי לְמַלְכוּהָ:

אָנָּה ה' תְּהִי אֲזַנְךָ קְשֻׁבָּת אֶל עֲבֹדְךָ וְהִצְלִיחָה נָּא לְעֲבֹדְךָ, ולמען שם הקדוש הרמוז בר"ת יָאֵר פְּנֵי אֲתָנוּ וְלִמְעַן שֵׁם הַקְּדוּשָׁה הַרְמוּז בְּר"ת אֲתָנוּ סֵלָה לְדַעַת תַּחֲנִינֵי שְׁפַע בְּרָכָה וְהִצְלִיחָה וּפְרִיָסָה טוֹבָה וְכִלְכָּלָהּ, ולמען חכמה העליונה הרמוזה במספר ר"ת אָרְץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ, תִּשְׁפִיעַ לִי שְׁפַע חֲכָמָה וּבִינָה וְדַעַת, וְתַחֲפֵמֵנִי בְּתוֹרָתְךָ, וְתִצְלַחֲנִי בְּלִמּוּד פְּשָׁטִים וְרַמְזִים וְדְרוּשִׁים וְסוּדוֹת תּוֹרָתְךָ הַקְּדוּשָׁה, וְאַחֲפִים לְהַבִּין פֶּל הַלְכָה וְהַלְכָה לְאַמְתוֹתָהּ שֶׁל תּוֹרָה:

אָנָּה ה', לִמְעַן ס"ת אֲרָץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ, שְׁעוּלָה מִסֵּפֶר עֵין טוֹבָה, תִּשְׁגִּיחַ עָלַי אֲנִי עֲבֹדְךָ (יזכיר שמו ושם אמו) בְּעֵין טוֹבָה הַעֲלִינָה וְאַתְּבָרְךָ תָּמִיד מִעַן פְּקִיחָה, עֵין הַעֲלִינָה, עֵין קְדוּשָׁה, עֵין אֲשֶׁר הַשׁוֹמֵרֶת הַכֹּל, וְכִכְתוּב בְּנוּ פֶרֶת יוֹסֵף בְּנוֹ פֶרֶת עָלַי עֵין, הִנֵּה עֵין ה' אֶל יִרְאִיו, בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנִלְכָה בְּאוֹר ה':

וַיִּצְיֵאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב (יכוין כס"ה כפ"ו) וְאִין בְּשִׁבְטֵי כוֹשֵׁל:

וְתַעֲדִי זָהָב וְכֶסֶף (יכוין כס"ה כפ"ו) וּמְלֻבוּשֶׁיךָ שֵׁשׁ וְמַשִּׁי וְרִקְמָה סֵלֶת וְדִבֵּשׁ וְשִׁמּוֹן אֶכְלָתָה. וְתִיפִי בְּמֵאֵד מֵאֵד וְתִצְלַחִי לְמַלְכוּהָ: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתעשה למען שמך הגדול ולמען קדשת פסוקים אלו שקריתי לפניך ושמות הקדש הרמוזים בהם (יכוין כס"ה כפ"ו): וְתִשְׁפִיעַ לִי שְׁפַע הַצְּלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי וּבְכָל עֲסָקִי וּמִשָּׂא וּמִתֵּן שְׁלִי, וְיִהְיֶה כָּל נְכֹסֵי מַצְלִיחִים וּמְבָרְכִים תָּמִיד, וְכָל אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה אֵתָהּ ה' תִּצְלַחֲנִי בְּיָדִי, וְתִקְוֶים בִּי מִקְרָא שְׁכָתוֹב כִּי אֲזַ תִּצְלַחֲנִי אֶת דְּרָכֶיךָ וְאֲזַ תִּשְׁפִּיל. וְלִמְעַן שֵׁם הַקְּדוּשָׁה הַרְמוּז בְּר"ת הוּא יִשְׁלַח מְלָאָכָו לְפָנֶיךָ (הימ"ל) תִּפְתַּח לִי שַׁעֲרֵי הַצְּלָחָה, וּבְכָל אֲשֶׁר אֶפְנֶה אֲשַׁפִּיל וְאַצְלִיחַ, וְתִקְוֶים בִּי מִקְרָא שְׁכָתוֹב עַל יְדֵי דוֹד עֲבֹדְךָ וְהִנֵּה כְּעֵץ שְׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פָּרוּ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעָלָהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלַח. אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָּא. יְהִיו לְרַצוֹן אִמְרֵי פִי וְהִגִּיוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ, ה' צוּרִי וְגֹאֲלִי:

מעלת לימוד התורה

"דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" ידוע מ"ש חז"ל כי הרוצה להחכים ידרים והרוצה להעשיר יצפין, כי המנורה בדרום היא סמל לחכמת התורה, והשולחן בצפון - הוא רמז לפרנסה. וכתבו המפרשים ברמז עה"פ "שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני" כי הנה אדם העומד לפניו למזרח נמצא כי המנורה בימינו והשולחן בשמאלו, וזה שאמר שמאלו - הרומז לפרנסה - תחת לראשי, ככרית שרק לפעמים תחת ראשי, וכן הפרנסה צריכה להיות רק טפל. וימינו הרומז לתורה - תחבקני תמיד כי היא העיקר.

להעלות נר תמיד - שצריך שתהיה השלהבת עולה מאליה, פי' אנחנו צריכים ללמוד הרבה על חשיבות התורה עד שנתלהב ונדרוף אחריה ועי"ז גם בנינו יעסקו בתורה, כי האדם עצמו הוא הדוגמא האישית לבניו, והוא בכחינת הנר האמצעי שבמנורה שאליו נוטים שאר הנרות שהם בניו ויונקים ממנו. וכמ"ש רבנו האוה"ח הקדוש בפ' כי תבא עה"פ "ושמחת בכל הטוב" וז"ל: ירמוז במאמר בכל הטוב כאמרם ז"ל ואין טוב אלא תורה שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם.

הנרות אותיות - תורה נ', שהתורה שניתנה לנו ביום החמישים על ידה זוכה לחמישים שערי בינה.

מעשה הבריאה תלוי בלימוד התורה

ויהי ערב ויהי בקר יום הששי - כתב רש"י הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה הקב"ה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר יום הששי, כולם תלויים ועומדים עד יום ששי בסיון המוכן למתן תורה ע"כ.

וכן איתא בגמ' (ע"ז ג.) מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את התורה מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו שנאמר "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמיים וארץ לא שמתני" (ירמיה לג) פרש"י אם לא

בריתי - אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה והיינו התורה דכתיב "והגית בו יומם ולילה" וכתוב "אלה דברי הברית" ע"כ.

נשמת כל העולמות

נמצא א"כ, שאם אין תורה אין עולם, כלומר התורה היא הנשמה של כל העולמות ובלעדיה העולם כגוף בלי נשמה, כמו שאי אפשר לחיות בלי חמצן אפי' זמן מועט, כמו כן ברוחניות אם אין לימוד התורה כל רגע ורגע לא יכול העולם להתקיים. ולכן כל העולמות כולם - העליונים והתחתונים עומדים כולם על לימוד התורה, וככל ששמחים יותר בתורה כן נותנים יותר כח בעולמות ויש שפע וברכה בעולמות כולם ומונעים את הצרות וכד' כי כל עיקר חיותם אורם וקיומם של העולמות כולם הוא רק כאשר אנחנו עוסקים בתורה כראוי בלי רפיון ועצלות, וכמו שכתוב בזה"ק (בראשית דף מ"ז) דהא באורייתא אתבני עלמא ואשתכלל, הה"ד ה' בחכמה יסד ארץ וכו' וכל מאן דאשתדל בה שכלל עלמין וקיים לון.

מגנא ומצלא

ואומר מו"ר הגאון האדיר כמוה"ר בן ציון אבא שאול זצוק"ל נתאר לעצמינו אדם שראה מישהו הנוטה למות ח"ו והציל אותו וגרם לו להמשיך לחיות, כמה ישמח על הזכות שנפלה בחלקו, וכמה תהיה השמחה אם זכה להציל קבוצה של אנשים, כך, אם ידע האדם שכשהוא לומד תורה כל העולם ניצול בזכותו, בודאי תהיה לו שמחה גדולה שהציל עולם שלם בזכות לימוד תורתו.

בזמן חזקיהו המלך עלה סנחריב להלחם בישראל, וידוע שחזקיהו המלך היה מלך צדיק, ושם בטחונו בהקב"ה, ולא בצבא בנשק ותחמושת, וכל תלמיד חכם שהיה פוגש בו היה שמח בו מאד, ומנשקו ומחבקו.

והיו אותם ימים ימי צער לישראל, כי כיון שבא סנחריב המלך הרשע וצר על ירושלים - אין יוצא ואין בא, ולא היה להם אוכל כפי צרכם, והיו אוכלים ומקציבים הלחם במדה והמים במשורה, כעין מה שהיה כאן בירושלים לפני עשרות שנים, שהיו ברעב, ואכלו לחם ומים ע"פ קצבה.

גם השמן היה יקר מאד ונתנהו במדה מועטה, אך המלך חזקיהו נתן הוראה לעבדיו, שיתנו ללומדי התורה שמן כפי צרכם, וכל מקום תורה או תפילה קיבלו את כל כמות השמן הצריכה להם ללימודם ותפילתם, ובזמנו לא היה תינוק ותינוקת מדין ועד באר שבע שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה שהם הלכות קשות מאוד.

עמד רבשקה - יהודי מומר שבגד בעמו, והלך עם סנחריב, ועמד על חומת ירושלים ע"פ צו סנחריב, ושאל בקול: במי אתם בוטחים בחזקיהו, והלא סנחריב מלך גדול ונורא, אשר כבש והרס כמה וכמה ממלכות, ועתה בא עם מליוני חייליו וחיילי המדינות שכבש, נגד ישראל, ונופף רבשקה בידיו על חומת ירושלים ואמר להם, הנה אם רק ירקו את רוקם עליכם - העיר תתמלא מים ותטבעו בה. כי מתחילה חשב שירושלים גדולה ורחבה היא, וכשראה אותה קטנה זלזל בה וחשב לכבשה בנקל. והוסיף ואמר לחזקיהו גם אם אני אתן לך סוסים ונשק להלחם, הלא אין לך מי שיוודע לרכב על סוס או להחזיק חרב ולהלחם הרי כולם לומדים תורה.

חזקיהו שצדיק היה, תלה בטחונו בקב"ה ונתן הוראה לבני ירושלים, שכיון שזה ליל פסח, שישחטו את קרבן פסח שה לבית אבות, ויחגגו את החג בשמחה ובדיצה, ויאמרו הלל לה' בשמחה רבה בתוף וכינור. וכולם עשו כן שמחו ושרו, והודו לה', ואמרו את ההלל בהתלהבות רבה בעוז ותעצומות.

והנה רבשקה ראה את כל שמחתם וצהלתם, שאינם שמים על לכם כלל למצור בו הם נתונים, אמר איזה עם נפלא זה, וירד וביקש מסנחריב שיעזבם הלילה, כי ראויים הם לנס, אך סנחריב מיאן לשמוע לקול רבשקה, והמשיך לצור על ירושלים.

באותו הלילה בא המלאך גבריאל והכה במחנה סנחריב, והרג בהם מאה שמונים וחמשה אלף ראשי גייסות, לבד ממליוני חיילים שמתו שלא הוזכרו בפסוק, [וכתב רבנו יוסף חיים הטעם דמתו ונשרפו מבפנים ונשארו שלמים מבחוץ כדי שעם ישראל יכיר גודל הנס הגדול, וכן להוכיח להם שהעיקר זה הנשמה שהיא התורה ולא הגוף הנגוף, כי הנה ראו מה שזה גוף בלי נשמה] והנה סנחריב עם עוד ששה חיילים, שעליהם נאמר "נער יספרם". [פירוש: שלנער קטן קל לסמן אות ו' שהיא בקו אחד], ברח כל עוד נפשו בו ונשבע לנסרוך אלוהיו [היה זה עץ מתיבת נח שעשאה סנחריב לו אלוה], שאם ינצל מרודפיו יבח קרבן לאלהיו - את שני בניו אדרמלך ושראצר, ולא ידע כי הם שומעים את נדרו, וכששמעו זאת שחטו את אביהם... כן יאבדו כל אויביך ה'.

וחזקיהו וכל ישראל ישנים ואינם יודעים שהשי"ת עושה להם עתה נסים ונפלאות גדולים וכל זה רק בזכות התורה הקדושה, כי חזקיהו ידע שזכות התורה תגן עליו. וכמו שפרשו המפרשים שהיתה מחלוקת בעם ישראל שחלק מהשרים רצו

שעם ישראל ילכו לצבא, אך חזקיהו המלך סירב בכל תוקף שילכו לצבא, אלא דאג שישבו ללמוד תורה והכל יסתדר, אבל השרים לא חשבו כך, שר הבטחון עשה תקציב, בשביל לימוד תורה 2 מיליארד, ולביטחון 4 מיליארד, כדי שאנשים ילכו לצבא, אמר להם חזקיהו תראו לי את התקציב ואני אקבע מה לעשות, וקבע שכל השש מיליארד ילך ללימוד תורה לישיבות ולא צריך לנו צבא פיזי, אלא צריך רק צבא רוחני, ולימוד התורה הוא יצא, כי בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו, לא יכלו לדבר דבר כי הוא המלך והוא הקובע, והיה נותן להם חזקיהו שמן, ומדליקים ולומדים תורה בזכות אור השמן, ובזכות לימוד התורה נצלו מהגזירה ומסנחריב.

וז"ש הפסוק: "וחובל עול מפני שמן", עולו הכבד של סנחריב חובל ונשבר מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

מחיצה של ברזל

באיגרת מהרה"ק יקותיאל הלברשטם זצוק"ל האדמו"ר מקלונבורג - צאנו הקשה, מהו המסך שכתוב בחז"ל שבעוונותיהם של ישראל יש מסך של ברזל בינינו לבין ה"ת, הרי לא רואים אותו, ופי' דהכוונה לכמה שישראל סומכים על הברזל - שזה הצבא, זה המבדיל בינינו לבין ה"ת, כי אם ישראל עוסקים בתורה ובוטחים אך ורק בה"ת אין להם לדאוג כי התורה מגנא ומצלאל והבוטח בה' חסד יסובבנו, "אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו".

היום בעוונותינו הרבים יש "כיפת ברזל" ויש שבוטחים בזה וזה המחיצת ברזל

ואיתא בגמ' במסכת ברכות (סא:) תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה אמר ליה עקיבא אי אתה מתירא מפני מלכות אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה ומה במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתנתו על אחת כמה וכמה. אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה (דברים ל-ג) "כי הוא חייך ואורך ימיך" כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה עאכ"ו. התורה משולה למים והיא חיינו אתם רוצים שלא אלמד תורה איך אני יכול, כל העולם עומד בזכות התורה כמ"ש "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי" אי אפשר לחיות בלא תורה.

מלאך המוות לא שולט בו

ומצינו בחז"ל שאפי' מלאך המוות לא יכול להזיק למי שלומד תורה, כי התורה חזקה מהכל. וכמו שמספרת הגמ' על דוד המלך שכל זמן שעסק בתורה לא יכל מלאך המוות לקחת נשמתו מה עשה מלאך המוות עשה רעש בפרדסו של דוד וכשבא דוד לירד במדרגות שבר את המדרגה ובאותו רגע שהפסיק דוד המלך מלימודו לקח נשמתו. וכן מספרת הגמ' על רבה בר נחמני דלא היה יכול מלאך המוות למקרב גביה מדלא היה פוסק פיו מגרסת התורה עד שבאה רוח על הקנים ונשבה בהם ונעשה רעש וחשב שהם גדוד של המלך וביקש שתנוח נפשו וכך הוה. א"כ כל זמן שאדם עוסק בתורה אפילו מלאך המוות אינו יכול לשלוט בו.

התורה נותנת אור ושמחה

והנה התורה מרוממת ומגדלת את האדם, במסכת אבות איתא ת"ח כל זמן שמזקינים דעתם מתוספת עליהם. ומה יעשה האדם לעת זקנה יגדל וזובים... יספור מכוניות... מה יעשה אם אינו יודע ללמוד, לא יודע שום דבר, כל הזמן רק יתווכח עם אשתו, אין לו עבודה משעמם לו, אין לו חיים.

משא"כ הת"ח יש להם שמחת חיים, יש להם על מה לחיות, יש להם חכמה בינה ודעת איזו שמחה יש להם, כל זמן שעוסקים בתורה שמחים, יודעים עוד מסכת ועוד מסכת ובקיאים בהן, רואים איך הת"ח משתעשע בתורה בשמחה ומחייא אותו ומרפא אותו, "כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא" התורה היא גדולה ועמוקה ונותנת חיים לעושיה אשרי מי שחלקו בתורה גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב, כמה שמחה זו, גם בשמים לאחר מאה ועשרים שנה מה יעשה, כולם לומדים תורה ביישיבת ר"ע, ביישיבת רשב"י, אצל אברהם אבינו, ושם אין התעסקות אחרת מה יעשה אדם שם, איך יבוא טיפוש, איזו בושה גדולה. התורה קיימת בכל העולמות גם בעולם הזה וגם בעולם הבא, ויש לו חיים נחת וכבוד, ולכן לא די לאדם שיעסוק בתורה, אלא ישתדל בלימוד התורה, להאבק על התורה להשתדל בכל כוחו. כי יצר הרע אומר לו - מחר, כי היום אתה עייף... היום תסדר סידורים... כלילה תישן (הלילות קצרים) תקום עוד שעה וכמובן מתעורר רק בבוקר,

וכך הולך עוד יום ועוד יום והאדם לא שם לב, האדם חייב לתפוס את עצמו ולהאבק, ואם זוכה לזה יש לו שמחת חיים, אדם שעבר עליו חודש בלי ללמוד איזו עצבות יש לו, מרגיש שלא שווה שום דבר, בא לבית, אשתו רואה אותו בא לאכול ולישון ועוד פעם חוזר חלילה, אומרת כמה חבל עליו, אבל אם יש לו מטרה שהולך לפי דרכי התורה שומר מצוות ה', בא לבית אומר היום למדתי דף גמ' וחוזר ויש פנינים יפים, ואומר חידוש לאשתו ושמחה, וקורא עוד דף זוהר, ולומד. ובשבת יושב עם ילדיו ושמח אתם ושר אתם שירי שבת, אין חיים יותר יפים מזה.

היה מורנו הרב בן ציון אבא שאול אומר אני רוצה להיקרא ת"ח, כיון שיש מעלה גדולה בכך, עד כדי כך שאני מוכן שיקחו אותי באניה שיש בה דגים מסריחים מזה עשרים שנה, העיקר לזכות להיות ת"ח. וגם היה אומר מי שיש לו תעודת ת"ח יכול ליכנס בעולם העליון לכל מקום שירצה.

וזו הזכות הגדולה ביותר להיות ת"ח, אדם רוצה להיות עשיר, אין עשיר אלא מי שיש לו תורה רק אז יהיה שמח, כמ"ש במשנה באבות (פ"ו מ"ט) אמר רבי יוסי בן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום אמר לי רבי מאיזה מקום אתה אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי, רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות. אמרתי לו, בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה. לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד. שנאמר (משלי ו) "בהתהלךך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך". "בהתהלךך תנחה אותך" בעולם הזה, "בשכבך תשמור עליך" בקבר, "והקיצות היא תשיחך" לעולם הבא. וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל (תהלים קי"ט) "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", ואומר (חגי ב') "לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות".

צריך לדקדק ולברך ברכת התורה בנונה גדולה

כתב הטור (סימן מ"ז ס"א) ברכת התורה מאד צריך לזהר בה כדאיתא בנדרים בפרק אלו נדרים - מפני מה תלמידי חכמים אין מצויין לצאת מבניהם תלמידי חכמים, רבינא אמר מפני שאין מברכין בתורה תחלה דאמר רב יהודה א"ר מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר "ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה", מאי ניהו ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב לומר שאין מברכין בתורה תחלה.

וכתב ע"ז הב"ח: ומ"ש דאמר רב יהודה אמר רב וכו'. רבנו מביא ראיה מרב יהודה אמר רב שהקב"ה מקפיד על לומדי תורה אפילו עוסקין בה טובא אם אינן זהירין לברך בתורה תחלה. ואיכא לתמוה טובא למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחלה, שהיא לכאורה עבירה קלה, ונראה דכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין, ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, ובוה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המושכן אחד. אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם, לידע הדינים, לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושה ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם, הנה בזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה, והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה וזה היה גורם חרבנה ואבידתה. והוא שאמרו "מי האיש החכם" וגו' "על מה אבדה הארץ" וגו' "ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם" וגו' ואמר תורת תורה אמת אשר נתתי במתנה שלא יהיו למדין ושוכחין וגם פירשתי להם טעם כל הדברים ופירושיהם וזהו אשר נתתי לפניהם כשלאחר ערוך וכו'.

שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה

וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (עירובין נד ב, מכילתא ריש משפטים) על הפסוק (שמות כא א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וכוונתי שיתקשרו בעצם קדושת תורת תורה אמת והשכינה תהא שורה בקרבם והמה עזבו את תורת ואלה הלכו בה, פירוש תחלת ההליכה ברוחניות התורה ממדרגה למדרגה כדי שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה. לא הלכו בה דהיינו לא הלכו בה לשמה בשעה שבאו לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתנת התורה לעמו ישראל, כדי

שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך, והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום, כדי שתתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו. לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה לשמה כי בזה נענשו שנסתלקה השכינה מן התחתונים ואז אבדה הארץ וצתה כמדבר מבלי עובר, כלומר נחרבה ונשארה חמרית מבלי עובר שם קדושת השכינה, כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה.

ובא וראה מש"כ בזה"ק (ואתחנן רס"ח ע"א) ושכינתא לא אתייתא בארעא אלא באורייתא, השכינה אינה יושבת ושוכנת בארץ בעם ישראל אלא רק בכח לימוד התורה וכו' שכל זמן שהתורה נמצאת כאן בארץ ועם ישראל הוגה ולומד בה יכולה לעמוד השכינה בעולם, ומי שמונע את התורה מהשכינה כמו מי שלוקח מזונות של האשה ומונע אותה מלאכול לחם חוקה ונשארת ח"ו כאלמנה ע"כ. הנה לפנינו לשון הזה"ק שרק בכח התורה שוכנת עמנו השכינה ולימוד התורה הוא חיותה ומזונה. כלומר התורה היא חיות השכינה וא"כ היא חיות העולמות כולם. וצריך לידע שהחיות והאור והדביקות והשראת השכינה ועריבות וידידות אור התורה - מיתה ומוות אל הקלי' והס"א והמחלות והאסונות, ולכן צריכים אנחנו בכל כוחנו לזכות למתיקות התורה כי בכח התורה יתמתקו הדינים וממש יתהפך ברגע להיות איש אחר, לבו רחב ושמח ממתיקות התורה טעמו וראו כי טוב ה'.

שורש כל העולמות

וכתב רבנו "נפש החיים" (שער ד' פ"י) והענין כי התורה הקדושה היא דבורו יתב'. ובמאמר פיו ית' במעשה בראשית נבראו העולמות כולם. שע"י סידור גלגול צרופי האותיות עפ"י סדר הרל"א שערים פנים ואחור שבמאמר בראשית ברא וכו', נאצלו ונבראו העולמות עליוני עליונים רבי רבון בכל סדר מצבם ופרטי עניניהם וכל הנכלל בהם. וכן בכל מאמר ומאמר שבו ע"ד הנ"ל נבראו כל פרטי המינים והעניינים שבאותו הסוג שעליו נאמר אותו המאמר. כמ"ש בזה"ש בזה"ש תרומה קס"א א' דכד ברא קוב"ה עלמא אסתכל בה באורייתא וברא עלמא ובאורייתא אתברי עלמא כמה דאוקמוה דכתיב ואהיה אצלו אמון בי ברא קוב"ה עלמא דעד לא אתברי עלמא אקדימת אורייתא כו'. וכד בעא קוב"ה למברי עלמא הוה מסתכל בה באורייתא בכל מלה ומלה ועביד לה אומנותא דעלמא בגין דכל מלין ועובדין דכל עלמין באורייתא אינון כו'. באורייתא כתיב בה בראשית ברא וכו' אסתכל בהאי מלה וברא את השמים. כתיב בה ויאמר אלהים יהי אור אסתכל בהאי מלה וברא את האור. וכן בכל מלה ומלה דכתיב בה באורייתא אסתכל קוב"ה ועביד ההוא מלה. וע"ד כתוב ואהיה אצלו אמון כג"ד כל עלמא אתברי ע"כ. ולכן כל התורה בכלל וכל העולמות כלליהם ופרטיהם וסדורם וכל עניניהם כולם כלולים ורמוזים בעשר המאמרות דמעשה בראשית.

התבלין היחיד נגד היצה"ר

והרמח"ל בספרו מסילת ישרים כתב והחכמים עליהם השלום אמרו (אבות ד, י) הוי ממעט בעסק ועסק בתורה. כי הנה העסק מוכרח הוא לאדם לצורך פרנסתו, אך ריבוי העסק אינו מוכרח שיהיה כל כך גדול עד שלא יניח לו מקום אל עבודתו, על כן נצטוונו לקבוע עתים לתורה, וכבר זכרנו שהיא המצטרפת יותר לאדם לשיגיע אל הזהירות, וכמאמר רבי פינחס (עבודה זרה כ, ב): תורה מביאה לידי זהירות, וזולתה לא יגיע אליו כלל, והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (אבות ב, ה) ולא עם הארץ חסיד. וזה, כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשבו להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא למה זה דומה לחולה שדרש ברופאים והכירו חליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא, מבלתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, יניח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי, כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחלי היצר הרע ובכחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה. מי איפוא יניחה ויקח מה שיקח זולתה ויחיה, ודאי שחושך החמריות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת. אך אם הוא עוסק בתורה בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (ירושלמי חגיגה א, ז; איכה רבה פתיחות; ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רפב) הלואי, אותי עזבו ותורת שמרו, שהמאור שבה מחזירו למוטב.

תורה אור

ובדרך עץ חיים כתב הרמח"ל: וזה תראה כי שניים הם בתכונה אחת נבראו: שכל האדם, והתורה המשכלת אותו. על התורה נאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי נאם-ה'", והודיענו בזה, כי אמת הדבר שהתורה היא ממש אור אחד נתן לישראל לאור בה, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו! אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה - אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנוי מרומים, גנוי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה, והוא דבר החכם (משלי ו, כג) "ותורה אור" - אור ממש ולא חכמה לבד, ולא שמראה - אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהכנסה בנשמה, יכנס אור בה כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים.

מתוך שלא לשמה יבוא לשמה

עוד אביא לפניך דברי הזוה"ק שם ומאהבת הקיצור נתרגם את לשונו הטהורה: ר' אבא היה מכריז - מי רוצה עושר, מי רוצה אורך ימים לעולם הבא, יבוא וישתדל בתורה. היה שם רווק אחד בא אליו אמר לו רבנו אני רוצה לעסוק בתורה שיהיה לי עושר, אמר לו בודאי, בא ותלמד, לימים בא אליו אותו תלמיד ואמר לרבי אבא היכן העושר שהבטחת - מי שרוצה עושר יבא ויעסוק בתורה, אמר שמע מינה לא לשם שמים לומד זה ורצה ח"ו להענישו, שמע קול אחד מן השמים לא להענישו, בין כך ובין כך בא אדם אחד וכוס של פז זהב בידו אמר אני רוצה בכוס זה לזכות בתורה, מי שלומד אני אתן לו עושר ונתן לזה הרווק שעסק בתורה את הכלי הזה, וישב ועסק בתורה בחשק גדול, לימים נכנסה באותו תלמיד מתיקות ועריבות התורה בתוך מעיו, ישב אותו תלמיד ובכה, אמר מניח אני חיי עולם ולקחתי חיי שעה, אמר אינני רוצה את הכלי הזה אלא רוצה ללמוד לשם שמים בלי כסף, כי הבין ערך התורה שלא יערכנה כלי פז וכו' והוא ר' יוסי בן פזי וזכה לכתר תורה הוא ובניו אחריו.

ולכן צריכים אנחנו לחוס על נפשינו ללמוד תורה ולהגות בה יומם ולילה ואין לנו דבר יקר לנפש ולנשמה להאיר אותה ולתקנה אלא אך ורק לימוד התורה.

מתנה טובה

בכל יום אנחנו אומרים בברכת התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", כלומר הדבר החשוב ביותר בעולם והיקר ביותר היא התורה הקדושה שנותנת חיים לאדם בעוה"ז ובעולם הבא כמש"כ: "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה", כל העולם יודעים שהקב"ה בחר בנו, כי את המתנה הטובה ביותר בעולם שהיא חיות כל העולם - התורה הקדושה, נתן לנו לעם ישראל.

וכשהאדם מתחיל לעסוק בתורה קשה לו, משל לאדם שלוקח חבית של מים על הראש בודאי קשה לו, ואם יקח עוד חבית יהיה קשה לו יותר, אבל אם יכנס לתוך המים ינהג, כך התורה, בהתחלה אמנם קשה, אבל כשיכנס לתוכה תהיה לו שמחת חיים עצומה.

וכידוע שרבי היה מוכן לרקוד לבר קפרא בפני כל האנשים שבאו להיות עמו בשמחת חתונת בתו בשביל שיאמר לו בר קפרא פירוש של מלה בתורה.

עוד ראה מ"ש בזוה"ק (וישלח קס"ח) כל מי שמשתדל בתורה מושך עליו חיים עליונים, חיים בזה העולם, חיים בעוה"ב, מתחזק ואוחז בעץ החיים ונותן כח וחוזק לשכינה הקדושה.

ר' שמעון אמר כל אותם העמלים בדברי תורה ומשתדלים בהם ומעיינים בהם, אותם לימודים ואותה תורה שעמל בה עומדת לפני הקב"ה ומרימה קולה ונעשית סגור עליו לפני הקב"ה ע"כ.

ומי שומע דברים אלו ולא יחוס על נפשו היקרה להגות בתורה יומם ולילה. ולכן צריך להקפיד ללמוד בכל יום ויום שיעור גמרא דף אחד גמרא רש"י תוס' רא"ש ועוד, ויחזור עד שיהיה בקי בו ואח"כ כשהולך בדרך יעביר הדף במוחו ובשכבו על מטתו לישון יחזור עוד ועוד, ובסוף כל שבוע יחזור על כל מה שלמד באותו שבוע, ובסוף כל חודש יחזור מה שלמד כל אותו החודש, וכך יעשה עד שיהיה בקי בכל הש"ס, וכן יקבע לו שיעור בטור שו"ע וב"י עד שיהיה בקי בכל חלקי השו"ע וחוזר והולך עד שיעלה חימוד ועריבות ונעימות התורה במעיו, ותשבע נפשו באור וחיות התורה כי התורה היא מזון הנפש והחיות שלה.

ודברי תורה יהיו שמחים לפניך כנתינתם מסיני ואז כשתמלא כרסך בש"ס ופוסקים תיקח לך איזה שעות לעסוק בסתרי תורה בזוה"ק ובעץ החיים וכו', וטחן טוב הדברים להסיר כל המוץ והתבן והקושיות שבתורה שיהיו כל דברי התורה

אצלך ברורים כסולת נקיה עד שמרוב אור התורה ומתיקותה תשכח אפי' כמה ימים לאכול כמו שהיה אצל גאוני עולם כמו הגר"א וכדו' כי האור שבתורה משביע את הנשמה ולא מרגישים כלל שצריכים להתעסק בהבלי העולם. ה' יזכנו לעסוק וללמוד תורה בתמידות ונוכה להיות עמלים בתורה אמן כן יהי רצון.

"קח את הלויים מתוך בני ישראל" (ח, ו)

בסדר שם הלויים רמוז באמצע ובתוך מלת ישראל

יש לרמוז בזה, דהנה האותיות האמצעיות של מלוי התיבה ישראל היא המלה לויים, דהיינו אותיות השניות של יו"ד שי"ן רי"ש אל"ף למ"ד. וזה שאמר הכתוב, קח את הלויים מתוך בני ישראל"ל, ששם הלויים רמוז באמצע ובתוך של מלת ישראל"ל. (אגרא דכלה).

"והניף אהרן את הלויים" (ח, יא)

כ"ב אלף לויים הניף אהרון ביום אחד

אמר רבי אבא בר כהנא שנים ועשרים אלף לויים הניף אהרן ביום אחד שנאמר והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה'.

"בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על מצות ומרדים יאכלהו" (ט, יא)

בפסח שני כלתה חררה שהוציאו ממצרים

ועצם הענין שהוקבע פסח שני באייר, כתב היעב"ץ גילו לי מן השמים לפי שבו כלתה חררה שהוציאו ממצרים לכן עשו בט"ו שעדיין סעדו בו סעודה אחת ממנו בערב ובבוקר פסק. לפיכך נמשך נס יציאת מצרים ואכילת מצה ולכן בפסח שני מצה וחמץ עמו בבית.

"וביום הקים את המשכן" (ט, טו)

ז' פעמים מוזכר משכן כנגד ז' משכנות

ז' פעמים כתיב המשכן כנגד ז' משכנות, מדבר, גלגל, שילה, נוב, גבעון, בית ראשון בית שני.

"על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו" (ט, יח)

כל פעולה שעושה האדם יאמר אם ירצה ה', או בעזרת ה'

כתב בעל השל"ה, יש בזה רמז, על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה, שיאמר אם ירצה ה', או בעזרת ה', נמצא שם שמים שגור על פיו בשעה שעולה במחשבתו, ובשעת מעשה ככה בכל פעולותיו.

"עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות" (ב, ב)

כשהיו תוקעים בחצוצרה אחת תקיעה פשוטה סימן להקהיל הנשיאים, ולמסע המחנות היו תוקעים תרועה רמז למידת הדין שהנסיעה סימן למלחמה

כתב רבנו בחיי על התורה: עשה לך שתי חצוצרות כסף, על דרך הפשט היו חצוצרות הללו של כסף, והיו מקשה, ולשני דברים היו משמשים, האחד להקהיל העם או הנשיאים, והשני לנסיעה, הוא שכתוב והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות, כשהיו תוקעין בשתיהן היה סימן להקהיל העם, וכשהיו תוקעין בחצוצרה אחת בלבד היה סימן להקהיל הנשיאים, הוא שכתוב ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים, לפי שהם המיוחדים שבעם לפיכך היו תוקעין באחת והיה סימן להם, וזה וזה בתקיעה שהיא פשוטה, ופשוטה רמז למדת הרחמים, כי ימינו פשוטה לקבל שבים, אבל למסע את המחנות היו תוקעין בתרועה, שנאמר תרועה יתקעו למסעיהם, לפי שהנסיעה סימן למלחמה, שהרי מחנות ישראל לקראת שבעה עממין היו הולכים, להלחם בהם ולכבוש את הארץ, ולכך היו מריעין בתחילת נסיעתן, כי התרועה רמז למדת הדין והיא המנצחת במלחמה, ומפני זה יזכיר הכתוב במסעות (במדבר ט' כג) על פי ה' ביד משה, וזהו שכתוב וכי תבואו מלחמה בארצכם והרעותם, והזכיר משה וינוסו משנאיך מפניך, כלומר ממדת הדין, וכן היה סדר הענין במסעות, היו תוקעין לכל רוח ורוח מארבע רוחות העולם, כי ארבעה מחנות של ארבעה דגלים היו עומדים לארבעת רוחות העולם, והוא שכתוב ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה, ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים תימנה, והרי לך מחנות המזרח ומחנות דרום, תרועה יתקעו למסעיהם, למסעות הנשאים, כלומר שיתקעו תרועה שלישית למסע מחנות המערב, ותרועה רביעית למסע מחנות הצפון, כי לכל דגל מסע בפני עצמו כמו שמפרש הכתוב והולך, ונסע דגל מחנה פלוני וכן כולן.

שני כרוזים ברקיע, האחד מכריז הטובות והרחמים, והשני מכריז הרעות והדין, וביד האדם לעשות שתיהן אחד הנקרא כסף לבן, כי גדולים צדיקים שמהפכים מדת הדין למדת הרחמים ועל ידי כך נמצא כי שתיהן נעשו אחת לבדה

כתב מהרח"ו בספרו על התורה "עץ הדעת טוב": עשה לך שתי חצוצרות כסף, הם שני כרוזים, ברקיע האחד מכריז הטובות והרחמים והשני מכריז הרעות והדין, וביד האדם לעשות שתיהן אחד הנקרא כסף לבן כי גדולים צדיקים שמהפכים מדת הדין למדת הרחמים ועל ידי כך נמצא כי שתיהן נעשו אחת לבדה, וזה שכתוב מקשה תעשה אותם, חיבור אחד יהיו שתיהן מכסף ורחמים, או ירצה היכולת בידך לעשות שתיהן כסף ורחמים עם היות כי הא' היא מדת דין והשנית רחמים וזה יהיה על ידי אשר מקשה וחיבור אחד תעשה אותם את ישראל, על דרך חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד' יז) ובהיותם בלב אחד ובאחדות אחת יחזרו גם שתי החצוצרות שתיהן רחמים, ועם היות כי שני הכרוזים הנ"ל הם מלאכים עליונים בשמים יפנו עצמון מן עסקיהם לשום השגחתם בך, למטה והיו לך לתועלתך למקרא העדה פירוש כי בהתאחד ישראל למטה גורמים אל החצוצרות הנ"ל שגם הם יתאחדו לטובה ולרחמים ואז יגרמו עוד שיקראו את העדה העליונה בית דין וסנהדרין גדולה אשר בשמים הנקרא שדה נקראים לך לתועלתך להיות מזומנים להטיב לך ויהיו כלם קהלה אחת שוין לטובה, ואם ח"ו יהיה פירוד בין ישראל אז גם החצוצרות הנ"ל יהיו למסע את המחנות פמליא של מעלה שנקהלו להטיב לכם יתפרדו ויסעו איש למקומו פנו ולא ישגיח עליכם לטובה ולא עוד אלא שבתחילה היו נקראים עדה אחת ועתה בהפרדם נעשות מחנות נפרדים כנ"ל.

הנשמה הגם שיורדת לגוף האדם, עם כל זה תשאיר בצורתה במלכות שמים אם הבנים, על כן תקרא הנשמה שתי חצאי צורות חציה למעלה וחציה למטה

הרב הקדוש מהרד"ב זצוק"ל פירש חצוצרות, מלשון חצא"י צורו"ת, עיין שם דבריו כי מאוד עמקו מחשבותיו. ועל פי דבריו הקדושים נ"ל לפרש, דהנה הנפש היורדת לגוף האדם, היא מהשכינה אם הבנים, וכבר ידעת כי הרוחניות לא יתקן ממקום למקום רק יתרבה, ואפילו שיורד ממקומו אף על פי כן ישאר במקום הראשון. והנה הנשמה גם כן הגם שיורדת לגוף האדם, עם כל זה תשאיר בצורתה במלכות שמים אם הבנים, על כן תקרא הנשמה שתי חצאי צורות חציה למעלה וחציה למטה. והנה כבר ידעת שהנשמה כלולה מרמ"ח איברים ורוחניים דמיון הגוף, והנה נתן הש"י לעמו רמ"ח מצות עשין להאיר על ידם רמ"ח איברי הנשמה, היינו שיאירו בה רמ"ח איברין דמלכא, היינו רמ"ח עליונים שבחלק הנשמה אשר היא ספונה למעלה בשכינה, ואז מתדבקין רמ"ח ברמ"ח, בסוד הבן יקיר לי וכו' רח"ם ארחמנו וכו' (ירמיה לא יט). וזה סוד אברה"ם אברה"ם (בראשית כב יא) ב' פעמים רמ"ח. ובהיפך יובן הדבר בהיפך, בשומו מסך המבדיל ח"ו, כשלא ישתוקק לדבק בחלק הנשמה העליונה על ידי המצוות, אזי כמים הפנים לפנים, והבן. וזה סוד מלכו"ת שמים שלימה (ברכות י"ד ע"ב), כי ב' פעמים רמ"ח בגימטריא מלכו"ת, והבן. וזה עשה לך שתי חצוצרות (היינו השתי חצאי צורות), כסף שיהיו משתוקקים זה לזה זה לקבל וזה להשפיע, ותהיה מלכות שמים שלימה, והכל על ידי קיום המצוות, וגם שאר הפסוק יש לפרש על דרך זו, ולא הארכנו כעת. (אגרא דכלה)

"וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם" (י, ט)

על הצר דא מלאך המות

ודייקנא על הצר דא מלאך המות הצורר אתכם תדיר וקטיל בני נשא צדיקיא וחסידים דאינון עאקי לון לחיים על מותא דלהון ובעי למקטלא אחרנין ומאי תקנתיה והרעותם בראש השנה שהוא יומא דדינא.

המלחמה ח"ו תהיה בארצכם אם יחסר מכם לימוד התורה

וכי תבאו מלחמה בארצכם, חסר למ"ד. דבאמת איך אפשר שיהיה מלחמה בארצנו, והרי הבטיח הש"י אפילו חרב של שלום לא תעבור בארצנו (תענית כ"כ ע"א). אך זה יהיה אם יתבטלו ח"ו מלימוד התורה. וזה רמז חסרון הלמ"ד, שהמלחמה ח"ו תהיה בארצכם אם יחסר מכם לימוד התורה, ובאם יהיה ביניכם לימוד התורה, אין שטן ואין פגע רע. (אגרא כלה)

"נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם" (י, כט)

שיתף משה עצמו עמהם

חכמים אמרו מפני מה שיתף משה עצמו עמהם נתעלם מעיני משה וכסבור שייכנס עמהם לארץ.

"וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (י, לג)

ארון הברית לא הלך אלא שלשה ימים, ושם טוב הולך מסוף העולם עד סופו

אמר רשב"י חביב שם טוב מארון הברית, שארון הברית לא הלך אלא שלשה ימים שנאמר וארון ברית ה' נוסע לפניכם, ושם טוב הולך מסוף העולם עד סופו.

דרך החיים יש לו מהלך שלשה ימים חשך ואפילה, ואם הוא צדיק וזכה שמתגלה אליו אור השכינה ומאיר לו בדרך אפילה הלזה שנאמר וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה.

"וְאָרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם" (י, לג)

וארון ברית ה' נוסע לפניהם, שהיה מנמיך את ההרים ומגביה את העמקים

לתור להם מנוחה, דורשי רשומות אמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך, (שמות כג' כ') הם לוחות הברית הנתונות בארון הקודש, לשמרך בדרך, שנאמר וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה, שהיה מנמיך את ההרים ומגביה את העמקים ומשוה הדרך והורג כל המזיקין, וכן מציינו כשנלקח ארון הברית בשדה פלשתים היתה יד ה' על הפלשתים.

"וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם" (י, לד)

הענן פרום עליהן מבדיל בינן לבין בהמתן

ובהמתן היכן היתה, שנים עשר מיל על שנים עשר מיל היתה חניתן, חשוב מחנה שכינה ומחנה לזיה ומחנה ישראל, והשאר זויות של כל רוח היתה בהמתן רועה נגד חניתן, והענן פרום עליהן מבדיל בינן לבין בהמתן.

שהתורה מופצת למרחקים ונלמדת בכל מקום אז ישראל ראויים לנצח אויביהם

ונראה לבאר שפרשה זו באה ללמדנו כהוראה לדורות ויהי בנסע הארון היינו כשהתורה מופצת למרחקים ונלמדת בכל מקום אז ישראל ראויים לנצח אויביהם וזוכים שיפוצו וינוסו אלה מפניהם, אבל בנוח הארון במקום אחד, וישראל אינם מפיצים תורתם גם במקומות נרחבים, אז אין זכות לישראל לנצח אויביהם, ותפילת משה על ישראל אז רק שובה ה' רבבות אלפי מישאל שישאל ישובו בתשובה. (האדמו"ר מסטמאר).

"קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אִיִּבָיִךְ וַיִּנְסוּ מִשְׁנְאֵיִךְ מִפְּנֵיךְ, וּבִנְחָה יֹאמֵר שׁוֹבָה ה' רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל" (י, לה-לו)

העוסק בפריה ורביה גורם שתשרה שכינה בישראל

אמרו רז"ל שב' פסוקים אלו חשובים ספר בפני עצמו כמש"ה "חצבה עמודיה שבעה" אלו ז' ספרי תורות לפי שספר במדבר נחלק לג' ספרים וכתב הרב כלי יקר ז"ל קשה לפי שאין התורה אלא למצותיה ואלו ב' פסוקים אין להם שום רמז מצוות, ותיריך הרב ז"ל דנרמזה בו מצות פריה ורביה ששקולה כנגד כל המצוות, כמשו"ל רבבות אלפי ישראל מלמד שאין השכינה שורה על פחות מב' אלפים וב' רבבות, והעוסק בפריה ורביה גורם שתשרה שכינה בישראל.

בנסוע בגימטריא יעקב, ובנחה כתיב בהא, כנגד ד' דגלים ומחנה לזיה

בנסוע הארון כשנסוע הארון, מסייע עמו המרכבה וחיות הקודש. בנסוע בגימטריא יעקב, שדמות יעקב הוא חקוק בכסא הכבוד נוסע עמהם. ובנחה כתיב בהא, כנגד ד' דגלים ומחנה לזיה.

"בְּנִסְעֶם מִן הַמַּחֲנֶה, וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אִיִּבָיִךְ וַיִּנְסוּ מִשְׁנְאֵיִךְ מִפְּנֵיִךְ" (י, לד-לה)

כמו שהדג פורש מן המים אין לו חיים כן מי שפירש מן התורה אין לו חיים

הרב כלי יקר על פסוק זה כתב דסמוך לתיבת המחנה יש נו"ן מהופכת, נו"ן הארמית הוא דג וא"כ הנו"ן היא רמז לדג שפונה ליבשה ופורש מן המים מיד מת, וכן ישראל הפורש מהתורה ולבו אל המחנה אינו יכול לחיות ח"ו.

טעם לנוני"ן הפוכים

א. רש"י: על הפסוק "ויהי בנסוע הארון" (י, לה) עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורעניות לפורעניות וכו' כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז).

ב. בעל הטורים: על הפסוק "ויהי בנסוע הארון" (י, לה): עשה נוני"ן הפוכין שרצה להעביר השבטים, שאותיותיהם נו"ן, את הירדן שהוא רחב נו"ן אלא שהחטא גרם .

ג. טעם אחר לנוני"ן הפוכין כדאיתא בשבת פרק כל כתיבי (קטז, א) שאין זה מקומה וכתבה כאן להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה, ועשה נוני"ן הפוכין לומר שמקומה לפני נ' פרשיות לפנייה. ואילו לא היו הנוני"ן הפוכין לא הייתי יודע אם לפני נ' פרשיות לפנייה אם לפני נ' לאחריה לכך עשאום הפוכים לומר לפני נ' לפנייה, והוא אחר ונסע אהל מועד מחנה הלויים בפרשת במדבר סיני (ב, יז) שמשם עד הכא נ' פרשיות.

ד. עוד אפשר לומר בטעם ב' נוני"ן הפוכות, במה שכתב מהר"ש אסטרופולי ז"ל דיש קליפה משכחת הלימוד, נקראת רי"ב ושם כד"ת מבטלה, וכאשר האדם לומד תורה לשמה נקרא רבי אותיות רי"ב שאינו שולט ריב ושתי פעמים נו"ן מלאה

גימטריא רבי, והם שני נ"ן הפוכות, כי במקום רבי שולטת קליפה רי"ב, והמבטל קליפה זו שם כד"ת רמוז בס"ת ה' דרך שלשת תכ"ד עם הכולל.

ה. בספר "שיח יצחק" מהגרי"א חבר מביא בשם זוהר חדש: אלו ב' נוני"ן הם כבודו של הקב"ה ממש, והן עיקרו של עולם, לכן בראות יעקב כן בדרך את בניו "וידגו לרב", ותרגומו "וכנוני ימא יסגון", והקב"ה הוציא אומות העולם מכלל אותם השני נוני"ן, דכתיב "לא נין ולא נכד", ועתיד הקב"ה להחזיר הנוני"ן למקומם, ועל אלו הנוני"ן מבקשים אומות העולם תמיד עלילות על ישראל, ומתאנחים שאין להם חלק בהם שנאמר "אמרו בלבם נינם יחד" ובאלו הנוני"ן עתיד הקב"ה למיפרק להו לישראל ע"י המשיח שנאמר לפני שמש ינון שמו.

ו. והגאון חיד"א "בכסא רחמים" על מסכת סופרים כותב כי ספר "ויהי בנסוע הארן" אע"פ שהוא מורכב משני פסוקים, לעתיד לבא הוא יתגלה כספר ענק. וביאר רבי משה שפירא ב"אפיקי מים": שבתוך פרשה זו רמוז כי כל מה שקורה לעם ישראל במשך הדורות הוא "כדברי תורה". נמצא שאע"פ שעתה אין לנו האפשרות לקרוא את המשמעות העמוקה של כל מאורע ומאורע הקורה לע"י, והם כדברי תורה הנסתרים מאיתנו, מכל מקום לעתיד לבוא כל הנהגת ה' בגלות הנוכחית עמנו תתגלה כדברי תורה.

ז. שער החמשים נעלם ממשו רבנו ע"ה, ולכך יש נוני"ן בפרשת ויהי בנסוע לרמוז לנ' שערי בינה, וספר בנסוע גדול ככל התורה, ולא זכה ממנו כי אם פ"ה אותיות.

זיהי בנסוע, עשה סמניות קודם ויהי בנסוע באותיות נ' לרמוז דכשיתגלו נ' שערי בינה תהיה הגאולה, וזה על ידי עונה ושפלות, שנו"ן הפוכה רומזת לעונה, אז תבא הגאולה ויתגלה שער החמישים, ואז יהיו שבעה ספרים שלמים, כי המלכות נקראת ספר והיא ספירה שביעית, וכל ספירותיה יהיו במילואותם ומקבלת מיסוד הנקרא כ"ל גימטריא נ'.

נו"ן של ויהי בנסוע היא סוד השכינה ולכן אין נו"ן באשרי

"ויהי בנסוע" הוא ספר מפני עצמו ויש בו פ"ה אותיות, ומכאן למדו ספר שנחקק ונשתייר בו פ"ה אותיות מטמא את הידים ומצילין מפני הדליקה.

אשרי ילוד אשה, שכך אמר משה ליוצרו

שבירת רשעים, ובנוחה יאמר שובה ה' זה ישועה של ישראל, אשרי ילוד אשה, שכך אמר משה ליוצרו, ודבריו נשמעין מה שאי אפשר למלאכי השרת לא להעמיד את הכבוד ולא להושיב את הכבוד, ולא היה משה אומר אלא כדי שתעקר עבודה זרה ומלכות הרשעה מן הארץ.

"וּבְנַחֲהָ יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל" (י, לו)

ז' תיבות כנגד ז' כוכבים וי"ב תיבות כנגד י"ב מזלות

שבעה תיבות כנגד בראשית ברא אלהים ז' תיבות, ויהי בנסוע הארון י"ב תיבות כנגד ולכל היד החזקה, הרי ז' תיבות של בראשית כנגד ז' כוכבים, וי"ב תיבות של פסוק וכל היד החזקה כנגד י"ב מזלות.

"וַיִּשְׁמַע ה' וַיִּחַר אָפוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמִּצְחָנָה" (יא, א)

'ותבער בם' בעצמם, מעל כנפי בגדיהם התחיל להדליק האש

כתב ה"מדרש שמואל" ע"ד פשט: "ולא היה האש הזה כאש ששרף את שני בני אהרן, כי שם האש היא נפלה מן השמים [כדכתיב (ויקרא י, ב)] "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם" אבל כאן לא ירדה אש מן השמים, אלא 'ותבער בם' בעצמם, מעל כנפי בגדיהם התחיל להדליק האש, ועל כן קרא למקום הזה 'תבערה' (פסוק ג), על 'כי בערה בם', ומכנפי בגדם התחילה האש".

אולם ב"תורת כהנים" איתא: "ותבער בם אש ה' ירדה אש מן השמים, והיתה קופלת בהם מתחתיה עד שלא עמדו לא בין החיים למתים ולא בין המתים לחיים" וכו' ע"ש. [וכן מבואר ב'פרקי דרבי אליעזר' (פרק ג) שהובא בסמוך].

"וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ" (יא, ב)

ותשקע האש, נגד טבע האש כי טבעה הוא לעלות

פירש"י: ששקעה במקומה בארץ, שאילו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח". וה'ספורנו' ביאר: "ותשקע האש, נגד טבע האש כי טבעה הוא לעלות, למען יכירו שהיה פלא בלתי טבעי, ולא היתה אש טבעית שקרה אז באיזו סיבה טבעית".

נכנס משה בתוך האש, והיה מדרס עליה ומשקיע בה כצפין של צמר
ובילקוט שמעוני מובא בשם הספרי (בספרי לפנינו ליתא): "ותשקע האש, ר' יהודה אומר, אותה אש שקעה בארץ. אמר ר' אייבו, נכנס משה בתוך [האש], והיה מדרס עליה ומשקיע בה כצפין של צמר, שנאמר 'ותשקע האש'.

האש ששרפה לעדת קרח, היתה אותה האש אשר היתה טמונה בארץ, ויצאה ושרפה אותם

הגה"ק בעל השבט מוסר כתב בספרו 'חוט של חסד', "ולי נראה לפרש, שכיון שידע השי"ת שהיו עתידין עדת קרח שישרפו באש, לכן לא גזר שתחזור האש לעלות למעלה, אלא שתהיה טמונה שם לצאת כטבעה מלמטה למעלה לעת הצורך, ולא לחזור לעשות נס שתרד האש למטה נגד טבעה, ולכן גבי השרופים של עדת קרח אומר (להלן טו, לה) 'ואש יצאה מאת ה', ולא אמר 'ותבער במ אש ה' כמו שאמר כאן, אלא שהאש ששרפה לעדת קרח, היתה אותה האש אשר היתה טמונה בארץ, ויצאה ושרפה אותם".

ואמנם כן מצינו בפרקי דר"א (פרק ג): 'ותשקע האש', רבי יהודה אומר אותה האש שירדה מן השמים שקעה בארץ ולא חזרה למקומה לשמים, אלא נכנסה לאהל מועד, וכל הקרבנות שהיו מקריבין ישראל במדבר [אותה האש] היתה יוצאת ואוכלת אותן" והיא האש שאכלה לעדת קרח, שנאמר 'ואש יצאה מאת ה', ואין אדם נפטר מן העולם עד שתעבור עליו מאותה האש ששקעה בארץ" וכו'.

"וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל" (יא, ב)

במשה נאמר ויתפלל ובפנחס ויתפלל

בפנחס נאמר ויתפלל שהוא עצמו עשה עטרה וכתר לראש הקב"ה ולא על ידי מלאך ושליח, אבל במשה נאמר ויתפלל כי
במשה היה מעלה יתירה שבחלק הנפש שלו היה מעורר יותר ממה שמעורר אחר בחלק יחידה וחיה, ועוד משה
רבנו לא שונו זיו אפוהי מאדם למלאך.

"וְהָאֱסָפָסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּוּ תְאוּהָ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֶאֱכֹלֵנוּ בְּשָׂרָה" (יא, ד)

לא אמרו כן בפירוש אלא רק בלבבם שאלו בשר

כתב בספר מעם לועז: ואומר עכשיו שאף על פי שהיה להם מן ובשר הרבה, כמו שנאמר ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד, (במדבר לב' א') ביקשו בשר, ורבים מהם לא בקשו אלא לנסות את ה' ולא אמרו כן בפירוש אלא רק בלבבם שאלו בשר וביוז את המן ואמרו נפשינו קצה בלחם הקלוקל, וזהו שאומר, וינסו אל בלבבם לשאול אוכל לנפשם, היינו לתאותם, כמו שנאמר כי תאוה נפשך לאכול בשר.

ואמרו במדרש רבי לוי אמר, למה הדבר דומה, לבן שהיה רוכב על כתף אביו והיה רואה דבר של חפץ ואמר לו קח לי והוא לוקח לו, פעם ראשונה, שניה ושלישית, רואה אדם אחר אומר לו ראית את אבי, אמר לו אביו, אתה רוכב על כתפי וכל מה שתבקש אני לוקח לך, ואתה אומר ראית את אבי, השליכו מכתפו ובא הכלב ונשכו, כך היו ישראל כשיצאו ממצרים הקיפן בענני כבוד, ביקשו לחם הוריד להם המן, שנאמר וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו, ביקשו בשר הוריד להם שלו, שנאמר שאל ויבא שלו, הוא נותן להם כל צרכיהם והם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין, אמר להם הקב"ה, כך הרהרתם, הרי הכלב נושך אתכם, ולכן ויבא עמלק.

"זָכְרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חָנָם" (יא, ה)

הדגים היו אסורים לבני ישראל עד מתן תורה

וראה ב"פרדס יוסף" (נח), שמביא שהדגים היו אסורים לבני ישראל עד מתן תורה, דמה שהיה מותר לבני ישראל לאכול בשר היה בגלל שבזכותו של נח ניצלו הבעלי חיים מהמבול ולכן אחרי המבול התיר לו הקב"ה לאכול הבשר. אך הדגים שלא היו בגזירת המבול ולא ניצלו בזכות נח ולא הותרו דגים לנח, ורק בעת מתן תורה שכל העולם היה נהפך לתוהו ובוהו, ורק על ידי קבלת תורה ניצל, נותר אז האיסור של דגים, וזה הפירוש כאן: זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם בלא מצוות ונגד התורה שלא הותרו להם, ולכן אוכלים דגים בשבת ותורה ניתנה בשבת.

ובספר מאמר מרדכי כתוב שצדיקים מתגלגלים בדגים וכתוב דדגים הם רוחניים יותר לכן לא צריכים שחיטה, והביא בספרי קבלה דדגים מרמזים על ת"ח בחינת שבת.

זכרנו את הדגה, איתא במדרש מכאן שמדליקים נרות שבת. ותמוה הוא

ופירש בס' "ילקוט חמישא"י בשם הרב חיד"א דהנה מדוע התלונונו ישראל על הדגים. והרי ב"מ"ן - היה טעם דגים - אם רצו שהרי כל טעם שרצו - היו חושבים עליו וטועמים. אלא צריך לומר שרצו לראות ממש דגים - כי העין שביעה

מראה" [עיין יומא דף ע"ד]. והנה ידוע שהטעם שמדליקים נרות שבת כדי שיוכלו לראות את המאכלים ויהיה עונג שבת, א"כ "זכרנו את הדגה" שרצו לראות את הדגה דוקא - זה מלמד שמכאן מדליקין נרות שבת.

"את הקשאים ואת האבטחים" (יא, ה)

כל עיקר כוונתם לא היתה אלא להטיל דופי במן ולהוציא עליו דבה

היו מבזים המזון הנכבד שהיה להם במן, וכדי להוציא עליו דבה היו מביאין ראיה מהפירות הפחותים שהיו להם חנם, וידוע כי היו בארץ מצרים פירות לרוב וכענין שכתוב (בראשית יג' י') כגן ה' כארץ מצרים, אבל לא הזכירו מהפירות החשובים כי מהחשובים לא היו נותנין להם, וכן מה שהזכיר הדגה, כי היו נותנין להם מהדגים הנבאשים שהיו להם ארבעה וחמשה ימים שנצודו, כי מהחשובים שהיו חיים שנצודו בו ביום לא היו נותנין להם, ועל כן לא אמר זכרנו את הדגים או שיאמר זכרנו את הדג כי בכל מקום שתמצא דגה הוא הדג הנבאש, ממה שכתוב (שמות ז' כ"ב) והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור, גם תמצא ביונה הנביא (יונה ב' א') וימן ה' דג גדול, הזכירו תחילה בשם דג וכאשר בלעו והשלים מנויו ומת קראו דגה, הוא שכתוב ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה, ומזה אמר מבטן שאול שועתי שמעת קולי, כי היושב בבטן מת הוא כיושב בשאול, ומה שאמר אחר כך ויאמר ה' לדג ויקא, דג שני היה לפי שאין כבודו להיות בבטן המת, ולכך קבלו דג שני ובלעו ונצטוה להקיא אל היבשה. וכלל הדבר כי היו קצים במתנה החשובה וכל עיקר כוונתם לא היתה אלא להטיל דופי במן ולהוציא עליו דבה, ועל כן הזכיר בכל הפרשה העם שהוא לשון גנאי, והמקום הזה נקרא קברות התאווה, והוא תבערה שהזכיר, כי במקום ההוא בעצמו שהתאוננו ובערה בם האש שם התאוו תאווה, ומזה נסמכה פרשה זו לפרשת ותדבר מרים שהוציאה דבה על משה, ונסמכה לפרשת מרים גם כן פרשת מרגלים שהיו מוציאי דבת הארץ.

יש קליפה הנקראת "חנם"

קליפה אחת נקראת חנם וזה הסוד אשר נאכל במצרים חנם.

מזון הנפש היא ברכת הנהנין

כתבו המקובלים דמזון הנפש היא ברכת הנהנין וזו היתה תרעומתן כי אפילו הגוף נהנה, כי כל מה שרוצים לטעום במן היו טועמים זולת האבטיחים והקישואים שהם מזיקים לגוף לא היו טועמים בו, אבל כל המינים היו טועמים אבל בזה לא נתחייבו בברכה של כל המינים בפרטות, וזה שאמר הפסוק (תהלים עח' יח') "וינסו אל בלבבם לשאול אוכל לנפשם" דייקא, וזה שאמרו ונפשינו יבשה אין כל, דאין כל לפנינו.

"ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו" (יא, ו)

בשבת יש להדליק נרות כדי שיראו את האוכל ויהא להם עונג שבת

מקשים: והלא במן כל טעם שרוצים לטעום היו טועמים ולמה צריכים להצטער על הדגים? אלא אומר הרב חיד"א מכאן לומדים שצריך להדליק נר בליל שבת בסעודה, והביאור שאמנם טועמים טעם דג אבל לא רואים את הדג, ולכן אמרו "בלתי אל המן עינינו" - שרואים רק מן, ולראייה יש ערך וכמ"ש בגמ' (יומא דף ע"ד): סומא לא שבע במהרה - שאינו רואה, ומכאן שמדליקים נר בשבת - שלא יאכל בחושך כי צריך לענג את השבת ואם יאכל בחושך זה עינוי כי לא רואה את מה שאוכל, ולכן בשבת יש להדליק נרות כדי שיראו את האוכל ויהא להם עונג שבת.

וזהו ג"כ מה שכתוב (דברים ח' ב') "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן", ולכאורה הרי במן יכולים לטעום כל טעם שרוצים? אלא נכון שטועמים אבל העין לא רואה - שראו בעיניהם רק צורת מן, ואם העין לא רואה זה לא מספק את האדם, לכן המן היה להם לעינוי.

נפשנו יבשה מפני שאין להם ברכות הנהנין

כתב הרב חיד"א ז"ל משם אביו ז"ל שהיו אומרים נפשנו יבשה מפני שאין להם ברכות הנהנין בלתי אל המן עינינו ואתי שפיר מה שרמז המסרה ועתה ב' במסרה ועתה נפשנו יבשה ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך ודרשו רז"ל אל תקרי מה אלא מאה דהיינו מאה ברכות ואתי שפיר עם מה שרמז הרב ז"ל ועתה נפשנו יבשה מברכת הנהנין ואינם יכולין להשלים מאה ברכות ודו"ק.

יצא מלאך להחריב העולם אמר בטל המן ובטלה תורה

והלא היו אוכלים המן בבקר, ואיזה טעם שרוצים טועמים בו מדוע אומרים יבשה אין לנו מה לאכול? אלא אמר להם עשו תשובה כדי שתכנסו לא"י. יצא מלאך להחריב העולם אמר בטל המן ובטלה תורה, שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו

וכו' (יהושע ה' יג) אמרו לו ומה יהושע וכי מנעלים אתה נועל ואין אתה נוהג אבל על ישראל שבטל המן ובטלה תורה, ולפיכך הייתי אומר אשרי אדם שמרבה את הישיבה ואת הטורח וממעט בסחורה והוגה בדברי תורה בכל יום תמיד.

"וְהָמֵן בְּזַרְעֵךָ" (יא, ז)

היה בו זיו גן עדן

בשכר הפת שנתן אברהם אבינו למלאכי השרת נתן להם הקב"ה מן ארבעים שנה והיה בו זיו גן עדן.

"וְהָיָה טַעְמוֹ בְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן" (יא, ח)

כמו שהשד התינוק טועם בו כמה טעמים כך המן אפשר לטעום בו כמה טעמים

בגמרא (יומא עה.) מובאת מחלוקת בפירוש המילה "לשד השמן" הכתוב בפסוק. רבי אבהו אמר אל תקרי לשד אלא שד, מה שד זה מתהפך לכמה גוונים, אף המן מתהפך לכמה טעמים. וי"א שד ממש, מה שד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו וטועם בו כמה טעמים, אף המן כל זמן שישאל אוכלים אותו מוצאין בו כמה טעמים.

ויש להבין, כיון ששניהם מגיעים לאותה מסקנה, שהמן היה משתנה לכמה טעמים, מדוע יש אומרים שד ויש אומרים שד? בספר "בניהו" לבעל ה"בן איש חי" ביאר מחלוקתם בטוב טעם:

דהנה יש לשאול האם יכלו בני ישראל לטעום במן כמה טעמים מעורבים יחד, או שמא לא היתה באפשרותם לטעום רק טעם אחד בלבד.

בזה נחלקו שתי השיטות. השיטה האומרת שד ממש סוברת שיכלו לטעום במן כמה טעמים בבת אחת, כעין החלב שהתינוק יונק מאימו, שאם אכלה האם תבשיל שיש בו כמה טעמים כגון בשר, אורז, ירקות ויין מעורבים יחד, וזה התבשיל נעשה חלב בדדיה, התינוק יונק מכל התערובת ביחד, וכן היה ג"כ במן היו יכולים לטעום מכל התערובת יחד. אולם השיטה האומרת שד, סוברת שלא יכלו לטעום רק טעם אחד בלבד, בדומה לשד שאין יכול להתהפך רק לצורה אחת או לאיש או לאשה, ואם נתאוה אדם לתבשיל שיש בו תערובת מתהפך לעיקר שבהם. (להתעדן באהבתך)

"וְהָאִסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הַתְּאֵוָה... וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעַם בְּכֹה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לְפִתְחֵי אָהֳלוֹ וַיַּחֲדֹר אַף ה' קָאֵד וּבְעֵינַי מֹשֶׁה רָע" (יא, ד"י)

אותם שמתו בשלושת ימי אפילה נתגלגלו בחיה או בהמה טהורה ורצה משה לתקנם ע"י שעם ישראל יאכל בשר

כתב החתם סופר איתא בספרי המקובלים (ספר הגלגולים להארז"ל פרק ל"ו, ושער המצוות להארז"ל פ' עקב וכנפי יונה להרמ"ע ח"ג סי' נ"ד) שאותם אנשים שמתו בלתי מתוקנים, נותן הקב"ה נשמותיהן בחיה או בהמה טהורה, וע"י שאוכלין אותן ישראל בשחיטה כשירה ושאר מכשירי האכילה, מתקנים את הגלגולים שנתגלגלו באותה בהמה.

והנה בשלושת ימי אפילה מתו ארבעה חלקים מישראל, כדאיתא ברש"י פ' בשלח (יג, יח), ונתגלגלו נשמותיהן בתוך הבהמות והחיות, והנה משה רבנו לימד זכות על בני ישראל, שעם ישראל רוצה לאכול בשר, כדי לתקן את המתים ממשפחותיהם שמתו בשלושת ימי אפילה, אבל הקב"ה הבוחן לבבות, ידע כוונתם האמיתית בזה שהם רוצין בשר רק לשם תאוה, וע"כ "ויחר אף ה' מאוד ובעיני משה רע". פי' על מה שהקב"ה חרה עליהם, כי משה היה מלמד זכות עליהם.

ועל זה אמר לו הקב"ה, "עתה תראה" וגו', שע"י שאתן להם השליו, ויתפייסו בו, יתברר, שאין כוונתם כלל לתקן הגלגולים, שא"כ אכתי היו צריכים להתרעם, כי הגלגולים באים רק בבהמות ובחיות ולא בעופות, אע"כ שהם רוצים בשר רק בשביל תאוותיהם.

הטעם שאין אוכלים דגים עם בשר

ומענין לענין, יש לציין דבר פלא שכתב בשו"ת "שם משמעון" בהטעם שאין אוכלים דגים עם בשר, כי ידוע שצדיקים מתגלגלים בדגים (ולכן גם אין שחיטה בדגים דלא מגיע לצדיק עזר השחיטה). ורשעים מתגלגלים בבשר, וע"כ אין ראוי לערובם ביחד, ובבחינת אין קוברין רשע אצל צדיק. (להתעדן באהבתך).

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לְמָה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מִצַּתִּי חַן בְּעֵינֶיךָ לְשׂוֹם אֶת מִשְׁאֵל כָּל הָעַם הַזֶּה עָלַי" (יא, יא)

ששים רבוא ילדים כולם השליכו ליאור ועלו בזכות משה

ויאמר משה, אמר רבי לוי ששים רבוא ילדים כולם השליכו ליאור ועלו בזכות משה הוא שמשה אמר שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבן כולן לרגלי עלו.

"הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אֲנֹכִי יִלְדֶתיהוּ כִּי תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאִמָּן אֶת הַיֶּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבֹתָיו" (יא, יב)

אזהרה לדיין שיסבול את הציבור, צבור ראשי תיבות צ'דיקים ב'נונים ור'שעים
 תניא אמר רבי שלמאי, אזהרה לדיין שיסבול את הציבור, ועד כמה, אמר רב חנן ואיתימא רבי שבתאי, כאשר ישא האומן את היונק, מה תעשה אם אשר התינוק שהיא נושאת בזרועותיה מטנף עצמו ובגדיו ואת בגדי אמו, האם תשליך את הילד בכעס וברוגז על מעשהו המכוער, האם תגעל מן המראה והריח ותעזוב אותו לנפשו, אין ספק שלא כך תנהג האם, אדרבה, בסבלנות ובמתנות מתוך רוח ואהבה היא תסיר בגדיו הצואים מעליו תרחץ אותו למשעי, ותלביש אותו בגדים נקיים, ורק אז תתפנה לדאוג לנקינותה, היא גם תחזור לקחת את הילד על זרועותיה, ושוב כתמיד תרעיף עליו אהבה תחבקהו ותנשק אותו והיחס ביניהם ימשיך להיות טוב ונעים כאילו לא קרה דבר, משל זה המשיל הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל והוא מפרש, זהו פישרה של הגדרת מידת הסבלנות הנדרשת מן העומדים בראש הציבור, כאשר ישא האומן את היונק, איש צבור המתמנה לתפקיד כל שהוא בהנהגת הציבור, חייב לדעת מראש כי ההטרדה על ידי אנשים שונים ומשונים עתידה להיות לחם חוקו, צבור הוא גוף מורכב מגוונים שונים צבור ראשי תיבות צ'דיקים ב'נונים ור'שעים, והקשר עמהם עלול להביא את איש הציבור בגללן, לכעס צער וכדומה.
 לפיכך דורשת התורה מן הפרנס להתייחס אל הבאים אליו באותו יחס שבין אם לבנה, גם אם התנהגות הציבור לא תהיה כשורה, אל לו למנהיג להשליכם מעל פניו אלא אדרבה, יקרנם, ישמע דבריהם ויפיסם בדברים רכים מתוך נחת ואהבה.

וכך מסופר על הנצי"ב, מוקיר היה ומחכב את כל אדם באשר הוא אדם, מקבל כל אדם בנפש יפה ורוח טובה בכל קניניו הרוחניים התנוססו חן ויופי, טוב לב ועין יפה שש ושמה לעשות דבר טוב לכלל ולפרט.

"כִּי תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאִמָּן אֶת הַיֶּנֶק" (יא, יב)

המנהיג צריך לדאוג לרוחניות וגשמיות

לכל גיל של הילד, יש את האדם המתאים לטפל בו. תינוק קטן צריך מינקת שתתן לו לאכול. ילד יותר גדול צריך אומן - מחנך, שיחנכו וילמדו את הנצרך לו. הבעיה מתחילה כאשר עושים 'כלאים' ו"האומן" צריך לשאת "את היונק" שכן אומן אין תפקידו לשאת יונק, מינקת היא זו הנושאת יונק!

טען איפוא משה רבנו: רבנו של עולם, בעם ישראל ישנם אנשים עשירים שתפקידם לדאוג שלעניים יהיה מה לאכול, ובמקביל ישנם תלמידי חכמים שתפקידם לדאוג שעם ישראל ילמד תורה. אני (משה רבנו) ה"אומן", תפקידי ללמד את ישראל תורה ובפועל מבקשים ממני לשאת "היונק", להיות כמינקת ולדאוג להביא להם בשר, לספק את צרכיהם הגשמיים! אכן, כך צריך להראות מנהיג בישראל, הוא אינו דואג רק למדרגתם הרוחנית של צאן מרעיתו, אלא תמיד יתענין גם במצבם הגשמי, תוך ירידה עד לפרטי פרטים. ואם יש צורך - ידאג שיקבלו את הסיוע הנדרש להם!

"וְאֶצְלָתִי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אֹתָךְ בְּמִשְׂא הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ" (יא, יז)

משה לא חסר כלום משל לנר שמדליקין ממנו כמה נרות והוא לא יחסר

ויאצל מן הרוח וגו' ונתן על ע' זקנים ויתנבאו ולא יספו: רש"י פירש רק אותו יום נתנבאו: וישארו ב' אנשים במחנה וגו' ותנח עליהם הרוח ויתנבאו במחנה: ותנח עליהם מה' לא ממשה: מתנבאים: ראשי תיבות משה תנוח נפשו בגן אלהים יהושע מכניס: וירץ הנער זה גרשום ויגד למשה, אלדד ומידד אחי משה היו, כשנתנה תורה נאסרו על עריות פרשו כולם וגם עמרם פרש מיוכבד, ונשא אשה אחרת והוליד ממנה אלדד ומידד: אלדד אל דוד, מידד מי דוד, כלומר חלוף דוד. ומצאתי קונטרס מר' עמרם ומר הלל שהיה מארץ ישראל אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד כתוב עליו אחי אהרן מן האב ולא האם: זקנים נפסקה מהם נבואתם שהיתה של משה: אלו היתה משל הקדוש ברוך הוא לא היתה נפסקת מתנבאים והולכים: ויען יהושע וגו' כלאם: הוא חשב ע' בלבד אמר ה' יהיו נביאים, אם כן נביאי שקר הם לזה אמר כלאם: ויאמר משה מי יתן וגו' ה' נביאים שמא נביאי אמת הם: כי הע' שאמר ה' היו מן הרוח שעלי: שמא אלו מרוח ה' מתנבאים.

"לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם" (יא, יט)

בפסוק זה יש רמז וסימן לימים שיש להמנע בהם מאכילת בשר

הפסוק מתחיל "לא יום אחד" ומסיים "ולא עשרים יום" סך הכל הם עשרים ואחד יום, והם מכוונים כנגד עשרים ואחד יום שבין י"ז בתמוז לתשעה באב, אשר מובא בשולחן ערוך (סימן תקנ"א סעיף ט') שיש שמונעים בשלושת שבועות אלו מאכילת בשר ושתיית יין.

"ולא יומים ולא חמשה ימים" - יומים היינו: יום שני, וחמשה ימים היינו: יום חמישי, שראוי שלא לאכול בהם בשר. (עיין שולחן ערוך אורח חיים סימן קל"ד בהגהות הרמ"א ובאר היטב ס"ק ג' ובים של שלמה חולין פרק חמישי דין י"א).

"ולא עשר ימים" - היינו בעשרה באב דקודם חצות נמנעים מלאכול בשר (כמבואר בשולחן ערוך סימן תקנ"ח).

"כִּי בָכִיתֶם בְּאֶזְנֵי ה' לְאֹמֶר מִי יֶאֱכֹלֵנוּ בְּשָׂר... יַעַן כִּי מָאֲסַתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם" (יא, יח-כ)

שורש התשוקה לתאות האכילה, הוא פועל יוצא של מאסתם את ה' אשר בקרבכם, ומעשה פלא שכתב הגאון חיד"א כתב רבנו החיד"א בספרו שמחת הרגל, אני שמעתי מפי מגידי אמת, שבזמן שהרב הגאון קדוש יאמר לו, מלומד בנסים רבי יוסף קובו, כשבתו על כסא מלכותו בסלוניקי, איש אחד צנוע אמרו שהיה לו מגיד ומגלה לו רזין, והלכו אצלו מגדולי ישראל רבני העיר המה ראו כן תמהו, שהיה אומר סודות ונסתרות, הן קודם לא הוה בר הכי כלל, והגיע השמועה להרב הנ"ל מפום רבנן וכה ענב, צאו וראו כיצד איש זה מתנהג באכילה ושתיה, והשיבוהו, ידענו שהוא אוכל הרבה יותר משאר בני אדם, השיב הרב אם כן אין צריך בדיקה וחיפוש, פומיה מחכים עליה כי הוא מהסטר אחרא, שהקדושה אינה שורה באדם שאוכל הרבה, וגזר ששום אחד לא ילך אצלו, וכך הוה, שפרשו ממנו, ולבסוף נתגלה קלונו שהיה מהסט"א. הזהיר רבנו החזון איש, להזהר מאד מאכילת תענוג, ואם בטומאת הגוף יש, ראשון לטומאה ויש אב הטומאה ויש אבי אבות הטומאה בטומאת הנפש של מילוי בתאוה באכילת תענוג מתאחד ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה, דבר זה הוא מן השפלים ביותר שמעכבים הלימוד.

"וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּמַחְנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִיָּדָד" (יא, כו)

אלדד ומידד היו אחים מן האם של משה

אלדד ומידד היו אחים מן האם של משה כי כשגירש עמרם את יוכבד הלכה ונשאת לאליצפן בן פרנץ וילדה את אלדד ומידד ואחר כך נשאה עמרם וילדה את משה עיין תרגום יונתן, ואם זה הוא אליצפן הנזכר בפ' מסעי למטה זבולון שהיה מבאי הארץ צריך לומר שגירשה אליצפן אחר כך ומה שנכנס לארץ היינו לפי שהיה יותר מבן ששים בשעת הגזירה במדבר הזה יתמו, אי נמי אליצפן אחר היה אבל אליצפן הראשון מת ונתאלמנה יוכבד ונשאה עמרם.

"שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִיָּדָד" (יא, כו)

קמיע מה"ישמח משה" שכתוב בו אלדד ומידד והוא מסוגל להרבות החלב לאשה מינקת וכן לשפע פרנסה ומזונות מן הראוי להביא כאן סיפור המובא בספר אוצר הסיפורים וזה לשונו: הגאון הקדוש בעל קול אריה ז"ל נסע פעם בצוותא עם הרב הקדוש מצאנו זצ"ל ובאו לבית מזיגה אחת בכפר, וישבו שם להנפש מעט, ואמר הרב הקדוש מצאנו לבעל הקול אריה, הנני מרגיש פה איזה קדושה, והלך הקול אריה והתחיל ליכנס בשיחה עם בעל המזיגה, ומצאו איש פשוט מאד, וברוב דברים לא מצא מקום לתלות בו הרגשת הר"ק מצאנו, ושאל מבעל המזיגה האם לא היה פה במשך הימים שהוא דר כאן איזה רב גדול או רבי, והשיב שהוא היה פעם אחת אצל מרן הישמח משה מאיהל בימי אברכותו, שלא היה לאשתו חלב להניק את בניה, ונתן לו הישמח משה קמיעא, ובכן נתברכה בחלב מרובה, ושאל אותו אם נמצא תחת ידו עוד הקמיעא הלזה, וחיפשו בחיפוש אחר חיפוש עד שמצאה, ומסרה בשמחה לרבו הקדוש מצאנו והוא לקחה ופתחה, ולא היה כתוב בה רק ב' תיבות אלדד ומידד, ואמר הרב הקדוש מצאנו שיש בה חכמה נפלאה, וצוח על זה הקול אריה ואמר הן אל דד ומי דד, וראה לרב ארנרייך בספר טיול בפרדס שכתב דתיבות אלדד ומידד מרמזים על שפע פרנסה ומזונות.

אלדד ומידד מתנבאים במחנה, ומה נבואה נתנבאו, אמרו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ, רב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין, להבין מה זו שייכות לכאן

כתב בספר שם משמואל להאדמו"ר מסוכטשוב, אלדד ומידד מתנבאים במחנה, בש"ס (סנהדרין יז) ומה נבואה נתנבאו, אמרו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ, רב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין, להבין מה זו שייכות לכאן, הענין מבואר בגמרא יומא (ה, א) שלעתיד יכניס משה רבנו ע"ה את ישראל לארץ, וצריך להבין דטעמו של הזוה"ק דמעלת משה היא גבוהה מאד מא"י וע"כ לא נכנס, ומה נשתנה לעתיד.

ויש לומר דהנה משה רבנו ע"ה שנזדכך גופו כל כך עד שהיה גופו יותר קדוש משרפים ואופנים, כמבואר במדרש, ושעל כן המן שהיה בזכות משה היה לחם רוחני והיו טועמים בו כל הטעמים והיה נתן חיות אך אינו משיביע, וזה שהתאוו למאכל גם שיהיה בו גם להשיביע רעבונם, והנה באם עמדו ישראל בנסיון והיה נכנע כל הסט"א על ידי הליכתם במדבר אז היה גם גופם מזוכך מאד כמו שראוי לאוכלי המן שהוא מאכל מזוכך, לחם שמלאכי השרת אוכלין, והיו באים לתיקון הגמור כמו אדם הראשון קודם החטא, ואדם הראשון קודם החטא היה משכנו בגן עדן, ששם משכן הנשמות עתה, ואף

שאינן הנשמה נהנית מכל עניני חמירות, שבהכרח שהגן עדין נתעלה מכל חמירות והכל שמה ברוחניות, וממילא אדם הראשון קודם החטא שהיה משכנו שמה, ע"כ לומר שלא היה גופו בחמירות כמו עתה שנתלבש בגוף גס כתנות עור, ומקודם היה גופו כולו ספירי כתנות אור כמו שאמרו המפרשים ז"ל וברעיא מהמנא, אדם קדמא לא הוה ליה מהאי עלמא כלום ונתבררו הדברים היטב בליקוטי תורה, וממוצא הדברים נשמע שבאם לא היו ישראל מקלקלים מעשיהם במדבר והיו באים לתיקון הגמור כמו אדם הראשון קודם החטא היה גופם נמי נעשה ספירי, ובהכרח שגם ארץ ישראל היתה מתעלה אז והיתה יוצאת מכלל ארץ חמירת לרוחנית כמו הגן עדין, ואז היתה ארץ ישראל ראויה גם למשה וכמו שיהיה לעתיד אחר התיקון הגמור שאז אחר ההזדככות תהיה ראויה גם למשה, אבל אחר שהתאוו למאכל גס ולא נודכך גופם ונשאררו בכתנות עור, וכ"כ ארץ ישראל צריכה להיות בגשמיות כדי שתהיה נאותה למושב בני ישראל שוב הוא גרעון למשה ליכנס שמה, וזה שהתנבאו עתה דוקא משה מת, לעורר לבב בני ישראל בתשובה בהודיעם מה אבדו.

אלדד ומידד באו בגלגול תרי אלמי בימי רבי, והרמז כלאם כאלם

הרמ"ע מפאנו משם מהר"י סרוק ז"ל כתב דבאו בגלגול תרי אלמי בימי רבי בחגיגה, ורבי בעא רחמי עליהו, ויש לרמוז כי שתי אותיות ראשונות אלדד ומידד הוא אלמי, ה' את רוחו ר"ת גימטריא רבי עם הכולל, ואפשר נתקיימה בצד מה קללת יהושע אדוני משה כלאם, אותיות כאלם.

אלדד ומידד היו אחי אהרן מן האב ולא מן האם

כתב הרב מוהר"ר יצחק קארו ז"ל בס' תולדות יצחק על אלדד ומידד מי הם וכתב קבלה ביד הנביאים הראשונים כי אלדד ומידד היו אחי משה מן האב ואמרו כשעלה ר' הלל שהיה מא"י כתב לרב עמרם שראה קברם שכתוב עליהם אלדד ומידד היו אחי אהרן מן האב ולא מן האם עכ"ל.

"אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֵה" (יא, כז)

ר"ת של מתנבאים הוא: מ'שה ת'נוח נ'פשו ב'גן א'לוהים י'הושע מ'כנים

מוזבא במדרש וברש"י, מה היו מתנבאים, "משה מת ויהושע מכנים", ועיין בבעל הטורים שכתב בדרך רמז נפלא. ר"ת של מתנבאים הוא: משה תנוח נפשו בגן אלוהים יהושע מכנים. עוד שם, מתנבאים, אם תחלק את המילה היינו מת - נביאים, שמשה נביאם מת - זה שהיו מתנבאים.

וכתב בס' חנוכת התורה, על ענין זה בדרך רמז. דהנה בפסוק כתוב על משה "כי מן המים משיתיהו", והפסוק זה רומז על משה רבנו שימות, ויהושע מכנים את ישראל.

והיינו "מן המים", אם היה כתוב במקום "מן המים" רק ממים משיתיהו, היה יוצא שבמילה "ממים" זה ר"ת: משה מת יהושע מכנים. אבל עכשיו נאמר בפסוק "מן המים". יוצא שהאותיות נ' סופית ואות ה' מפסיקים. וזה רמז למה שהיו אלדד ומידד מתנבאים "במחנה" - שאם תקח את המילה "במחנה" ותחלק אותה לשנים יצא במחנה. שהיו אלדד ומידד, מוחים ומוחקים את האותיות נ' וה' מהמילים "מן המים". נשאר "ממים" כדי שיהיו הר"ת של "ממים" משה מת יהושע מכנים.

"וַיִּרְץ הַנַּעַר וַיִּגַּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֵה" (יא, כז)

אלדד ומידד אמרו מה אנו ומה חיינו שאנחנו נהיה נביאים, והמה היו בתוך הכתובים של ע"ב זקנים ולא הלכו

שאלו רז"ל מה היו מתנבאים. יש אומרים על גוג ומגוג כמ"ש תרגום יונתן (ע"ש), ויש אומרים סימן מתנבאים"ם נוט' משה תנוח נפשו בעדן אלהים יהושע מכנים. והקשו רז"ל למה היו מתנבאים במחנה. מפני שהם ברחו מן השררה הקב"ה הגדיל מעלתם. כיון שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, הם ברחו ונתחבאו כמו שברח שאול ונחבא אל הכלים, וכמו שנחבאה אסתר יום שנקבצו הבתולות. והם היו שפלים וענוים והגונים כמ"ש וישארו שני אנשי"ם במחנה. כל אנשים שבמקרא הם חשובים. ומשה אמר כיצד אנכי עושה שלא תהיה קנאה ביניהם, הם י"ב שבטים ואם אנכי לוקח מכל שבט ושבט ששה זקנים, נשארים יתרים שנים. מה עשה. לקח ע"ב פתקים וכתב על שבעים מהן זקן, ושנים הניח חלק בלא כתיבה ונתן לקלפי, ואמר טלו לכם כל אחד ואחד פתקא. מי שעלה בידו זקן אמר לו נתקדשת, הקב"ה חפץ בך, ומי שעלה בידו נייר חלק, אמר לו השי"ת אינו חפץ בך, כמו שפי' רש"י ז"ל. ואלדד ומידד אמרו מה אנו ומה חיינו שאנחנו נהיה נביאים, והמה היו בתוך הכתובים של ע"ב זקנים ולא הלכו, כמו הר סיני שאמר יש לו להקב"ה הרבה הרים גבוהים ואיני הגון שישירה שכינתו עלי, מיד וירד ה' על הר סיני, אין לך מעלה ומדרגה גדולה יותר ממדת ענוה, וז"ש והמה בכתובים, אבל לא הלכו והיו מתנבאים במחנה. מיד הלך גרשום ואמר למשה שנא' וירץ הנער דהיינו גרשום. ויען

יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה כלאם וחסרו שנותיו עשר שנים שאמר עשר תיבות אלו והורה הוראה לפני רבו. בפסוק זה יש עשר תיבות חוץ ממלת יהושע, שמשה היו ימיו ק"ך שנים, ויהושע היה ימיו ק"י שנים, ואם לא היה אומר זה הענין היו ימיו כמשה.

"אֲדֹנֵי מֹשֶׁה כְּלָאִם" (יא, כח)

כלא"ם אותיות מלא"ך

כלא"ם אותיות מלא"ך, יבוא המלאך ויכלה אותם שהתנבאו מבלי רשותך. יש אומרים שיהושע אמר אפילו שהם אחיך מאמך ולא מאביך, כדעת מי שאמר שילדה אותם יוכבד מן אליצפן בן פרנך אחרי שגרש אותה עמרם, ולקח אותה אליצפן וילדה את אלדד ומידד כמ"ש בפרקי דרבי אליעזר ובתרגום יונתן, וז"ש אם הבנים שמחה, א"ם נוט' אהרן משה, אלדד מידד, כלא"ם אותיות לאמ"ך ר"ל אפילו שהם אחיך מן האם חייבים כליה. ויש אומרים שהיו מן האב כמ"ש הרב "פני דוד", שעמרם אחר שגרש את יוכבד נשא אשה אחרת והוליד את אלדד ומידד. וכתב בספר "תולדות יצחק", וז"ל קבלה ביד הנביאים הראשונים כי אלדד ומידד היו אחי משה מן האב, שידע עמרם שעתידה התורה לכתוב על ידי משה איסור דודתו, ולקח אשה אחרת והוליד אלו וקרא שמם א"ל ד"ר ר"ל שאין אלו מן דודתי אלא מאחרת. וז"ש מתנבאים במחנה ויען יהושע. והקשו רז"ל למה היה יהושע מקנא, שאמר לו משה המקנא אתה לי, וכי לא למדת אצלי שבכל אדם מקנא חוץ מבנו ובתלמידו, וכי אנכי קנאתי בך מימי כל מה שעשית, או על ענין עמלק, כמ"ש ויחלש יהושע את עמלק וגו', או על ענין שאין אתה מש מאהל שלי, כמ"ש ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, וז"ש המקנא אתה לי כמו שהלבנה קנאה בחמה, כך אתה מתקנא בי, ומי יתן כל עם ה' נביאים, וז"ש רז"ל פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. מהיכן למדו מזה הענין שיהושע היה מתקנא בנביאים אחרים ומשה היה שמח, כמ"ש וידם השמש שנטל שכר שהיה שומע חרפתו ושותק, ומשה זכה שיקרא לו הקב"ה רבן של כל הנביאים, וכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. ויהושע ג"כ היתה כוונתו לש"ש שאמר הם נעשו כמלאך מחוץ למחנה ולא היו בתוך זקנים אפילו הכי כלא"ם אותיות מלא"ך, ועל זה אמר אדני משה כלא"ם.

"וְתִדְבַר מְרִים וְאֶהְרֶךְ בְּמִשְׁחָה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכְּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח בִּי אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח" (יב, א)

חומר איסור לשון הרע ומעשה מזעזע עם החפץ חיים

סיפר הגר"ש שבדרון משמו של הגר"י קמיינצקי זצ"ל, החפץ חיים יצא פעם בלויית רב אחד למסע בן שלשה ימים לדבר מצוה בעיירה בפולין, בדרכם עצרו בפונדק שהיה ידוע ברמת כשרותו הגבוהה, בעלת המסעדה זיהתה את הבאים כרבנים מכובדים והושיבה אותם ליד שולחן מיוחד, היא דאגה גם שישרתו אותם כיאות וכראוי, כאשר סיימו את הארוחה ניגשה אליהם ושאלה איך מצא חן בעיניכם האוכל שלי, טוב מאד אמר החפץ חיים, זה היה מצויין, ואיך אתם נהנתם מן האוכל שלי פנתה האשה לרב השני, הו זה היה די טוב, הוא השיב אך יכול להיות יותר מלוח, כאשר עזבה אותם האשה החזיר החפץ חיים והכריז, כל ימי נמנעתי מלדבר ומלשמוע לשון הרע ואיך עשה ה' שאבוא אתך ואצטרך לסבול ולשמוע אותך דובר לשון הרע, אני מצטער שבאתי לכאן אתך, ואני משוכנע שמטרת מסענו אינה דבר מצוה טהור, שאם לא כן לא היה קורה לי כדבר הזה.

בראותו את תגובתו החריפה של החפץ חיים נפחד הרב והתבלבל, וכי מה אמרתי שהיה כל כך נורא, גמגם, אמרתי שהאוכל היה טוב רק הוספתי שהיו צריכים להוסיף עוד קצת מלח. אתה אינך מודע לכוחן של מילים, אמר החפץ חיים מתוך בכי, המארכת שלנו כנראה אינה המבשלת, הטבחית עלולה בהחלט להיות אלמנה עניה הזקוקה לעבודתה כדי לתמוך במשפחתה, עכשיו בגלל מה שאמרת, תלך ותתלונן בפני הטבחית על שהאוכל לא היה מלוח די הצורך, וכדי להגן על עצמה תכחיש זאת האלמנה העניה ותאמר בודאי אני שמתי מספיק מלח באוכל, אפילו טעמתי את זה לפני שהגשתי, ואז הבעלת הבית תאשים אותה בשקר ותאמר האם את חושבת שהרבנים שקרנים, את היא המשקרת, הן תתוכחנה, וממלים קשות יגררו למילים קשות עוד יותר, ובעלת הבית תתרגו כל כך עד שהיא תפטר את המבשלת המסכנה, האשה תהיה מחוסרת פרנסה. צא וחשוב מעתה כמה עבירות גרמת על ידי דיבורך, דיברת לשון הרע, גרמת לבעלת הבית ולי להקשיב ולשמוע לשון הרע, גרמת לבעלת הבית לחזור על הלשון הרע בפני המבשלת, וזהו כבר חטא של רכילות, גרמת לטבחית לשקר, בגללך בעלת הבית גרמה כאב וצער לאלמנה, גרמת לריב ולהפרת התורה.

חייך הרב בשקט ובכבוד, רבי ישראל מאיר בבקשה ממך, אתה מגזים, הנך מרחיק לכת, כמה מלים פשוטות אינך יכולות לגרום לכל זה. אם זה מה שאתה חושב, ענה החפץ חיים כשהוא קם ממקומו, הבה נלך למטבח ונראה בעצמנו. בפתחם את דלת המטבח ראו שבעלת הבית אכן נופה קשות בטבחית, והאשה העניה עמדה כשהיא מוחה דמעות מעיניה, כשראה

הרב מה שהתרחש שם, החויר ורץ אל הטבחית, התחנן לסליחתה והתנצל על כל הנוק או צער שאולי נגרם לה, הוא התחנן בפני בעלת הבית שתסלח לאשה ותשכח את המקרה וכמו כן בקש בתחנונים שתרשה לטבחית להמשיך בעבודתה, הוא אפילו הציע תשלום כדי שתמשיך להחזיק את הטבחית.

בעלת הבית היתה אשה טובה ונדיבה וגם רצתה למלאות את מבוקשו של הרב, ודאי, ודאי, היא אמרה בחיפזון, אני רק רציתי שהיא תתרשם ותדע שצריכים להיות יותר זהירים, היא באמת טבחית מעולה והיא תשאר כאן במשרתה.

”וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה” (יב, ג)

מדוע משה רבנו נשתבח בענוה, ושלמה המלך בחכמה

ר' ישראל מרוז'ין שאל פעם את ה"אוהב ישראל" מאפטא: אצל משה נאמר "ענו מאוד מכל האדם", ואילו אצל שלמה נאמר "ויחכם מכל האדם" ושנינו: "כל גאה שוטה וכל שוטה גאה", יוצא, שהענו הוא גם חכם, והחכם הוא גם ענו, ומה טעם איפוא, נשתבח משה בענוה ושלמה בחכמה.

השיבו ה"אוהב ישראל": שנינו: "רב שמחל על כבודו, כבודו מחול", לכך היה משה יכול להשתבח בענוה, ואילו "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול", לכן לא היה מקום לשבח את שלמה אלא - בחכמה. (מעיונות הנצח).

ענו צריך להיות ענו, אפילו כלפי הפחות שבפחותים

הרב חיד"א נזדמן פעם לליוורנו שבאיטליה, בימים הנוראים, ובימי הסליחות ישב על ידו בבית הכנסת איש אחד שהיה מתפלל בתחנונים ובדמעות שלישי, והחיד"א התפעל מאוד מתפילתו, וכששאלו אותו הגבאים ביום כיפור: איפה רוצה כבוד הרב לשבת, ענה מיד, ליד אותו האיש.

והנה גם ביום כיפור התפלל כל התפילה בהכנעה יתירה ובדמעות, ובמיוחד בכה כשאמר: עפר אני... לפניך וכו', והנה כשהגיעה שעת קריאת התורה, והגבאי בא והזמין אותו לעלייה שלפי דעתו לא היתה לפי כבודו, התרגו עליו וכינה אותו בכל מיני כינויים של גנאי, שהעיו להזמין אותו לעלייה זו ולא נתן לו עלייה יותר מכובדת.

אח"כ שאל אותו החיד"א: הלא לפני כמה רגעים אמרת בדמעות "עפר אני בחיי" וכו', ואיך קעת התרגות על הגבאי וביזית אותו על שנתן לך עלייה לתורה, שכאלו לא לפי כבודך, אז ענה לו האיש: וכי לפני מי אמרתי "עפר אני בחיי", לפני הקב"ה, בודאי ובודאי שאני לפניו "עפר ואפר", אבל לגבי הגבאי העם הארץ הזה שהעליב אותי, אני חייב להגיב. אז אמר לו החיד"א: עכשיו אני מבין, למה כתוב במשה "והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה", ענו צריך להיות ענו, אפילו כלפי הפחות שבפחותים.

בשעת הנבואה משתנים להיות איש אחר דוגמת המלאכים

ובפסוק ד' ד"ה פתאום, פרש"י ז"ל, נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ והיו צועקים מים מים, להודיע שיפה עשה משה שפירש מן האשה, והנה חילוק זה בין משה רבנו לשאר הנביאים מספיק הוא לבטל טענתם ולהודיעם שיפה עשה, ואם כן למה חילק הקב"ה נבואה עצמה בין נבואת משה רבנו ע"ה לנבואת שאר הנביאים, הנה כל הנביאים אף שכדי להיות ראויים לנבואה הוצרכו לזכך נפשם ומידותיהם ביותר, כאשר ביאר הרמב"ם ז"ל ואין נבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במידותיו ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם, שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מהדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, ובשמונה פרקים להרמב"ם פרק ו', אף על פי כן נשארים הם קודם הנבואה ואחריה בגדרי העולם הזה וחיי הגוף כשאר העם, אלא שבאופן נעלה ומקודש, ובשעת הנבואה משתנים להיות איש אחר דוגמת המלאכים, ואף באופן זה עדיין מעכב חומרם ואינם יכולים לראות את הנבואה באספקלריה המאירה ובאופן טבעי, אלא בחלום ובחידות, כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל.

וזה שהיו טועים אהרן ומרים במרע"ה, שמלבד זה שאצל מרע"ה היתה נבואה בקביעות והיה צריך להיות תמיד מוכן היו טועים בו שגם נשאר בגדרי הגוף כשאר העם, והוכיחם הקב"ה שאין הדבר כן.

ובעליות אליהו מביא דיברי הרד"ל בשם הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל שהיה אומר, כי אחיו הצדיק מהר"ז נ"ע פשט מעליו עניני עולם הזה לגמרי עד שנעשה כמלאך ד' רק מלוכש בדמות אדם, אבל רבנו הגר"א ז"ל אף שהיה התנהגותו כבני אדם בכל זאת זיכך כוחותיו עד ששבו כוחות מלאכי ה', ולזה היה כוונת הבריאה בעולם הזה, להיות נוהג כבני אדם ולזכך החומר כמלאכי השרת.

”לֹא כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתֵי נְאֻמָּן הוּא” (יב, ז)

פתח רבי עקיבא איגר לפניו מסכת קידושין והראה לו בריש המסכתא כתוב האשה קונה עצמה בגט ובמיתת הבעל כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו אורחות יושר, השגחה, עיין בספר אגרות סופרים כאשר בא רבי עקיבא איגר לוורשא ופגש את המרא דאתרא הגאון בעל החמדת שלמה, ובאה לפניו אשה בוכיה שבעלה נשתמד ואינו רוצה לתת לה גט ובקש המרא דאתרא את עזרתו של רבי עקיבא איגר אמר לו רבי עקיבא איגר אם אפשר להשתדל אצל החכמים של הבעל שיופיע אישית בפניהם, הגיע הבעל, אמר לו רבי עקיבא איגר למה אינך פוטר את אשתך בגט אתה הלכת בדרך שבחרת למה לא תשחרר אותה הלא שמעתי עליך שבילדותך למדת גמרא בבית המדרש והוא השיב בלעג שאינו רוצה לגרש אותה פתח רבי עקיבא איגר לפניו מסכת קידושין והראה לו בריש המסכתא כתוב האשה קונה עצמה בגט ובמיתת הבעל, והמשומד שחק ולעג לדברי הגאון רבי עקיבא איגר, ויצא מבית הרב והנה בהליכתו מן הבית התחיל לירד מן המדרגות למטה, פתאום הרגיש כי עיניו כהות ונחשכו לו ואחזו השבץ ונפל מהמדרגות ונהרג במקום, והיה לנס.

וכמו כן סיפר לנו האדמו"ר ציס"ע ר' מאיר אבוהצירא שכאשר היה דיין במרוקו באה איזה אשה בוכה ובוכה שצריכה לקבל גט ובעלה לא מסכים ור' מאיר ראה שהוא חייב לגרש ואמר לו האשה קונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל תבחר לך איזה אתה רוצה והוא לא רצה לגרש ובתוך יום יומיים נפטר אותו אדם.

”וְהָאִישׁ מִשָּׁה עָנִיו מְאֹד” (יב, ג)

אם תקבץ כל הענוה של כל יושבי העולם הזה, מכל האדם אשר על פני האדמה, עדיין לא תגיע לשיעור ענוותנותו של משה רבנו

העיד הגאון רבי זליג בנגיס ראב"ד ירושלים, בשבתי בבית המדרש פה עיר ממל הקשו לי מה שאמרו במשנה: מאד מאד הוי שפל רוח, ומדוע גבי משה לא כתוב רק פעם אחת והאיש משה ענו מאד, ולא נאמר מאד מאד, וכך השיב, את מאמר המשנה יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, פירש רבנו חיים מוולאז'ין, שאם יתקבצו כל תענוגי העולם הזה יחד עדיין לא ישתוו לקורת רוח של שעה אחת בעולם הבא, על פי זה אפשר לפרש את עדותה של התורה במשה והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, דהיינו אם תקבץ כל הענוה של כל יושבי העולם הזה, מכל האדם אשר על פני האדמה, עדיין לא תגיע לשיעור ענוותנותו של משה רבנו.

צריך להיות עניו אפילו כלפי הפחות שבפחותים

פעם פגע אחד מיהודי פוזנא בכבודו של אחד מדייני העיר, מבית דינו של רבי עקיבא איגר, הצטער הדיין והתאונן על כך לפני רבי עקיבא איגר, ניסה הרב להרגיעו באמרו, וכי מה בכך אם העליבו אותך, הרי מה אנו ומה כבודנו, נענה אותו רב וטען: אמנם כן, אבל הביטו וראו מיהו האיש אשר פגע והעליב אותי, הרי עם הארץ וגס רוח הוא, השיב רבי עקיבא איגר: עתה מובן לי מאמר הכתוב והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה כי העניו צריך להיות עניו אפילו כלפי הפחות שבפחותים. סיפר הסבא מנובהרדוק, על גודל מידת הענוה שהיה רבי עקיבא איגר מצוין בה, כשביקש רבי יצחק מרגליות, חותנו של רבי עקיבא איגר, לתהות על קנקנו של התלמיד חכם הצעיר, בטרם ייעדו לבתו, הגיע לעיר ברסלוי בלויית שני תלמידי חכמים, כדי לעמוד על טיבו,

ברם, במקום גדולתו שם ענוותנותו, התחילו שני התלמידי חכמים ההם להשתעשע עם רעק"א בפלפולא דאורייתא והנה רבי עקיבא איגר שותק עושה פנים כאילו לא ידע מאי קאמרי רבנו ולא ענה אותם כלל, כמעט שעלה בדעת הגביר רבי יצחק מרגליות לשוב לביתו בלי לקשור קשר תנאים עם החתן המדובר,

דודו ורבו של רבי עקיבא איגר, רבי וולף איגר מיהר לקרוא את הבחור לחדרו ושאלו לפשר התנהגותו המוזרה, ומדוע אינו עונה להם בדברי תורה, השיב רבי עקיבא איגר בענוות חן, אילו הייתי רוצה לענות אותם הייתי מוכרח להראות ולהוכיח בעליל האיך נשכחת מן האחד שקושייתו היא קושיית תוספות מפורשת, ואילו השני שכח דין מפורש, וכן הלאה, ולא רציתי לעמוד נגדם בנצחון בלימוד להגדיל כבודי ולהשפיל אותם, בהיותם תלמידי חכמים מפורסמים בעיר ליסא, חשבתני בלבי, מוטב יהא השידוך בטל, ובלבד שלא אבייש אותם.

השיבו רבי וולף, אמנם צדקו דבריך בזה, אך לא כבוד יהיה אם ישוב הגביר המפורסם לביתו מבלי לקשור את קשר השידוכין, לכן מן הראוי שתציע לפניו מחידושים שחדשת בענינים אחרים, וכך הוה. עוד סיפר, כשביקר רבי עקיבא איגר אצל חותנו, היה ההמון משתוקק לעמוד על טיבו ולהוכיח על מעלותיו הגדולות, אולם הוא רוח אחרת היתה עמו, וכשדברו אליו לומדי העיר בשעשועי דאורייתא עשה עצמו כזר ומנוכר בענינים המדוברים, עד שאותו רושם גדול שעשה זה עתה בעיני חכמי העיר, הוסר לגמרי, הגיעו הדברים לידי כך שגם בלב החותן עצמו החל מקנן החשש שמא לא טוב עשה כשהחליט לקחתו לבתו,

רק כעבור ימים אחדים חל שוב שינוי בהנהגתו של רבי עקיבא איגר שוב החל הוא מפלפל בכל תוקפו עם גאוני ולומדי ליסא שהשתעשעו עמו באהבים וטיילו עמו ארוכות בעמקות וחריפות, אז נתגלה פשר התנהגותו, באותם הימים שהה בעיר עוד בחור שנועד לגדולות, וחשש רבי עקיבא בגודל צדקתו פן יועם זהרו של אותו חתן אם יראה הוא את כוחו בתורה, על כן כל עוד שהה אותו חתן בעיר, מיעט רבי עקיבא איגר מעצמו ולא שוחח בדברי תורה עם חכמי העיר, רק כעבור שבוע ימים, לאחר שנסע אותו חתן מן העיר, שב רבי עקיבא איגר לאיתנו וגילה את כוחו בתורה. פעם נודמן רבי עקיבא איגר לשבות בעיר אחת עם הגאון בעל חוות דעת מליסא, השניים התפללו יחד בבית הכנסת, ובקריאת התורה נתכבד רעק"א לעלות שלישי עליה היותר מכובדת, מיד נשתנה צורתו וכמעט ונתעלף, קמה מהומה, ולא ידעו הנאספים, פשר הדבר, על מה ולמה חש ברע רק בעל חוות דעת בדעתו הרחבה, ידע והבין מה זה ועל מה זה הוא ירד לסוף דעתו של רבנו, שהתעלף מחמת הפגיעה הנוראה בכבוד התורה על שאותו קראו לשלישי ואילו על רבה של ליסא דילגו כביכול הוא גם שיער בנפשו, ששום דבר לא ישיב את רוחו של רעק"א לאיתנה, אלא אם יפייסו את דעתו על הפגיעה בכבוד התורה שנעשתה,

רץ הגאון בעל חוות דעת עצמו אל רבי עקיבא איגר ולחש באזנו יידע מור שהסיבה שכבדוהו בעליה היא משום שקהילתו פוזנא גדולה היא מקהילתי ליסא, ובדין הוא שיטול חלק בראש, בגין כבוד עירו, כשמוע רעק"א את דברי עמיתו, נתיישרה דעתו ושבה אליו רוחו, אז אזר כוח ועוז ונגש לברך ברכת התורה, עובדה זו סיפרו פעם לפני מרן בעל חזון איש ושאלוהו, האם נכון הדבר שהסיבה שרבי עקיבא איגר התעלף היא אמנם משום שכיבדו אותו ולא את עמיתו הגאון מליסא, אינני מכיר את המעשה ההוא, השיב החזון איש, אבל כפי ידיעת התורה של רבי עקיבא איגר, יתכן גם יתכן, והרי משנה מפורשת היא על הלומד לשמה ומלבשתו ענוה ויראה. (מוסר חכמים).

"בְּכֹל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא" (יב, ז)

מדוע נכפלו אותיות מנצפ"ך

מעשה היה ביום סגרירי, ולא נכנסו חכמים לבית הועד, והיו שם תינוקות ואמרו בא ונעשה בית הועד, אמרו מה טעם כתוב נכפלו מ"ם מ"ם נון" נון" צד"י צד"י פ"א פ"א כ"ף כ"ף, אלא ממאמר למאמר, ונאמן לנאמן, ומצדיק לצדיק, ומפה לפה, מכף לכף, ממאמר למאמר של הקב"ה למאמר של משה, מנאמן לנאמן מהקב"ה שנקרא אל מלך נאמן, למשה שנקרא נאמן דכתיב בכל ביתי נאמן הוא.

"וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ" (יב, יג)

סוד שם קדוש, מאחת עשרה אותיות

בתיבות אל נא רפא נא לה, יש אחת עשרה אותיות והוא שם קדוש, ולא רצה משה להתפלל יותר משום שעל שלו לא רצה להטריח טרחה יתרה, ולכן הקב"ה בקש על כבודו של משה, ובכל מקום הקב"ה מבקש על כבודם של הצדיקים יתיר מאשר על שלו, ובזמן הגאולה עתיד הקב"ה לתבוע עלבונם של ישראל מעובדי עבודה זרה, ולשמח אותם בשמחת ציון, דכתיב (ירמיה לא' יא) "ובאו ורננו במרום ציון", וכן (בישעיה נט' כ) "ובא לציון גואל".

וכתב הגאון חיד"א שמעתי משם הקדמונים דמשה רבנו ע"ה מסר לו סוד זה בשמים, דכשיתפלל ויאמר ב' פעמים נ"א בתפלתו תקובל תפלתו ומשו"ה אמר אל נא רפא נא לה, ויעתר לו ה' עכ"ד. ומזה פירשו, דכשאמר משה, אעברה נא ואראה, א"ל רב לך, דהיינו שלא יאמר פעם אחרת נא, וז"ש אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה כלומר נא, וראיתי אח"ז בפ"י רב אשכנזי שכתב דהטעם כי ב"פ נ"א גימ' מיכא"ל ע"ה ודו"ק (נח"ק).

המבקש רחמים על חברו - אין צריך להזכיר שמו

מצאנו בגמרא (ברכות לד.): אמר רבי יעקב אמר רב חסדא: כל המבקש רחמים על חברו - אין צריך להזכיר שמו, שנאמר (במדבר יב, יג): "אל נא רפא נא לה", ולא קמדכר שמה דמרים.

ומבאר הגאון בעל "חתם סופר", שהכוונה למי שמבקש רחמים בפני החולה, כפי שמשה רבנו ביקש על מרים בפניה ועל כן אמר "אל נא רפא נא לה", ולא הזכירה בשמה.

מה היתרון בתפילה בפני החולה - שאז אין צורך בהזכרת שמו.

אלא, ביאר ה"חתם סופר", כתבו המקובלים (עיין זוהר, בראשית סט): שיש בהזכרת שם החולה קצת התעוררות הדין עליו, ואף שקרוב לשכר על ידי התפילה, מכל מקום נגרם לו לפעמים קצת הפסד כתוצאה מהזכרת שמו, וזהו הרווח בתפילה בפני החולה - שאז אין צריך להזכיר את שמו.

ולפי זה, ביאר באופן נפלא מאמר חז"ל נוסף (נדרים מ.): כל המבקר את החולה - גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה - גורם לו שימות... שימות סלקא דעתך, אלא, כל שאין מבקר חולה - אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות, ולכאורה הדברים קשים להבנה.

אך לפי המתבאר לעיל מובן היטב: מי שאינו מבקר את החולה, אף שהוא מתפלל לרפואתו, מאחר וצריך להזכיר את שמו (כדברי ה"מגן אברהם", סימן קיט ס"ק א' בשם מהרי"ל), לפעמים עלול לגרום לו הפסד על ידי הזכרת שמו, אך לעומת זאת הנכנס לבקר את החולה, מתפלל עליו שיחיה, ותפילתו זו היא טובה ומועילה, שכן אז אין צריך להזכיר את שמו. (חתם סופר נדרים מ.)

"וּתְפַגֵּר מְרִים מְחוּץ לְמַחֲנֵה שְׁבַעַת יָמִים" (יב, טו)

יש תפלה שהיא נענית למאה שנה ויש תפלה שהיא נענית לתשעים שנה, ויש תפלה שהיא נענית לשבעת ימים

בזמן פרוץ מלחה"ע השנייה הפצירו תלמידי ישיבת קמניץ במרן הגאון רבי ברוך דב לייבוביץ זצוק"ל בעל הברכת שמואל שימלט על נפשו מן העיר עקב התקרבות הגיסות, אינני יכול, זו היתה התשובה המרטיטה שאמר רבי ברוך בר לתלמידיו שבקשוהו להמלט על נפשו, אינני יכול, שלש עשרה שנה עומד מבצר התורה בקמניץ, שלש עשרה שנים לוחטות בו אש התורה והשלהבת עולה מאליה עולה ומאירה, עכשיו ינטוש הכל, יעקור במחי יד אינו יכול, אינני יכול אף לא במחיר חייו, היה זה בערב ראש השנה שנת ת"ש, הנאצים כבשו את העיירה, וכמנהגם עצרו תחילה את מנהיגי המקום ובראשם את ראש הישיבה הגאון רבי ברוך בר, תלמידי הישיבה נחרדו, העיירה כולה הזדעזעה, הוחלט לעשות כל מאמץ להביא לשחרורו של הגאון ולעקור מן המקום, לברוח הרחק ככל האפשר,

אבל נסיונות השחרור לא נשאו פרי והישיבה נשארה במקום וציפתה לרחמי שמים, בתפילה, בתחנונים ובדמעות,

ישישה אחת החליטה לנסות פעם נוספת, לבדה, מתוך סיכון עצמי נועז, עלתה לבית הממשל ובקשה להפגש עם הקומיסאר, הלא אתם הגרמנים מצויים בעיצומה של מלחמה, אמרה לו ברטט, אתם חפצים לנצח בה, ומה עשיתם, עצרתם איש קדוש ואתם מחזיקים בו בכח הלא תנגפו לפני אויביכם,

דבריה הנרגשים הרעישו את לבו של המושל, והוא ניאות לשחרר את ראש הישיבה בתנאי שיעזוב את העיירה,

רבי ברוך בר חזר לביתו, לספריו והתלמידים הופיעו לפניו, עליו לעזוב את המקום, אבל הוא לא יעזוב לבדו, כל הישיבה תלך עמו, ורבי ברוך בר שומע מבין, אך אינו יכול,

זה עתה יצא ממאסר, חייו נתונים לו מנגד, זהו פיקוח נפש, תנאי מפורש לשחרורו, הכל נכון אבל הישיבה הקדושה שבנה בעמל רב, בקירות שספגו כה הרבה תורה שראו כה הרבה עמל, הוא בקש שהות של חצי שעה, ותלמידיו יצאו מן החדר,

רבי ברוך בר נשאר לבדו עם ספריו, הוא הביט בהם בחיבה, אל כל אחד מהם הוא קשור בעבותות אהבה, בכל אחד השקיע כה הרבה עמל, חזר שוב ושוב על כל מילה, בחן כל משפט, איך יוכל לעזובם, קם ממקומו נגש לארון, הושיט יד אל הרשב"א, הרשב"א הקדוש, דפדף באקראי, האותיות השחורות יקדו, צרבו, הן חיות, מתוך הדפים עלו מאות החידושים, החילוקים, היסודות,

זהנה הטור, דפיו מעט קרועים, והבית יוסף הקדוש והב"ח, הוא נמנע מלהסתכל בשולחן ערוך, בש"ך ובסמ"ע, בקצות החושן, ונתיבות המשפט, כולם תובעים את עלבונם, איך אפשר לנטשם, והרמב"ם הרמב"ם הקדוש,

כעבור מחצית השעה נקשו התלמידים בדלת, איש לא ענה, הם פתחו אותה לאיטה, וראו את הרב מתדפק על ספריו, **הרב ילך** אתנו, שאלו ביראה, אינני יכול ענה הרב,

השתררה שתיקה מבוכה, זהו פקוח נפש, מוכרחים, שני תלמידים ניגשו אל הרב, עמדו משני צדיו, תמכו בו בעדינות ולאט לאט פסעו אל הפתח, כשמעיניהם זולגות דמעות. (מוסר חכמים)

ביאור ההפטרות

הקשר בין ההפטרות לפרשה

ההפטרות מדברות על מנורת זהב שראה זכריה, וזה מעין הפרשה הפותחת בענין הטבת הנרות של מנורת הזהב.

תוכן ההפטרות

הנביא זכריה מתנבא על הגאולה האחרונה, שבורא העולם ישרה שכנינתו בתוכנו והרבה מאומות העולם יתיהדו וה' ישכון בירושלים.

כמו כן ראה בנבואה את יהושע הכהן הגדול, שעומד לפני מלאך ה' והשטן מקטרג עליו על שלא מיחה בבניו שלקחו נשים נוכריות.

אך ה' גוער בשטן שמקטרג על יהושע שניצל מכבשן האש, כשנזרק עם נביאי השקר אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיהו ע"י נבוכדנצר.

ואז אומר ה' לעומדים לפניו שיסירו הבגדים הצואים מעל יהושע, דהיינו שבניו יגרשו את הנשים הנוכריות ואז ילבישו אותו מחלצות בגדים נאים, שהכהונה לא תסור ממנו. ואם ילך בדרכי ה' הרי גם בניו יזכו לכהונה.

אחר כך הנביא רואה במראה הנבואה מנורת זהב עם שני עצי זיתים מעל המנורה והזיתים נכתשים והשמן זב מאליו לתוך נרות המנורה, ובזה רמז לו שכשם שבמנורה נעשה הכל לכד ללא טורח, כך המשיח הבא מזרע זרובבל יגאל את ישראל לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחו יתברך.

זכריה פרק ב' פסוק י"ד - פרק ד' פסוק ז'.

דָּרְגִי וְשִׂמְחִי שִׂדְי וְרַנְנִי [א] וְשִׂמְחִי **בְּתִצִּיּוֹן** [ב] **כִּי הִנְנִי בֵּא לִירוּשָׁלַיִם** וְשָׂכַנְתִּי בְּתוֹכָךְ
נְאֻם־יְהוָה: טוֹן וְנִלְוֹן^ו אֲזִי יִתְחַבְּרוּ (רש"י) **גּוֹלִים רַבִּים** עִמָּי רַבִּים **אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ**

עיונים והארות

- א. באבן** עזרא על מגילת איכה פרק ב' (פסוק ז) כ' רנה הרמת קול בשיר. ובתרגום יונתן (ישעיה נד,א) רני-שבחי.
- ב. רני** ושמחי בת ציון - 'רני ושמחי ב'ת ציון' ראשי תיבות צבור למפרע, רמז דאפילו כנישתא חדא דשבים בתשובה, יבא גואל, כמו שאמרו בזהר הקדוש, וזהו צבור, אז 'רני ושמחי בת ציון' ובא לציון גואל. ואפשר לומר כי הגאולה תלויה שנהיה ישראל באחדות, וכמו שכתבנו בעניותנו בדרושים בס"ד, כי חרבן בית שני היה בעבור שנאת חנם, ואיך אפשר שתהיה גאולה, כל זמן שיהיה שנאת חנם. ולכן 'רני ושמחי' לשון יחיד, שיהיו כל ישראל באחדות.
- ואמרו** ביומא (דף עא' ע"א), 'אליכם אישים אקרא' (משלי ה, ד), אלו תלמידי חכמים, שדומים לנשים ועושים גבורה כאנשים. ופירש רש"י (שם ד"ה 'שדומין לנשים'), ענותנין ותשושי כח. ואפשר דלכן אמר 'רני ושמחי' לשון נקבה, לרמוז שהם
- ענותנין ובאחדות ותשושי כח מכמה הרפתקי של הגליות, וראוים לגאולה.
- כי הנני בא** - 'הנני' גימטריא ינון עם הכולל, שיבא משיח הנקרא ינון כמו שאמרו פרק חלק (סנהדרין צח, ב). (חומת אנך)
- רני** ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה' - אפשר לפרש במה שאמרו ז"ל (זהר ח"ב ה, ב) דהשכינה לא זזה מכותל מערבי כידוע, וזה אות לטובה דיגאלנו במהרה בימינו, וישיב את שבותנו כבראשונה. וידוע מה שפירשו כת הקודמין בתפלת שלמה המלך ע"ה "יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו. להטות לבבנו וגו'" (מלכים א' ח, נז/נח), דעד שלא נבנה בית המקדש, השכינה שרויה בצדיקים, וכאשר נבנה הבית, התפלל שלמה כי כן יהיה דתשרה שכניה בצדיקים, הגם שבית המקדש מכון לשבתו עולמים. והטעם

לִי לְעַם כי יתגיידו ויקבלו עליהם עול מלכות שמים **וְשִׁכְנֵתִי** ואפילו הכי אני אשרה שכינתי **בְּתוֹכָךְ וַיֵּדְעָתָּ**
בְּיַהֲוֶהָ צְבָאוֹת שְׁלַחְתִּי אֵלָיֶךָ להתנבאות, לבשר לכם שיש תקוה (מלבי"ם) ושלעתיד עיקר הטובה תהיה עליכם ולא
 על האומות (מ"ד): **טז וְנָחַל** וינחיל ויוריש **יְהוָה אֶת־נַחֲלָתָא** [ג] **יְהוּדָה** להיות **חֶלְקוֹ** לעולם **עַל אֲדַמַּת**
הַקֶּדֶשׁ [ולא ילכו יותר לגלות(מ"ד)] **וּבַחֵר עוֹד בְּיְרוּשָׁלַם** להשכין שם שכינתו והיינו שיקח את החלק הזה מיהודה להיות
 נחלתו וחלקו שלו יתברך (מלבי"ם): **יז הֵם** שתקנו (רד"ק) **כָּל בֶּשֶׂר** שאר העכו"ם (רש"י) **מִפְּנֵי יְהוָה** [ה] **כִּי נִעְוָר**
 כאילו יעיר משנתו **מִמְּעוֹן קֶדְשׁוֹ** מהשמים לעשות נקמה באומות כי עד הנה החריש להם (מ"ד):

ג. א אומר הנביא זכריה **וַיֵּרְאֵנִי** הקב"ה הראה לי במראה הנבואה **אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל** שהיה בזמן תחילת
 בית שני **עֹמֵד לִפְנֵי מִלְאָךְ יְהוָה** שדן אותנו על מעשיו **וְהַשָּׁטָן** המקטרג **עֹמֵד עַל־יְמִינִי** כי המקטרג
 עמד מצד שמאל המלאך השופט ולצד ימין יהושוע (מלבי"ם) **לְשָׁטָנוֹ** לקטרג עליו שלא מיחה בבניו שנשאזו נשים נכריות (רש"י):
ב **וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה** (רד"ק) **אֶל־הַשָּׁטָן יִגְעַר יְהוָה** בעל הרחמים (מלבי"ם) **בְּךָ הַשָּׁטָן** ויחזור **וַיִּגְעַר**
יְהוָה בְּךָ הַבַּחֵר בְּיְרוּשָׁלַם הקב"ה הבוחר בירושלים יגער בך **הֲלוֹא זֶה** יהושוע כהן גדול זכותו גדולה שהרי
 הוא **כֹּאֵד** [כעין (מ"ז)] **מִצֵּל מַאֲשׁ** שניצל מהאש ולא נשרף (רש"י), כי הושלך באש על ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה, וצדקיהו

עיונים והארות

א נמי אפשר "רני ושמחי וגו'", במה שכתב בזהר הקדוש (ח"ב רמ, א) על פסוק (עמוס ה, ב) 'נפלה לא תוסיף קום' שהכונה 'לא תוסיף קום' מעצמה כשאר גליות, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו כביכול יבא להקימה, וזהו כבוד גדול. וזה שכתוב 'רני' על הגאולה עצמה, 'ושמחי' על הכבוד, 'כי הנני בא' להקימך ולא תקומי מעצמך כשאר גליות. ואפשר לרמוז 'ושמחי' אותיות משיחו, שיבא משיח צדקנו והוא גימטריא השט"ן, כי משיחו יבטלנו. (צוארי שלל אות ב')

ג. **והרד"ק** פירש דהקב"ה ינחל בישראל להיות חלקו ונחלתו על אדמת הקודש, ומה שכתב יהודה לאו דוקא אלא משום שהוא ראש ממלכות ישראל [וכן משמע מתרגום יונתן].

ד. **הם** כל בשר מפני ה', כי נעור ממעון קדשו - רבי פנחס בשם ר' חמש פעמים מקים דוד להקב"ה בספר ראשון של תהלים, קומה ה' הושיעני אלקי, קומה ה' באפך, קומה ה' אל נשא ידך, קומה ה' אל יעוז אנוש, קומה ה' קדמה פניו, אמר לו הקב"ה, דוד בני, אפילו אתה מקימני אלף פעמים איני קם, אימתי אני קם לכשאראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים, הדא הוא דכתיב משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. רבי שמעון ברבי יונה אומר עתה אקום, כל זמן שהיא מוכפשת באפר כביכול, אלא כשיבוא אותו היום שנאמר בו קומי שבי ירושלים באותה שעה הם כל בשר מפני ה' כי נעור ממעון קדשו (ב"ר ע"ו).

שהשראת שכינה גורמת לירא אותו, דאף דאיהו לא חזי מזליה חזי.
ומשום הכי אמר 'יהי ה' אלהינו עמנו' עתה שנבנה בית המקדש, 'כאשר היה עם אבותינו' קודם שנבנה בית המקדש, שתשרה השכינה בצדיקים הגם שיש בית המקדש, ולא יורע כח הצדיקים. ונותן טעם 'להטות לבבנו אליו', דמועיל לירא את ה'. ובה פירשו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח), והרי הוא כמבואר, דמלבד השראת שכינה במקדש, עוד זאת 'ושכנתי בתוכם' כמאז ומקדם, עכ"ד הראשונים ז"ל.
 וזה שכתוב 'רני ושמחי בת ציון' במה שנשארה שכינה בכותל מערבי, כי סימנא מילתא שיבנה בית המקדש, 'ושכנתי בתוך דייקא על הצדיקים, כמו שהבטיח הוא יתברך 'ושכנתי בתוכם', ועל זה נמי התפלל שלמה המלך ע"ה
רני ושמחי בת ציון וגו' - אפשר במה שכתבנו בכמה מקומות משם וזהו חדש (ח"א טו, א), דהגאולה העתידה תהיה בזכות התורה, כי היא בזכות משה רבינו ע"ה, והוא תבע יקרא דאורייתא. וזה שאמר 'רני לרמוז לרנה של תורה, 'ושמחי' דהלימוד יהיה בשמחה גדולה, כי על ידי זה 'הנני בא ושכנתי בתוך, וכן כתיב (איוב ב, יט) 'קומי רני בלילה' ותרגם עסוקי במשנה בליליא, ואמרו ז"ל (ויקרא רבה פרשה ז' אות ג') שבזכות המשניות תהיה הגאולה, דכתיב (הושע ח, י) 'גם יתנו בגוים עתה אקבצם' וזהו 'רני ושמחי' כמה דאמרן.

נביאי השקר, ויהושוע ניצל מהשריפה (רד"ק): **וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבוּשׁ בְּגָדִים צֹאֲמִים** מלוכלכים (מ"ג) כי בניו נשאו נשים שאינם הגונות לכהונה ולא מיחה בהם (רש"י) ואחד מבניו היה חתן לסנבלט (אב"ע) **וְעַמֵּד לְפָנַי הַמְּלֹאךְ** [ה] שעתה דן אותו על מעשיו: **דַּ וַיַּעַן** המלאך שעמד יהושוע לפניו **וַיֹּאמֶר אֵל-הַמְּלֹאכִים הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הֲסִירוּ הַבְּגָדִים הַצְּאִים מֵעַלְיוֹ** מיהושוע, כלומר תפרישו את בניו מהנשים הנכריות ואמחול לו **וַיֹּאמֶר** המלאך **אֵלָיו לַיהוֹשֻׁעַ רְאֵה הֵעֵבַרְתִּי מֵעַלְיֶךָ עֹזְנֶךָ** שלא מחית בבניך **וְהַלְבַּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת** חליפות ובגדים נאים, דהיינו שע"ז יתגלו הזכויות שלך (רש"י) כי יתהפכו לך העוונות לזכויות על ידי התשובה (ע"פ מלבי"ם): **ה וַאֲמַר** אני זכריה אמרתי למלאך **יִשְׁמְנוּ צַנְיָה טְהוֹר** מצנפת כהונה נקייה וטובה **עַל-רֵאשׁוֹ** של יהושוע וכך היה **וַיִּשְׁמְנוּ הַצַּנְיָה הַטְּהוֹר עַל-רֵאשׁוֹ** של יהושוע **וַיִּלְבְּשׁוּהוּ בְּגָדִים** [ו] של כהן גדול (רד"ק, מלבי"ם) **וַמְּלֹאךְ יְהוָה עֹמֵד** בכל משך הזמן הזה (מ"ד): **וַיֵּעַד** והעיד והתרה **מְלֹאךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ** בעת שהלביש אותו בגדי כהן גדול (מלבי"ם) **לֵאמֹר: זָכַרְתִּי אֶתְךָ יְהוָה צְבָאוֹת אִם-בְּדַרְכֵי תִלְךְ** שתתנהג במידות של ה' להיות רחום וחנון (מלבי"ם), וזרעך ילכו בדרכי שתחנך אותם טוב (מ"ד) **וְאִם אֶת-מִשְׁמֵרְתִּי** ואם את המצוות שצויתני לשומרם **תִּשְׁמֹר וּתְקִים וְגַם-אֶתְהָ תִדְרִין** תשגיח ותשפוט **אֶת-בֵּיתִי** את עבודת הבית ודיני הקרבנות **וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת-חֻצְרֵי** חצרות המקדש לבל יבא טמא וערל **וְנָתַתִּי לְךָ מִהֶלְכִים** [ז] **בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה** יצא לך מזרעך ענף לעתיד שישמש בבית המקדש השלישי והם יהיו כמו מלאכים קדושים וטהורים ויהיו הולכים בחייהם בין מלאכים נצחיים העומדים לפני ה' (מלבי"ם): **ח שְׁמַע-נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתְהָ וְרַעֲיֶךָ** חנניא מישאל ועזריה **הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ** [ח] **כִּי-אֲנִשֵּׁי מוֹפֶת הִקָּמָה** כי ניצלו גם הם מכבשן האש, ומהראוי שדברי הנבואה יהיו גם להם (רש"י) **כִּי-הֲנִנִי מִבֵּיא** באחרית הימים **אֶת-עֲבָדֶי צִמָּח** מלך המשיח (ת"י), [צמח גי' מנחם (אב"ע)] [משיח ר"ת מנחם שיליה ינון ח'זקיהו (הגרא"א בקול אליהו על אגדות הש"ס-סנהדרין צח)]: **ט כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן** הראשונה שהונחה שיניחו ביסוד בית העתיד **אֲשֶׁר נָתַתִּי** ביד זרובבל מוכן ועומד **לְפָנַי יְהוֹשֻׁעַ** שהוא ישים אותה (מלבי"ם) **עַל-אֶבֶן אַחַת**

עִיּוּנִים וְהַאֲרֹזֶת

ח. **כִּי אֲנִשֵׁי מוֹפֶת הִמָּה** - כי אנשי מופת המה. איזו אנשים שנעשה להם מופת, הוי אומר חנניא מישאל ועזריה, כיון שיצאו מכבשן האש עלו לארץ ישראל ונשאו להם נשים והולידו בנים ובנות ולמדו תורה לפני כהן גדול. ר' יהושע בן לוי אומר שינו את מקומם והלכו להם אצל יהושע בן יהוצדק ללמוד תורה, הדא הוא דכתיב שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיק היושבים לפניך כי אנשי מופת המה (סנהדרין צ"ג).

ה. **וּבְמִצּוֹרֶת דוּד כְּתָב**, דכוונת הכתוב לומר דגם בשעה שעמד לפני המלאך עדיין היה מלובש בזה העוון כי עוד ישבו הנשים הנכריות תחת בניו ולא גרשו אותן.
ו. **וְהַמִּצּוֹרֶת דוּד פִּירֵשׁ וּלְבִישׁוּהוּ בְּגָדִים**, היה נגלה זכויותיו.
ז. **וּבֵת יִרְשָׁי** - ונתתי לך מהלכים הכוונה שהוא עצמו יקום בתחיית המתים ואתן לך רגלין דמתהלכין בין השרפים האלה. וברד"ק - שזה רמז לנשמתו בהפרדה מהגוף.

שְׁבַעַה עֵינַיִם כלומר יהיה בה הרבה שמירות מאת ה' על הבנין ההוא (רש"י) [ט] **הִנְנִי מִפְתַּח פֶּתַח הַקֶּבֶה** הקב"ה בעצמו יחזיק ציורים יפים על האבנים ליפותם, כלומר שה' יתן כח ועזר על המלאכה ותהיה שמירה מעולה על הבנין **נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתֵּי וְהַסִּירוֹתֵי אֶת־עֵזְנֵן הָאָרֶץ־הַהִיא בַּיּוֹם אֶחָד** אסלח להם על כל העוונות הקודמים בפעם אחת כי אחדש בקרבם רוח נכון ולא יחטאו עוד (מ"ד): **וְיָאֵז בַּיּוֹם הַהוּא שְׂיוֹסֵד הַהִיכָל (אב"ט) תוֹסֵד שְׁנָאת חִינָם (אלשיך)**

נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תשובו ותשכנו לבטח (אב"ט) ואז מרוב שלום שיהיה לכם (רד"ק) **תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ** להשתעשע תחת אהבתו יתברך (אלשיך) **אֶל־תַּחַת גִּפְנֵן וְאֶל־תַּחַת תְּאֲנָה** לשבת בצילה לאכול ולשמוח מרוב הטובה (מ"ד):

ד. א וַיֵּשֶׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בֵּי וַיְעִירָנִי מכיוון שהנביא לא הבין את המראה הקודם שיפתח פיתוחיה שבעה עיניים על כן נפל בשינה ובא המלאך שנית והעיר אותו **כִּפְאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ** והראה לי מראה אחר כדי שאבין את המראה הראשון (מלבי"ם): **ב וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמַּלְאָךְ מָה אַתָּה רֹאֶה [ו] בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה וַאֲמַר רְאִיתִי וְהִנֵּה־מְנוֹרָתָּ זֹהָב פְּלָה** כל המנורה היתה זהב (מ"ד) **וְגִלְגָּה** ספל גדול עגול ובו שמן **עַל־רֵאשֵׁה** בראש קני המנורה **וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ** כעין הבזיכין שנותן לתוכן שמן **שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת** לכל נר ונר היו שבעה צינורות שבהם נמשך וניצוק השמן מן הגולה **לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֵאשֵׁה [יא] (רש"י): וְשִׁנַּיִם זִיתִים עָלֶיהָ** וראיתי עוד שני עצי זיתים עומדים אצל המנורה (רש"י) **אֶחָד מִיְמִין הַגִּלְגָּה** הספל העגול **וְאֶחָד**

עיונים והארות

ימשך מעין השמן אל קני המנורה, ולכל נר יש שבעה מוצקות. צינורות שהשמן זב בהם מן הגולה אל הנר. והנה המנורה רומזת על אור ה' המאיר לעולם כולו בכבודו, ובעת שיזרח כבוד ה' והלכו כולם לאורו. וראה את המנורה שהיא כולה בשלימות, והיא כולה זהב, שכבוד ה' יתגלה בהוד והדר לכבוד ולתפארת. וראה גולה על ראשה, הוא המעין העליון, שמשם יריק ברכת ה' ושפעו אל שבעת הנרות, ששבעת הנרות אשר במנורה הם שבעת המדות העליונות אשר באצילות האלקות, שם ינהיג את העולם, ודרך המדות ישגיח וישפיע ויריק השמן הטוב. והשמן יורד לכל נר דרך שבעה צינורות, כי כל אחד מן המדות כלול מכולם, אם לחסד אם לשבט אם לרחמים. והראה לו בזה שלעתיד לא תמשול המערכת שהם גם כן מנורה בשבעה נרות, שהם שבעה כוכבי לכת, כי מנורה זאת אינה של זהב, כי היא פחותה במדרגתה. (מלבי"ם).

יא. וכ' רש"י (פסוק ג) שהנרות מ"ט היו רמז לאור שלעתיד לבא אור החמה יהיה שבעתיים כאור של שבעת הימים ארבעים ותשע על אור של יום בראשית עכ"ל.

ט. בת"י, שבעא עינן חזיאן לה וכו', רש"י לשון עינים לשון מראות. והמלבי"ם פירש שיהושע חקק על האבן לשון דמות של שבעה עינים, עיי"ש.

י. ויאמר אלי מה אתה רואה, ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה - והנה מנורת זהב כלה. אלו ישראל, שנאמר כלך יפה רעיתי. וגלה על ראשה, למענכם שלחתי בבלה, דבר אחר וגלה על ראשה, ויעבור מלכם לפניכם. ושבעה נרותיה עליה, היא זכות שבת שישאל משמרים אחד לשבעה ימים. שבעה ושבעה מוצקות, שבעה כנגד שבעת ימי בראשית חצבה עמודיה שבעה, ושבעה כנגד האבות עד משה. דבר אחר כנגד שבע מצות האמורות בתורה, תרומות, ומעשרות, שמיטין, ויובלות, מילה, וכבוד אב ואם, ותלמוד תורה כנגד כולם, הרי שלשה פעמים יש כאן שבעה נרותיה, שבעה ושבעה מוצקות הרי כ"א, ושבעה פעמים שבעה הרי מ"ט וכ"א כנגד שבעים זקנים. ושנים זיתים עליה, אלו שני המשיחים, אחד משוח מלחמה ואחד משוח למלך על ישראל (פסיקתא).

וגולה על ראשה - על ראשה יש מעין שהוא ספל גדול שממנו

עַל-שְׂמֵאלָהּ: דַּוָּאֵעַן ווארים קול וְאָמַר אֵל הַמְּלֶאכֶּה הַדְּבָר בְּיָאֵמַר מָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי מַה בָּאוּ לְרִמּוֹ (מ"ד): הַוִּיעַן הַמְּלֶאכֶּה הַדְּבָר בְּיָוִיאֵמַר אֵלֵי הַלּוֹא יִרְעָתָ מַעֲצֻמְךָ תִּשְׁכִּיל לְדַעַת מָה הִמָּה אֱלֹהֵי וְאָמַר לֹא אֲדֹנָי עַדִּיין לֹא הִשְׁכַּלְתִּי לְדַעַת וְלִהְבִּין מַה עֲנִינִם (מ"ד): וְוִיעַן וְיָאֵמַר אֵלֵי וְאָמַר זֶה דְּבַר-יְהוָה אֵל-זְרַבְבָּל עַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ הַבָּא מִזְרֹבֶבֶל וְיָאֵמַר שְׂדֵמְשִׁיחַ יִמְשׁוּל עַל הַעֲכוּרִים לֹא בְּחֵיל [יב] לֹא בְּגַלְל רֹב חֵילוֹ וְלֹא בְּכַח [יג] וְלֹא בְּגַלְל עֲרֻצָּה וְגוּדֵל כּוּחוֹ כִּי אִם-בְּרוּחֵי אֱלֹהִים יִמְשׁוּל בָּם בְּלֹא טוֹרַח מִלְחָמָה כִּי אַתָּן בַּלֵּב הַעֲכוּרִים לִהְיוֹת נִכְנָעִים לוֹ (מ"ד) אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: מִי-אַתָּה [יד] הַר-הַגְּדוֹל [טו] שִׁיהֲפֹךְ לְפָנַי זְרַבְבָּל לְמִישָׁר וְהַכּוֹנֵנָה הִיא עַל הַעַמִּים הַגְּדוֹלִים וְהַחֲזִיקִים כְּמוֹ גֹּג וּמַגּוּג שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְעַמּוּד לְפָנַי מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וְהוֹצִיא אֶת-הָאֲבִן הָרִאשֹׁנָה [טז] וְאִז מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יוֹצֵא אֶבֶן טוֹבָה וְחַשׁוּבָה וַיִּנְחַנָּה בִּיסוּד בְּנֵין בֵּית שְׁלִישִׁי הַתְּשָׁאוֹת כּוֹלֵם יֹאמְרוּ בְּקוֹל גְּדוֹל קוֹל הוֹמִיָּה תֵּן חֵן לָהּ יֵשׁ לָהּ לֵאבֵן זֶה חֵן וְחַשְׁיבוֹת מִיּוֹחַדָּת (מ"ד):

עִיּוּנִים וְהַאֲרוּחַ

י.ב. לֹא בְּחֵיל וְלֹא בְּכַח כִּי אִם בְּרוּחֵי אֱמֹר ה' צְבָאוֹת - מִסּוּפֵר עַל הַגָּאוֹן רַבִּי דָב בַּעֲרִישׁ וַיִּנְפַלְדֵּם מִטְּשַׁעֲבִין זַ"ל, שְׁטַרַח רַבּוֹת עַל מִנַּת לְשַׁחֲרֹת אֶת בְּנֵי הַיְּשִׁיבוֹת מִן הַחֹבֵה לְהַתְּגַיֵּס לְצַבָּא. וְהִנֵּה פַעַם בָּא אֵלָיו אֶחָד מֵרַאשֵׁי הַצַּבָּא וְאָמַר לוֹ שְׂאִין מְנוּס מִלְּגִיִּים אֶת בְּנֵי הַיְּשִׁיבוֹת, מַחֲמַת הַסַּכְנוֹת הָאוֹרְבוֹת לְמַדִּינָה. הַשִּׁיב לוֹ הַגָּאוֹן מִטְּשַׁעֲבִין בְּמִשְׁלָה: עַגְלוֹן הוֹבִיל אֶת עַגְלָתוֹ הָעֵמוּסָה בְּמִשָּׂא כְבֵד בְּמַעֲלֵה הָהָר. כְּשִׂרָאָה שֶׁהַדָּרֵךְ קֶשֶׁה וְתֵשׁ כּוּחַם שֶׁל הַסּוֹסִים וְלֹא יִכְלוּ לְהַמְשִׁיךְ לְצַעֲוֹד, הַחֵל לְפָרוֹק מַעֲט מִהַמְטַעַן שֶׁבַעֲגָלָה. אוֹלֵם עַדִּיין הַמְטַעַן הָיָה כְּבֵד מֵאֹד וְהַסּוֹסִים סִירְבוּ לְזוּז מִמְּקוֹמָם. כִּיּוֹן שֶׁכֶּךָ, הַחֲלִיט לְפָרוֹק חֶלֶק נוֹסֵף מִן הַמְטַעַן, אַךְ גַּם אִז סָרְבוּ הַסּוֹסִים לְהַמְשִׁיךְ. לֹא הִתִּיַּאֵשׁ הָעַגְלוֹן וְהוֹסִיף לְהַשְׁלִיךְ מֵעַל עַגְלָתוֹ עוֹד צָרוּר מִהַמְטַעַן, וְעוֹד חֲבִילָה, עַד אֲשֶׁר לֹא נוֹתַר בַּעֲגָלָה מֵאוֹמָה מִן הַמְטַעַן, עַד שֶׁהַעֲגָלָה הִתְרוֹקְנָה לְגַמְרֵי. אוֹלֵם עַדִּיין הַסּוֹסִים מִסְרָבִים לְנוֹעַ. אַךְ הָעַגְלוֹן לֹא הִתִּיַּאֵשׁ וְהִתְחִיל לְפָרֵק אֶת אוֹפְנֵי הַבְּרוֹז שֶׁל הָעֲגָלָה. אוֹתָם אוֹפְנִים שֶׁהַעֲגָלָה מִתְגַּלְגַּלַּת וְנוֹסַעַת עַל גְּבִיהֶם. כִּי חֲשַׁב לְתוֹמוֹ שֶׁאוֹפְנֵי הַבְּרוֹז הַכְּבֵדִים מְכַבְּדִים עַל הָעֲגָלָה.

וְהַנְּמִשָּׁל. אוֹמֵר הַגָּאוֹן מִטְּשַׁעֲבִין לְאִישׁ שִׁיחוֹ. גַּם אַתָּם נוֹהֲגִים כְּמַנְהֵגוֹ שֶׁל הָעַגְלוֹן הַתְּמִים. בְּזַכוֹת לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁל בַּחֲרוּי הַיְּשִׁיבוֹת יֵשׁ קִיּוּם לְעוֹלָם וְאַתָּם מְנַצְחִים בְּמַלְחָמוֹת. וְאִם תְּגַיִּסוּ אֶת לּוֹמְדֵי הַתּוֹרָה לְצַבָּא, כִּאִילוֹ אַתָּם מִפְּרָקִים אֶת הָאוֹפְנִים שֶׁבְּזַכוֹתֵם נוֹסַעַת הָעֲגָלָה. וְדַע לָךְ. סִיִּים הַגָּאוֹן אֶת דְּבָרָיו, שְׁבִלֵי אוֹתָם אוֹפְנִים, לֹא תוּכַל הָעֲגָלָה לְנוֹעַ מִמְּקוֹמָה כָּלל וְכָלל.

יג. וְרַשִׁי וְרַד"ק פִּירְשׁוּ עַל בְּנֵין בִּיהַמ"ק דְּכִמּוֹ שֶׁרְאִיתִי מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה נַעֲשֵׂה מֵאֵלָיו בְּלֹא אָדָם עוֹרֵךְ אֶת הַנְּרוֹת וְיוֹצֵק בָּהֶם אֶת הַשֶּׁמֶן, כִּי יַעֲשֶׂה בְּנֵין הַבַּיִת בְּלֹא כַח אָדָם אֲלֵא בְּרוּחַ הָאֵל

י. תְּבַרַךְ וּבְרַצּוֹנוֹ. [אַלֵּא דְרַשׁ"י פִּירַשׁ אֶת כָּל הָעֲנִיין בְּבֵית שְׁנֵי וְאַנְחַנּוּ פִּירְשׁוֹנוֹ ע"פ שְׂאֵר מִפְּרָשִׁים דְּאִיירֵי בְּבֵין בֵּית שְׁלִישִׁי].

י. רַשִׁי וְשְׂאֵר מִפְּרָשִׁים פִּירְשׁוּהוּ בְּעִנִּין אַחֵר עִ"ש.

טו. מִי אַתָּה הַר הַגְּדוֹל לְפָנַי זְרֹבֶבֶל לְמִישׁוֹר, וְהוֹצִיא אֶת הָאֲבִן הָרִאשֹׁנָה תְּשׁוּאוֹת חֵן חֵן לָהּ. מִי אַתָּה הַר הַגְּדוֹל. זֶה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וְלִמָּה קוֹרָא אוֹתוֹ הַר הַגְּדוֹל, שֶׁהוּא גְדוֹל מִן הָאֲבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה יִשְׁכִּיל עַבְדִּי יְרוּם וְנִשְׂא וְגַבָּה מֵאֹד, יְרוּם מִן אַבְרָהָם, שֶׁאֵמַר "הַרִימוֹתֵי יָדַי אֵל ה'", וְנִשְׂא מִן מוֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בּו "שִׂאָהוּ בַּחֲקִיק", וְגַבָּה מִמְּלֹאכֵי הַשְּׂרָת, שֶׁכְּתוּב בָּהֶם "וְגִבְיָהֶן וְגוֹבָה לָהֶם וַיִּרְאֶה לָהֶם". מִמִּי הוּא יוֹצֵא, מְדוּד. וְהוֹצִיא אֶת הָאֲבִן הָרִאשֹׁנָה, זֶה אֲבֵן שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁכֶּם יַעֲקֹב בְּבִקְרָא וַיִּקַּח אֶת הָאֲבֵן" (תְּנַחוּמָא).

טז. כִּי הִנֵּה הָאֲבֵן - בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה לְמַלְכוּת כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס (שֶׁהִיא ע' שָׁנָה מִגְּלוּת בָּבֶל) כּוֹרֵשׁ נָתַן רְשׁוֹת לַיהוּדִים בְּבֵל לְבָנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם וְעָלוּ עִם רַב עִם זְרֹבֶבֶל וַיְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גְּדוֹל וּבְנֵי יִסּוּד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהַמְּזַבֵּחַ. לְאַחַר כַּמָּה חֲדָשִׁים כָּתְבוּ הָאוֹמּוֹת לְכוֹרֵשׁ לְבַטֵּל בְּנֵית הַבְּנִין וְכַךְ עָשָׂה. וְהִיא בְּטֵל י"ח שָׁנָה עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה שֶׁל דְּרִישׁ מֶלֶךְ מֵדִי (בֵּן אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה) שֶׁאִז שׁוּב הִתְחִילוּ לְבָנוֹת עַל פִּי נְבוּאָת חַגִּי זְכוּרִיָּה בַּעַת שִׁיסְדוּ בְּנֵין הַבֵּית ע"י זְרֹבֶבֶל וְהִכְנִינוּ אֶת הָאֲבִן הָרִאשֹׁנָה, הִינֵינוּ אֶת הָאֲבֵן פִּינָה שְׁמִנִּיחִים רִאשׁוֹנָה בִּיסוּד הַבְּנִין, מִסֵּר זְרֹבֶבֶל אֶת הָאֲבֵן לַיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא יִנִּיחַ אוֹתוֹ בִּיסוּד בְּאֲשֶׁר הוּא כֹהֵן לֹאֵל עֲלוּן. יְהוֹשֻׁעַ חִקַּק עַל הָאֲבֵן דְּמוּת שֶׁל שְׁבַעַת עֵינַיִם, לְרַמּוֹז בְּזֶה לְשִׁמְיֹת רַבּוֹת מֵאֵת הַמְּקוֹם ב"ה עַל הַבְּנִין הַהוּא. [וְהִינֵינוּ לְפִי רַשִׁי שֶׁפִּירַשׁ דִּהַעֲנִין כֹּאן אִיירֵי בְּבֵין בֵּית שְׁנֵי].

נב